

**Socialinių tyrimų instituto
Etninių tyrimų centras**

Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius
tel.: +370 5 272 2063, faksas: +370 5 275 4896
<http://www.ces.lt/>

Romų padėties tyrimas: romai švietimo ir darbo rinkos sankirtoje

Tyrimo ataskaita

Tyrimas atliktas
Tautinių mažumų ir išeivijos departamento
prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės užsakymu

Vilnius, 2008 m. gruodis

INFORMACIJA APIE TYRIMO PROJEKTĄ

Sociologinis tyrimas „Romų padėties tyrimas: romai švietimo ir darbo rinkos sankirtoje“ atliktas Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės užsakymu, pasirašius sutartį su Socialinių tyrimų institutu.

Tyrimo projektą vykdė:

Vida Beresnevičiūtė (tyrimo vadovė)
Tadas Leončikas

Rasa Balandienė
Vida Beinortienė
Daiva Drazdauskienė
Sigitas Labanauskas
Konsuela Maciulevičiūtė
Aušra Malinauskaitė
Audrius Martinkus
Vita Petrušauskaitė
Marina Popova

Tyrimo „Romų padėties tyrimas: romai švietimo ir darbo rinkos sankirtoje“

SANTRAUKA

Tyrimu buvo siekiama išnagrinėti romų adaptacijos ir integracijos į Lietuvos visuomenės gyvenimą veiksnius bei atskleisti jaunų romų (iki 29 m.) sėkmingos socializacijos veiksnius. Šiems tikslams pasiekti buvo išsiaiškintos romų socialinės demografinės charakteristikos, vaikų mokymasis bendrojo lavinimo mokyklose ir su juo susijusios problemos, vertinama romų adaptacija ir integracija į Lietuvos visuomenės gyvenimą.

Tyrimo metu derinti šie tyrimo metodai: atlikta antrinių šaltinių analizė, surinkti ir apibendrinti statistiniai duomenys apie romų moksleivius Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, atlikta anketinė romų apklausa, kurios metu skirtingose Lietuvos geografinėse vietovėse apklaustas 231 asmuo bei atlikti interviu su daugiau nei 50 ekspertų. Tyrimo duomenys surinkti 2008 m. lapkričio – gruodžio mėn.

Ataskaitoje tyrimo duomenų analizės rezultatai pateikiami pagal pagrindinius tyrimo klausimus ir struktūrines anketos dalis. Pradžioje aptariamos apklausoje dalyvavusių romų socialinės demografinės charakteristikos, būsto ir teritorinio mobilumo klausimai, apklaustų romų išsilavinimas, patirtis darbo rinkoje, santykiai su įvairiomis institucijomis bei kiti klausimai. Atskirai aptariami tyrimo duomenys apie romų vaikų mokymąsi mokyklose, išskiriant pagrindines mokymosi problemas. Kiekybinės romų apklausos duomenys ir kokybinių interviu su ekspertais duomenys pateikiami integruotai, pagal nagrinėjamą tematiką ir problematiką.

Atlikus romų situacijos tyrimą, kuris apėmė statistinių duomenų apie romų moksleivius Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose analizę, anketinę romų apklausą ir interviu su ekspertais, galima daryti žemiau pateiktas išvadas ir apibendrinimus.

Nors išsamiausias informacijos šaltinis apie visą romų bendruomenę iki šiol yra 2001 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenys, o statistikos apie šiandieninę romų populiaciją nėra, tikėtina, kad tyrimo metu surinkta informacija atspindi šiandieninę Lietuvos romų bendruomenės padėtį. Taip manyti leidžia gauti demografiniai pasiskirstymai, kurie iš esmės atitinka ir surašymo, ir 2007 m. apklausų duomenis. Tad šio tyrimo metu suregistruotą informaciją apie romų asmenis galime laikyti tam tikru Lietuvos romų populiacijos atspindžiu („mikrosurašymu“), iš kurio matome, kad 46 proc. romų bendruomenės sudaro vaikai iki 15 metų amžiaus; moterų dalis (59 proc.) yra didesnė nei vyrų (41 proc.), kas gali būti susiję su emigracija ir užimtumu užsienyje – dalis romų (29 proc.) yra kurią laiką gyvenę užsienyje.

Pastarųjų kelerių metų emigracinė Lietuvos gyventojų patirtis turėjo didelės įtakos ir romų bendruomenei. Tyrimo metu surinkta informacija ir duomenys leidžia teigti, kad nemaža romų dalis išvyko gyventi į užsienio šalis, tačiau į Lietuvą atvyksta romų iš kaimyninių šalių (Rusijos Kaliningrado srities ir pan.) bei vyksta migracija Lietuvos viduje. Apklausoje dalyvavę romai turi ir trumpalaikės, ir ilgalaikės emigracijos patirties, įskaitant darbą užsienyje. Vidutinė gyvenimo užsienyje trukmė svyruoja apie 6 metus. Daugiau nei pusė (52 proc.) apklausoje dalyvavusių romų teigia, kad tiek šeimos nariai, tiek pažįstami (ar giminės) yra išvykę į užsienį ir dauguma jų dirba.

Lietuvos romai gyvena iš esmės sėslų gyvenimą. Kiek daugiau nei pusė apklaustųjų (52 proc.) nurodo, kad dabartinėje gyvenamojoje vietoje (mieste, miestelyje ar kaime) gyvena ilgiau nei 20 metų. Kiek daugiau nei ketvirtadalis (27 proc.) apklausoje dalyvavusių romų toje pačioje gyvenvietėje gyvena 11–20 metų.

Apklaustos duomenimis, vidutinis romų namų ūkis – 6–7 asmenys. Beveik pusė apklausoje dalyvavusių romų (48,6 proc.) teigia turintys 1–3 vaikus, ketvirtadalis (24,3 proc.) – 4 vaikus ir panaši dalis (25,2 proc.) – 5 ir daugiau vaikų. Daugiau nei trečdalis atsakiusių romų gyvena jiems ar šeimos nariams priklausančiame būste (38,3 proc.). Kitą didelę grupę sudaro romai, gyvenantys būstuose, nuomojamuose iš savivaldybės (30,8 proc.).

Apibendrinus 2000–2008 metų romų moksleivių skaičiaus bendrojo lavinimo mokyklose kitimo tendencijas galima teigti, kad nors didžioji dalis romų moksleivių išlieka pradinio ugdymo etape (1–4 klasės), tačiau ši dalis yra sumažėjusi iki pusės (52 proc.). Lyginant su ankstesniais metais santykinai padidėjo dalis romų moksleivių, kurie mokosi 5–7 klasėse. Tačiau beveik per dešimt metų didžioji dalis romų moksleivių įgyja tik pradinį išsilavinimą ir įveikia dalį pagrindinio išsilavinimo pakopos. Pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo įgijimas išlieka iššūkiu. Penktadalis apklausoje dalyvavusių romų nelankė bendrojo lavinimo mokyklos ir nėra baigę nė vienos klasės. Ketvirtadalis apklaustų romų mokėsi tik pradinėje mokykloje ir yra baigę 1–4 klases. Kiek daugiau nei trečdalis apklausoje dalyvavusių romų lankė vidurinę mokyklą, tačiau baigė ne daugiau nei 8 klases, kitaip tariant nebaigė pagrindinio ugdymo pakopos. Tik 17,3 proc. tyrime dalyvavusių romų yra baigę 9 ar daugiau bendrojo lavinimo mokyklos klasių.

Lyginant apklaustų romų ir jų vaikų mokyklos lankymo pradžią galima teigti, kad kur kas ženklėsnė dalis vaikų pradeda laiku lankyti mokyklą palyginti su jų tėvais: 6–7 m. mokyklą pradėjo lankyti 53,7 proc. apklaustų romų ir 77,3 proc. jų vaikų. Net trečdalis (32,3 proc.) jaunesnių nei 18 metų tyrime dalyvavusių romų mokyklą pradėjo lankyti sulaukę 10 metų ar vyresni. Ši dalis yra santykinai labai didelė, lyginant su vyresnėmis romų kartomis. Įsitraukimo į švietimo sistemą reikiamo amžiaus ir išsilaikymo joje problemos yra aktualios ir jauniausio amžiaus romams. Įvertinus mokyklos lankymo pradžios ir pabaigos amžių galima teigti, kad vidutiniškai apklausti romai mokykloje mokėsi 6–7 metus, per kuriuos baigė 5 klases. Apibendrinant tyrimų duomenis galima teigti, kad daugiau nei pusė (55,7 proc.) tyrime dalyvavusių romų nepakyla socialiniais laipteliais aukščiau savo tėvų išsilavinimo atžvilgiu.

Analizuojant tyrimo metu surinktus duomenis pastebime, kad egzistuoja neigiama priklausomybė tarp mokyklos lankymo amžiaus pradžios ir baigtų klasių skaičiaus: kuo vėliau romų vaikai pradeda lankyti mokyklą, tuo mažiau klasių jie baigia.

Atsakydami į klausimą apie darbą ar užsiėmimą, už kurį gauna pajamų ar atlyginimą, didesnė dalis (56,7 proc.) apklausoje dalyvavusių romų nurodė, kad nedirba jokio darbo. 40,7 proc. apklaustųjų nurodė, jog šiuo metu turi darbą arba užsiėmimą, iš kurio gauna pajamų. Pagrindinė įvardyta veikla – tai neformali individuali veikla, kurią pusė įvardija metalo laužo rinkimą, kita pusė – būrimą ir prekybą turguje. Pagal darbo sutartį dirbantys yra tik 8,7 proc. apklausoje dalyvavusių romų, samdomą darbą be sutarčių nurodo dirbantys 6,1 proc. apklaustų romų. Socialinės pašalpos yra daugiau nei trečdaliu apklausoje dalyvavusių romų pagrindinis pajamų šaltinis, ženkliai pragyvenimo šaltiniu yra tėvų parama.

Atsakymai į klausimą apie santykius su įvairiomis institucijomis patvirtina ir ankstesnių Etninių tyrimų centro atliktų tyrimų duomenis, kurie atskleidė romų ribotus socialinius ryšius

ir kad romai yra labiau linkę problemas spręsti savarankiškai, iš dalies apsiribojant ryšiais bendruomenės viduje, o ne kreiptis pagalbos į įvairias institucijas. Pagal kreipimąsi dažniausiai romų įvardijamos sveikatos priežiūros įstaigos, švietimo įstaigos ir socialines paslaugas teikiančios įstaigos. Pažymėtina, kad 27,5 proc. apklausoje dalyvavusių romų, turinčių mokyklinio amžiaus vaikų teigė, kad per paskutiniuosius 12 mėn. nei karto nesikreipė ir neturėjo jokių reikalų mokykloje. Daugiau nei pusė (52,2 proc.) apklaustų romų per pastaruosius metus nesikreipė, neturėjo reikalų su socialiniu darbuotoju. Į socialinius darbuotojus beveik išimtinai kreipiasi įvairaus amžiaus moterys, kurių dauguma nedirba jokio darbo. Santykinai dažniau su socialiniais darbuotojais bendrauja Vilniaus apskrityje gyvenančios tyrime dalyvavusios romės.

Tyrimo duomenimis be vairuotojo pažymėjimo vairuoja jaunesni neraštingi arba mažai išsilavinę romai. Vairuotojo pažymėjimo įgijimas yra iliustratyvus pavyzdys kaip menkas išsilavinimas, neraštingumas apsunkina socialinių įgūdžių formalizavimą ir panaudojimą socialinei integracijai.

Kalbant apie vaikų mokymąsi, egzistuoja tam tikras „modelis“, pagal kurį šeimoje į mokyklą vaikai išleidžiami tam tikro amžiaus: daugumoje šeimų visi vaikai mokyklą pradėjo lankyti būdami to paties amžiaus (įskaitant ir tuos atvejus, kai visi pradėjo lankyti, pavyzdžiui, būdami 10 metų) – ši dalis sudaro daugiau nei pusę tokių šeimų. Šio ir kitų tyrimų duomenys rodo, kad pagrindinis lūžio taškas, lemiantis romų apsisprendimą tęsti ar netęsti mokymąsi, mokyklos lankymą, įvyksta 6–8 klasėse bei pasiekus 16 metų amžiaus ribą. Tik maža dalis romų pasiekia savo amžiaus klasę. Didžioji dalis būna tiesiog išbraukiama iš moksleivių sąrašų dėl prasto lankomumo.

Apibendrinus ekspertų išsakytą nuomonę galima teigti, kad pagrindinės priežastys, lemiančios daugumos romų mokymosi sunkumus, yra susijusios su socialinių įgūdžių stoka, kalbos barjeru ir mokyklos nelankymu. Dauguma romų vaikų (69,3 proc.) nelankė nei ikimokyklinio ugdymo įstaigų, nei priešmokyklinio ugdymo grupių, rečiau išitraukia į popamokinę veiklą – jiems sunkiau ugdyti socialinius įgūdžius, kurių reikia adaptuojantis mokykloje. Iš esmės galima teigti, kad romų vaikai yra daugiakalbiai, bet kalbų įgūdžiai skiriasi. Todėl ypatingas dėmesys turėtų būti kreipiamas pagalbai pradinukams, turintiems silpnas mokyklos dėstomosios kalbos kompetencijas. Dauguma apklaustų mokytojų, dirbančių su romais, teigia, kad lankomumas labai susijęs su mokymosi rezultatais: jei romų vaikai lanko mokyklą, jų pasiekimai beveik nesiskiria nuo vidurkio. Dauguma romų mokosi pagal specialiųjų poreikių programas, tačiau, nepaisant taikomų programų, didelės įtakos mokyklos baigimui ar didesniai baigtų klasių skaičiui jos neturi – mokyklas baigia nedidelė jas lankusių romų dalis.

Mokyklos neturi nei aiškaus plano kaip, nei pozicijos, kaip reikėtų spręsti nelankymo problemas. Dauguma teigia, kad yra išbandę visus įmanomus būdus: ir kalbėję „gražiuoju“, ir ėję su policija, tačiau tai ženkliai įtakos situacijai neturėjo. Remiantis tyrime dalyvavusių ekspertų pasisakymais galima teigti, kad veiksmingiausi romų problemų mokyklose sprendimai pasiekiami bendradarbiaujant kelioms institucijoms ir individualiai kalbant su romų tėvais. Tačiau keliose mokyklose ekspertai minėjo, kad jie pasigenda atsakingo įvairių institucijų požiūrio ir bendradarbiavimo tarp institucijų, pavyzdžiui, pateikus informaciją (apie vaiko nelankymą) ar atsakius į raštą (užklausą dėl charakteristikos), institucijos neinformuoja, kas buvo padaryta, kokių priemonių imtasi ar kokios institucijos pasitelktos problemai išspręsti.

Tyrimo metu surinkti duomenys liudija, kad mokyklų atstovai ir pedagogai nelinkę pripažinti, kad romai sudaro išskirtinę grupę su specifiniais poreikiais, o romų moksleiviams mokyklose turi būti teikiama papildoma mokytojo pagalba bei socialinė parama, akcentuojant individualius kiekvieno moksleivio poreikius, o ne traktuoti romus kaip vientisą grupę. Švietimo sistemos iššūkiu vis dar išlieka pagalbos mokytojams, papildomai dirbantiems su romų moksleiviais, klausimas. Tiek ankstesnių, tiek šio tyrimų duomenys suteikia pagrindo manyti, kad romų specifinių socialinių bei švietimo poreikių pripažinimas pagerintų jų padėtį bendrajame švietime.

Romų klausiant, kokia parama reikalinga jų vaikams mokantis mokykloje, dažniausiai buvo įvardijamos problemos, susijusios su finansine romų šeimų būkle (mokymo priemonės, vaikų drabužiai, kt.). Nemaža dalis tyrime dalyvavusių romų įvardijo ir kitus poreikius: edukacinė pagalba, įskaitant papildomų pamokų, užsiėmimų, pagalbą mokantis mokykloje, ruošiant pamokas ir pan.; socialinė pagalba – vaikams reikia padėti spręsti įvairaus pobūdžio sunkumus, susijusius su emocine parama, socialiniais santykiais mokykloje (įskaitant tarpusavio konfliktus, dokumentų tvarkymą ir kt.). Taip pat dalis tėvų atkreipia dėmesį į romų vaikų išskyrimą mokykloje ir mano, kad tam kelią galėtų užkirsti vienodas visų mokyklos bendruomenės narių – moksleivių, mokytojų, tėvų – požiūris į romų moksleivius.

Kalbėdami apie vaikų mokymąsi mokyklose, pozityviausiai tyrime dalyvavę romai vertina tai, kad jų vaikai turi draugų ne romų, gauna mokykloje nemokamą maitinimą ir kad jų vaikai noriai eina į mokyklą. Taip pat dauguma tyrime dalyvavusių romų tėvų ar globėjų teigia, jų vaikams padeda mokytojai. Kiek mažesnė dalis nurodo socialinio pedagogo pagalbą mokykloje.

Lyginant 2007 m. Etninių tyrimo centro atlikto darbingo amžiaus romų ir 2008 metų romų apklausos duomenis pastebima, kad panašiomis dalis respondentų pasisako už čigonų etnonimo vartojimą bei už tautybės neįrašymą į asmens dokumentus (14–16 proc.). Tačiau ženkliai padidėjo dalis pasisakančių už romų etnonimo naudojimą (nuo 20 iki 48,9 proc.) ir sumažėjo dalis teigiančių, kad jiems nesvarbu, koks etnonimas bus naudojamas (nuo 57 iki 19 proc.). Taigi tyrimo duomenys leidžia teigti, kad vieningos nuomonės tarp pačių romų nėra ir tam tikros nuostatos linkusios kisti. Be to, mokyklose pastebimas kitas reiškinys (minėtas ne vieno metu interviu su ekspertais) – vaiko tautybės keitimas iš čigono į kitą (ypač jei šeima mišri) arba tautybės neminėjimas dokumentuose.

Research summary

The research aimed at disclosing the factors of Roma adaptation and integration into Lithuanian society and revealing factors of successive socialisation of young Roma (up to 29 years old). For these purposes, the socio-demographic characteristics of Roma were identified, issues of Roma children education and related matters analysed, and processes of Roma integration into Lithuanian society assessed.

The research covered the following research methods: analysis of secondary sources, collection and analysis of statistical data on Roma children at secondary schools of Lithuania, Roma survey with a sample of 231 persons and qualitative interviews with over 50 experts. The research covered different geographical sites of Lithuania. The data was collected in November – December 2008.

The report presents research results according to the main research questions and structural parts of the questionnaire. At first the socio-demographic characteristics of Roma, issues of housing and territorial mobility, Roma education, experiences in the labour market and relations with various institutions are presented. In a separate section, data on Roma children involvement into education system, main problems are discussed. Data of quantitative Roma survey and qualitative interviews with experts are presented in an integrated manner, following the matters and problems approached.

Although the most elaborated information source on the whole Roma community is available from the 2001 Census, and statistical data on current Roma population is absent, presumably the information collected represents the current situation of Lithuanian Roma community. This statement is grounded on the demographic distributions that correspond to the data of both the Census and previous surveys (e.g. 2007). The information collected could be treated as a micro-census, according to which children under 15 years old comprise 46 per cent of Roma community; women share is higher than men (59 and 41, accordingly), this might be related to emigration and employment in foreign countries.

The project implemented in 2008, includes the biggest Lithuanian Roma survey with a sample of 231 respondents. If to sum up the sample and the number of children regarding whom the information provided, in total the research reached 621 Lithuanian Romas. On the basis of the results of Roma situation research, that covered analysis of statistical data of Roma children at secondary schools of Lithuania, Roma survey and interview with experts, the main generalisations and conclusions are presented below.

LIVING CONDITIONS AND POVERTY MIGRATION

Emigrational experience of Lithuanian population of the current decade influenced Roma community. The information and data collected indicate that a significant part of Roma have moved to foreign countries, however, Roma from neighbouring countries, such as Kaliningrad area, Russian, come to Lithuania and migration within Lithuania takes place. Roma surveyed have experience of both short and long term emigration, including

employment abroad. Average foreign residence is around 6 years. Over half (52 per cent) of Roma surveyed indicate that their both family members and friends moved abroad and majority is employed.

However, Roma migration does not overcome the problems of social exclusion: along with emigration, **the research indicated poverty migration within the country**, when Roma gradually move to cheaper housing because of too high expenditures. This process indicates a deepening social marginalisation of Roma that has started during the economic growth of country. In this way, part of Roma community is set away from centres and opportunities of social development (urban) both geographically and socially.

In general, Lithuanian Romas live sedentary life. Over half of Roma surveyed (52 per cent) indicate that they have been living over 20 years in current city, town or village. Over one fourth of respondents live in the site for 11–20 years. According to the research data, an average Roma household consist of 6–7 persons. Nearly half of Roma surveyed (49 per cent) have 1–3 children, a quarter (24 per cent) – 4 children and similar part (25 per cent) – 5 or more children. Over one third of Roma questioned (38 per cent) live in their own housing or property of their family members. The other big group (31 per cent) is comprised of Roma who live in municipal housing (rent their housing from the municipalities).

EMPLOYMENT

While answering a question regarding their employment position and sources of incomes and payments, majority of Roma surveyed (57 per cent) indicate that they are unemployed. 41 per cent are currently employed or involved in activities that generate income. These are mainly informal individual activities (such as collection of scrap metal, fortune-telling or carrying on traffic). Only 9 per cent of Roma surveyed are employed under the labour contracts, 6 per cent indicate work without a contract. Data indicate that Roma participate in successive and available labour market sectors such as construction (e.g. 9 per cent indicated their last incomes from the construction works).

Social benefits comprise the main source of income for more than one third of Roma surveyed; also, parental support is a significant source of means of subsistence.

SOCIAL INTEGRATION AND INCLUSION TO SOCIAL SUPPORT

Responses to the question regarding Roma relations with different institutions confirm results from previous research of the Centre of Ethnic Studies that revealed limited social networks of Roma and their disposition to self-dependant solution of problems faced, partly narrowing to the networks within the community rather than applying various institutions.

Most often Roma consult with health care institutions, educational establishments and institutions of social support. Weak relations with schools maintain that at the moment (at least yet) school has not become an institution that encourages social integration. It is worth mentioning that **28 per cent of Roma with school children indicated that during the last 12 month they did not approach or had no contacts at the school**. Over half of Roma surveyed (52 per cent), within the last year had no contacts with a social worker. Mainly women of different age, the majority of whom are unemployed, approach social workers. Relatively more often Roma women living in Vilnius County have contacts with social workers. According to the survey data, younger and illiterate or poorly educated Roma are among those who drive without driving licence. Acquisition of driving licence is an

illustrative example how weak education and illiteracy put Roma at a disadvantage regarding formalisation of social skills and their exercise for social integration.

EDUCATION

During the last decade, the average Roma education has increased, however, most Roma do not acquire basic education. While generalising statistical data of 2000–2008 on Roma children at secondary schools of Lithuania, it is possible to state that although the majority of Roma students concentrates at the primary education level (1st–4th grades), this part has decreased and comprises a half (52 per cent). In comparison to previous years, a part of Roma at 5th–7th grades has relatively increased, however, still the majority of Roma schoolchildren acquire only primary education and overcome only few steps of the basic education. Basic and secondary education remains a challenge regarding Roma education. One fifth of Roma surveyed did not attend secondary school and finished any grade. One fourth of Roma surveyed attended only primary school and finished 1st–4th grades. Over one third of Roma surveyed attended secondary school, however, finished not more than 8 grades, i.e., did not overcome basic education stage. Only 17 per cent of Roma surveyed finished 9 or more grades of secondary education.

However, **a distinct part of young Roma surveyed** (32 per cent of those below 18 years old) **started school at the age of 10 or later**. This part is relatively big in comparison with older generations of Roma. Therefore, the timely inclusion into the school system and problems of continuance are relevant to the youngest Roma generation, which is of the school age. While estimating the age of school start and finish, it is possible to conclude that **on average, the Roma surveyed attended school for 6–7 years and finished 5 grades**.

Over one half (56 per cent) of Roma surveyed did not acquire higher education than their parents: in these terms, **community's social development makes no progress**. While analysing the data collected, a negative dependence between school start and grades finished is observed: the later the school start, the less number of grades finished.

CHILDREN EDUCATION

While comparing school start of Roma surveyed and their children, it is obvious that a far more significant part of children start attending school timely: at the age of 6–7 years, 54 per cent of Roma surveyed and 77 per cent of their children started attending school.

A certain “model” of the way how Roma families make decisions on children's age of school start: in most families all children start school at the same age (including the cases, when all children start school at the age of 10 years old) – this share of families comprises over half. Data of this and other research indicate that a main turning-point that influence Roma decision on further education, school attendance takes place at the 6th–8th grades or at the age around 16 (the age of compulsory education). Only a minor part of Roma surveyed reaches the grade equivalent to their age. Most are simply deleted from the students' list because of poor attendance.

However, during the expert interviews, the respondents mentioned that parents of present school children tend to inquire on educational opportunities of their elder children.

According to the opinion of experts, the main reasons that influence Romas' learning difficulties are related to the lack of social skills, linguistic barriers and poor school attendance.

Majority of Roma children (69 per cent) did not attend either pre-school establishments (kindergartens), or pre-school groups; participation in after school activities is uncommon among Roma – it is more complicated to acquire social skills that would contribute to adaptation at school.

In general, Roma children are multi-lingual; however, their language skills differ a lot. Therefore, special attention should be paid to assist the primary school children with poor competences of language of instruction. Most teachers interviewed maintained that Roma school attendance is closely related to learning results: if Roma children attend school, their attainments do not deviate from the average. The majority of Roma learn under the programmes of special needs. However, despite the programmes applied, they do not have significant influence for school graduation or increase of grades finished – only few Roma finish secondary schools.

Schools have neither specific plans, nor position regarding solution of problems related to poor attendance. The majority maintain that they have tested all possible ways such as informal speaking to parents or visits with police; however, it has not improved the situation. According to the opinions of experts interviewed, it is possible to conclude that **the most effective factors regarding solution of Roma problems at school and further social integration are related to cooperation between several institutions and individual relations to Roma parents.** Still, at few schools visited, experts maintained that they face irresponsible attitude of different institutions and lack of cooperation between the institutions, e.g., if a school provides with information (e.g. on poor attendance) or responds to a letter (e.g. inquire on characteristics), the institutions do not inform on their activities taken or institutions approached in order to solve the problem.

Evidence collected for this research suggests that while there is some reluctance amongst school representatives and teachers to recognise the Roma as a distinct group with specific needs, Roma pupils have to receive improved teacher assistance, combined with other possible extra means of social or other kinds of support, while emphasising on individual needs of a student assessment rather than on treatment of Roma as a group. Still, the challenge for the education system is to provide training and support to those teachers who take on extra work with such pupils. Both this research and previous studies provide with the grounds that acknowledging and working with the specific social and educational needs of the Roma will strengthen their position in mainstream education.

While responding to a question regarding possible support for their children at school, the Roma surveyed mentioned problems related with financial familial status most often (e.g. training aids, clothing, etc.). A significant part of Roma surveyed indicated other needs such as educational assistance, including extra lessons, homework, etc.; social support in coping with various difficulties related to emotional support, social relations at school (including conflicts among children, documentation, etc.). Also, some parents pay attention to the distinction of Roma children at school and maintain that equal treatment of Roma by different school community members (students, teachers, parents) could prevent this. While considering children's schooling, the Roma surveyed assess children's friendship with non-Roma students, free meals and children's will to go to school most positively. Most parents

surveyed maintain that teachers help their children at school. A far smaller part mentions assistance of a social pedagogue.

The data of 2007 survey of Roma of employment age carried out by the Centre of Ethnic Studies and data of 2008 Roma survey indicate that in similar parts respondents are for the usage of Gypsy name and for excluding ethnicity from personal documents (14–16 per cent). However, a share that is for the Roma name has increased significantly (from 20 per cent in 2007, to 49 per cent in 2008) and a share maintaining that the name does not matter has decreased (from 57 to 19 per cent, accordingly). Also, the research data propose that Roma do not share unanimous opinion and their attitudes tend to change. Worth mentioning that during the expert interview, the respondents mention a relatively new phenomenon observed – replacement of child's ethnicity from Roma to some other (especially in cases of mixed families) or unmentioned ethnicity in the documents. This phenomenon indicates that **Roma treat their ethnicity as a** factor that impede their opportunities to implement their objectives.

TURINYS

Tyrimo „Romų padėties tyrimas: romai švietimo ir darbo rinkos sankirtoje“ santrauka	3
Roma Situation: Roma at the Cross-Road of Education and Labour Market. Research Summary	7
Lentelių sąrašas	13
Paveikslų sąrašas	14
1. Romų situacijos apžvalga (ankstesni tyrimai)	15
2. Romų moksleiviai švietimo sistemoje	17
2.1. Romų moksleivių statistikos apžvalga	17
2.2. Romų moksleivių pasiskirstymas rajonuose	19
2.3. Romų moksleivių pasiskirstymas pagal klases	20
2.4. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės informacija	22
3. Romų apklausos duomenų analizė	24
3.1. Tyrimo aprašymas	24
3.2. Tyrimo duomenų analizė	27
3.2.1. Romų socialinių demografinių charakteristikų analizė	27
3.2.2. Gyvenimo sąlygos: būstas ir teritorinis mobilumas	28
3.2.3. Romų išsilavinimas	35
3.2.4. Romų patirtis darbo rinkoje	40
3.2.5. Santykiai su valstybinėmis ir kitomis institucijomis	44
3.2.6. Romų vaikai švietimo sistemoje: mokymosi ypatumai ir iššūkiai	50
3.2.6.1 Romų vaikų skaičius ir amžius	50
3.2.6.2 Mokyklos lankymo pradžia	52
3.2.6.3 Mokymosi trukmė ir amžius (amžiaus ir klasės santykis)	55
3.2.6.4 Mokymosi sunkumai ir pagrindinės problemos	58
Išvados ir apibendrinimai	78
PRIEDAI	
1 priedas. Biografinė romo trajektorija	84
2 priedas. Regionų aprašymai	85
3 priedas. Tyrimo anketa	93
4 priedas. Tyrimo metu aplankytos mokyklos	103
5 priedas. Tyrimo duomenų lentelės	104
6 priedas. Romų moksleivių statistikos suvestinė 2007–2008 , 2008–2009 m.m.	125

Lentelių sąrašas

- 1 LENTELĖ. Romų moksleivių skaičius Lietuvos mokyklose
- 2 LENTELĖ. Romų moksleivių skaičius Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose pagal Lietuvos rajonus
- 3 LENTELĖ. Romų moksleivių skaičius bendrojo lavinimo mokyklose pagal klases
- 4 LENTELĖ. Romų vaikai, globojami globos namuose
- 5 LENTELĖ. Respondentų pasiskirstymas skirtingose Lietuvos vietovėse
- 6 LENTELĖ. Apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymas pagal lytį
- 7 LENTELĖ. Apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymas pagal amžių
- 8 LENTELĖ. Apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymas pagal apskritis
- 9 LENTELĖ. Apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymas pagal gyvenimo trukmę vietovėje
- 10 LENTELĖ. Apklausoje dalyvavusių romų gyvenimo trukmės vietovėje pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (proc.)
- 11 LENTELĖ. Apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymas pagal gyvenimo trukmę būste
- 12 LENTELĖ. Kiek kartų gyvenime iš viso keitėte gyvenamą vietą ir būstą
- 13 LENTELĖ. Gyvenamosios vietos keitimo kartų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą apskrityse (proc.)
- 14 LENTELĖ. Būsto keitimo kartų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą apskrityse (proc.)
- 15 LENTELĖ. Kam priklauso būstas, kuriame dabar gyvenate? (N=107)
- 16 LENTELĖ. Kiek žmonių gyvena su Jumis (įskaitant Jus) Jūsų namų ūkyje (t.y. name, bute)?
- 17 LENTELĖ. Kiek iš su Jumis namų ūkyje gyvenančių asmenų yra vaikų iki 16 m.?
- 18 LENTELĖ. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote gyventi atskirai nuo tėvų šeimos? (proc.)
- 19 LENTELĖ. Romų pasiskirstymas pagal baigtų klasių skaičių
- 20 LENTELĖ. Romų pasiskirstymas pagal mokymosi pakopas
- 21 LENTELĖ. Romų pasiskirstymas pagal mokyklos lankymo pradžios amžių
- 22 LENTELĖ. Kiek Jums buvo metų, kai baigėte mokyti (metėte mokyklą, baigėte vidurinę ar profesinę mokyklą ar kt.)?
- 23 LENTELĖ. Kokia kalba mokėtės mokykloje?
- 24 LENTELĖ. Koks yra Jūsų pagrindinis darbas arba užsiėmimas, už kurį gaunate pajamų ar kitokį atlyginimą?
- 25 LENTELĖ. Kur, kokį paskutinį dirbote darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą?
- 26 LENTELĖ. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote dirbti darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą?
- 27 LENTELĖ. Ar Jūs esate gyvenęs užsienyje?
- 28 LENTELĖ. Kiek laiko Jūs gyvenote užsienyje? (N=65)
- 29 LENTELĖ. Iš pagrindinių pragyvenimo šaltinių gautos sumos (Lt)
- 30 LENTELĖ. Kaip dažnai per paskutinius 12 mėn. teko kreiptis į ar turėti reikalų šiose institucijose ar su jų darbuotojais? (proc.) (N=89)
- 31 LENTELĖ. Dėl ko Jūs paskutinį kartą kreipėtės tiesiogiai į socialinį darbuotoją (kokia buvo priežastis)?
- 32 LENTELĖ. Dėl ko Jūs paskutinį kartą kreipėtės tiesiogiai į socialinį darbuotoją (kokia buvo priežastis)?
- 33 LENTELĖ. Kiek Jūs patenkintas ar nepatenkintas suteikta paslauga?
- 34 LENTELĖ. Ar turite vairuotojo pažymėjimą (teises)?
- 35 LENTELĖ. Vairuotojo pažymėjimo ir savo automobilio įsigijimo amžius
- 36 LENTELĖ. Kiek Jūs turite iš viso vaikų? (N=107)
- 37 LENTELĖ. Kiek Jums buvo metų, kai susilaukėte pirmojo vaiko?
- 38 LENTELĖ. Kiek metų buvo, kai Jūsų vaikai pradėjo mokyklą

- 39 LENTELĖ. Kokia kalba Jūsų vaikai mokėsi/mokosi mokykloje?
 40 LENTELĖ. Kokias kalbas moka Jūsų vaikai (proc.)
 41 LENTELĖ. Kiek Jūs sutinkate ar nesutinkate su žemiau pateiktais teiginiais apie Jūsų vaiko (vaikų) mokymąsi mokykloje (proc., N=104)
 42 LENTELĖ. Šiandien vartojami skirtingi romų tautybės pavadinimai: kartais sakoma "romai", kartais - "čigonai". Kartais tautybė įrašoma į asmens dokumentus, pavyzdžiui, vaiko gimimo liudijimą. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs?

Paveikslų sąrašas

- 1 pav. Romų moksleiviai pagal klases, 2001–2008 m.
 2 pav. Gyvenimo trukmės metais gyvenvietėje ir būste palyginimas (proc.)
 3 pav. Gyvenimo atskirai nuo tėvų šeimos pradžios amžiaus pasiskirstymas pagal lytį (proc.)
 4 pav. Baigtų klasių skaičiaus pasiskirstymas pagal lytį (proc.)
 5 pav. Baigtų klasių skaičiaus pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (proc.)
 6 pav. Mokyklos lankymo pradžia pagal baigtų klasių skaičių (proc.)
 7 pav. Skirtingo amžiaus romų pasiskirstymas pagal mokyklos lankymo pradžią (proc.)
 8 pav. Kokie pagrindiniai Jūsų pragyvenimo šaltiniai per praėjusius 3 mėn.? (Ne daugiau 3 atsakymų) (N=218, proc.)
 9 pav. Kaip dažnai per paskutinius 12 mėn. teko kreiptis į ar turėti reikalų šiose institucijose ar su jų darbuotojais? (proc.) (N=89)
 10 pav. Kokio amžiaus yra Jūsų vaikai (skaičiai)
 11 pav. Kokio amžiaus yra Jūsų vaikai (proc.)
 12 pav. Kiek metų buvo, kai Jūsų vaikai pradėjo mokyklą? (proc.) (N=273, vaikų skaičius)
 13 pav. Kiek metų buvo vaikams, kai jie pradėjo lankyti mokyklą (palyginimas tarp vaikų pagal gimimo eiliškumo) (proc.)
 14 pav. Kiek klasių baigė Jūsų vaikai? (proc.)
 15 pav. Kiek klasių baigė Jūsų vaikai? (palyginimas tarp vaikų pagal gimimo eiliškumo) (proc.)
 16 pav. „Metęs“ (nustojęs lankyti) mokyklą, ką veikė (kuo užsiėmė) kiekvienas vaikas? Kodėl nustojo lankyti mokyklą (N=75, vaikų skaičius, proc.)
 17 pav. Kokios dar pagalbos (paramos) reikėtų Jūsų vaikams mokantis mokykloje (padedant mokytis)? (N=107, proc.)
 18 pav. Kiek Jums svarbūs įvairūs lūkesčiai vaikų atžvilgiu (N=107, proc.)
 19 pav. Ar pritartumėte, jei Jūsų vaikas tuoktųsi su kitos, negu Jūs, tautybės, kilmės ar tikėjimo žmogumi? (N=107, proc.)
 20 pav. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs? (proc.), 2007 ir 2008 m. lyginimas
 21 pav. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs? Atsakymų pasiskirstymas pagal lytį (proc.)
 22 pav. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs? Atsakymų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (proc.)

1. Romų situacijos apžvalga (ankstesni tyrimai)

Pastaraisiais metais atlikti romų bendruomenės tyrimai (pvz., „Romų ir darbdavių nuostatos dėl romų integracijos į darbo rinką“¹, „Romų bendruomenės socialinės integracijos galimybės“²) padėjo geriau pažinti romų bendruomenės patiriamas problemas įvairiose gyvenimo srityse. Išryškėjo ne tik egzistuojantys barjerai darbo rinkoje (dėl neigiamų darbdavių nuostatų, dėl romų kvalifikacijos stokos), švietimo sistemoje (dėl organizuotos pagalbos ir socialinio darbo trūkumų), paslaugų sektoriuje (dėl neigiamų visuomenės nuostatų, dėl kai kurių romų neapibrėžto pilietinio statuso ir pan.), bet ir būtinybė ieškoti veiksmingesnių, detalesnių romų integracijos politikos priemonių.

Tampa aktualu ne tik identifikuoti romų patiriamas problemas, bet ir ieškoti svertų, kurie daro įtaką romų bendruomenės socialinei raidai. Tyrimų ir statistikos duomenys leidžia teigti, kad romų socialinė atskirtis išlieka, o pastarojo dešimtmečio romų bendruomenės raidai būdingos ne tik teigiamos, bet ir neigiamos tendencijos - valstybinės kalbos žinios negerėja; veiklių romų emigracija nepalieka žmogiškųjų išteklių efektyviai bendruomenės saviorganizacijai, nesusikuria sėkmingos socializacijos mechanizmai augančiai romų kartai. Nors esama teigiamų darbo su romų vaikais mokyklose pavyzdžių, nėra mechanizmų, kurie padėtų romams dėl įvairių priežasčių nebelankantiems mokyklos. Be dėmesio šiai romų amžiaus grupei sunku kurti prielaidas ilgalaikiams pokyčiams, didinti šiuolaikinėje visuomenėje reikalingus socialinius gebėjimus, pralaužti skurdo reprodukcijos (perdavimo iš kartos į kartą) ratą.

Šio tyrimo autorių nuomone, tikėtis permainų romų bendruomenėje galima tik sutelkus pastangas ties socializacijos procesais, sudarant prielaidas sėkmingoms atskirų romų individų gyvenimo trajektorijoms. Dėl to imantis romų padėties tyrimo aktualu susitelkti ties tais romų padėties aspektais, kurie susiję su menkai pažįstama ir politikos bei paramos priemonių stokojančia sritimi: sandūra tarp švietimo sistemos ir darbo rinkos. Kitaip sakant, tai tas etapas, kuomet asmuo atitrūksta nuo švietimo sistemos (mokyklos) ir imasi savarankiškai organizuoti savo dienotvarkę, veiklą, pragyvenimą ir kt. Todėl tyrimu siekėme atkreipti dėmesį į tai, kas vyksta su jaunais romų tautybės asmenimis jų gyvenimo kelyje, kaip susiklosto jų pasirinkimai ir problemos.

Procesai, kurie vyksta „tarp“ švietimo sistemos ir darbo rinkos, priklauso ne tik nuo santykinai jauno amžiaus asmenų, bet ir nuo romų šeimų teikiamo palaikymo, supratimo, tarpusavio paramos. Todėl tyrime skiriami du respondentų segmentai (žr. toliau). Taip pat svarbu analizuoti, kokia socialinė, pedagoginė, psichologinė parama reikalinga romams kaip galimos socialinės rizikos grupės atstovams, kokios bendradarbiavimo su romų šeimomis ar tėvais bei įvairiomis institucijomis galimybės, šių galimybių panaudojimo plėtra bei svarstyti, kokiais būdais įmanoma įveikti socialinės diferenciacijos aspektus. Įvairių institucijų profesionalus

---

¹ Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras. 2007. *Romų ir darbdavių nuostatos dėl romų integracijos į darbo rinką*. Tyrimo ataskaita (Tyrimas atliktas užsakius Lietuvos vaikų fondui, vykdančiam EB iniciatyvos EQUAL projektą Nr. EQ/2004/1130-01/477).

² Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras. 2007. *Romų bendruomenės socialinės integracijos galimybės*. Tyrimo ataskaita (Tyrimas atliktas pagal Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2007 m. birželio 14 d. sutartį Nr. LGM-10 su Socialinių tyrimų institutu). Prieiga internete: <http://www.lygybe.lt/assets/Romų%20bendruomenės%20socialinės%20integracijos%20galimybių%20tyrimas.pdf>

bendradarbiavimas gali užtikrinti paramą jauniems romams įgyjant reikalingų asmeninių, socialinių, kultūrinių ir profesinių kompetencijų, įgalinančių baigti bendrojo lavinimo mokyklas ar profesinio mokymo įstaigas ir įsilieti į darbo rinką.

Siekiant mažinti romų atskirtį ir marginalizaciją bei siekiant kitų „Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategijos“³ tikslų, susijusių su romų, įgijusių profesiją ir gebančių sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje, dalies didinimu, svarbu atkreipti dėmesį į jaunų romų (iki 29 m.) savalaikį išitraukimą į švietimo sistemą ir jos įtaką sėkmingai socializacijai.

---

³ Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas dėl tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategijos patvirtinimo. 2007 m. spalio 17 d. Nr. 1132.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=307551&p_query=&p_tr2=

2. Romų moksleiviai švietimo sistemoje

2.1. Romų moksleivių statistikos apžvalga

Oficialūs duomenys apie švietimą renkami pagal švietimo įstaigų mokymo kalbą, o ne pagal etninę moksleivių kilmę, todėl oficialių ir tikslių duomenų būtent apie romų moksleivius nėra. Siekiant surinkti informaciją apie romų moksleivius Lietuvos mokyklose, bendradarbiaujant su Švietimo ir mokslo ministerija, savivaldybių švietimo įstaigų buvo prašoma pateikti informaciją apie romų moksleivius jų įstaigose 2007-2008 m. m. ir 2008-2009 m. m. Etninių tyrimų centrui ir Švietimo ir mokslo ministerijai. Švietimo įstaigų buvo prašoma pateikti bendrą moksleivių skaičių, jų pasiskirstymą pagal lytį ir pagal mokymosi klases.

Duomenys apie romų moksleivius Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose 2008 m. spalio mėn. gauti iš 32 rajonų ir miestų bei iš 129 švietimo įstaigų (tarp kurių daugiausia bendrojo lavinimo mokyklos, keletas pradinio bei specialiojo ugdymo įstaigų, jaunimo mokyklų ir kt.). Pažymėtina, kad duomenis pateikė ne visos mokyklos, kai kuriuos duomenis ETC surinko lankantis mokyklose ar bendraujant su įvairių institucijų atstovais. Tuo paaiškintinas 2007 m. ir 2008 m. moksleivių skaičiaus skirtumas. Sąlyginai galima numanyti, kad tie patys moksleiviai mokėsi ir 2008 m.

Nepilni duomenys apie romų moksleivius specialiojo ugdymo įstaigose.

Iššūkiu išlieka informacijos surinkimas iš profesinio mokymo įstaigų, kolegijų ir aukštųjų mokyklų. Etninių tyrimų centro duomenimis tik keletas romių šiuo metu studijuoja Lietuvos aukštosiose mokyklose bei kolegijose.

1 LENTELĖ. Romų moksleivių skaičius Lietuvos mokyklose

2000-2001 m. m.	2004-2005 m.m.	2007-2008 m.m.	2008-2009 m.m.
571	597	502	579

Šaltiniai: 2000–2001 m. m. ir 2004–2005 m. m. Švietimo kaitos fondas
2007–2008 m. m., 2008–2009 m. m. Etninių tyrimų centras.

1997 m. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas (TMID) ir Švietimo ir mokslo ministerija pirmąsyk surinko tikslią informaciją apie romų vaikus, lankančius bendrojo lavinimo mokyklas ir specialiąsias internatines mokyklas. 1996–1997 m. Lietuvoje mokymo įstaigas lankė 276 romų vaikai: pradinės mokyklas lankė 275 moksleiviai⁴. Dauguma romų vaikų lankė mokyklas šiuose miestuose ir rajonuose: Vilniuje – 55, Kaune – 46, Šiauliuose – 33, Šiaulių rajone – 20 (1997 m. vidurinę mokyklą baigė tik viena romų mergina). 1996–1997 m. ir 1999–2000 m. 125 romų moksleiviai metė mokyklą⁵.

⁴ Toleikis, V. 1998. „Lietuvos čigonų ugdymas“, in: Vaitiekus, S. (ed.) Čigonai Lietuvoje ir Europoje, Vilnius: Tyto alba.

⁵ Toleikis, V. 1998. „Lietuvos čigonų ugdymas“, in: Vaitiekus, S. (ed.) Čigonai Lietuvoje ir Europoje, Vilnius: Tyto alba, 87-93 psl.

2 LENTELĖ. Romų moksleivių skaičius Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose pagal Lietuvos rajonus

Apskritis, rajonas	2001	2004	2007	2008
Alytaus apskritis				
Alytaus m.	-	5		
Alytaus r.			3	3
Varėnos raj.	25	5	9	11
Kauno apskritis				
Kauno m.	80	70	39	43
Birštono r.	2			
Jonavos r.	26	35	43	43
Kauno r.			8	11
Kėdainių raj.	20	30	21	22
Prienų r.	-	19		
Klaipėdos apskritis				
Klaipėdos m.	-	20	11	22
Marijampolės apskritis				
Marijampolė	8	17	9	10
Kalvarijų s.			2	2
Šakių r.	-	2		
Vilkaviškio r.	23	25	31	38
Panevėžio apskritis				
Panevėžio m.	35	29		33
Panevėžio r.			17	17
Pasvalio r.	4	2	2	2
Rokiškio r.	2			
Šiaulių apskritis				
Šiaulių m.	53	59	23	13
Akmenės r.	8	13	8	6
Joniškio r.	-	15	8	3
Kelmės r.	4	2	3	2
Pakruojo r.				3
Šiaulių r.			18	21
Tauragės apskritis				
Jurbarko r.	6	8	4	7
Pagėgių s.			2	2
Telšių apskritis				
Mažeikių r.	-	7	10	9
Utenos apskritis				
Visagino m.			3	1
Anykščių r.	9	5	6	7
Ignalinos raj.	10	8	3	3
Zarasų r.	2	-		
Vilniaus apskritis				
Vilniaus m.	175	160	139	146
Elektrėnų s.			1	2
Šalčininkų raj.	40	49	27	32
Širvintų r.	1	-	1	1
Švenčionių r.	14	7	11	12
Trakų r.			18	20
Ukmergės r.	23	27	11	21
Vilniaus raj.			11	11
	570	619	502	579

Šaltiniai: 2000–2001 m. ir 2004–2005 m. m. Švietimo kaitos fondas
2007–2008 m. m. ir 2008–2009 m. m. Etninių tyrimų centras.

Prašydamas suteikti informaciją apie romų moksleivius Švietimo kaitos fondas kreipėsi į mokyklas 2001 m. ir 2004 m.⁶ Šie duomenys nėra visiškai išsamūs (jie buvo teikiami savanoriškai ir tikrasis romų moksleivių skaičius gali būti didesnis), tačiau jie leidžia

⁶ 2004 m. duomenis Švietimo kaitos fondas rinko bendradarbiaudamas su Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centru. Duomenys panaudoti rengiant ataskaitą Europos rasizmo ir ksenofobijos stebėjimo centrui „Roma in Public Education“. Ataskaitos prieiga internete:
http://www.ces.lt/downloads/structure/files/Roma_Lithuania.pdf

aptarti tam tikras tendencijas. 2000–2001 m. surinkti duomenys parodė, kad palyginus su 1997 m. bendrojo lavinimo mokyklose romų moksleivių skaičius išaugo. Tai galima paaiškinti keliais veiksniais: viena vertus, pagerėjo duomenų rinkimas – buvo apklausta daugiau institucijų, informacijos teikėjai daugiau žinojo apie romus ir romams skirtas iniciatyvas. Kita vertus, 2000–2001 m. romų moksleivių skaičius augo dėka įvairių iniciatyvų – turėjo įtakos romams skirti projektai, mokytojų, dirbančių su romų vaikais, tinklas, aktyvi nevalstybinio sektoriaus veikla. Pagalbinės priemonės ir paskatinimai, kuriuos gauna romų vaikai, jų šeimos bei mokyklos, taip pat skatina romus lankyti mokyklą.

2001 m. romų vaikų, lankusių ugdymo institucijas, buvo 571. Po trejų metų, t.y. 2004 m., šis skaičius siekė 597. Be to, bendras romų skaičius mokyklose gali būti dar didesnis. Vilniaus mieste ir rajone mokėsi daugiau nei 150 romų vaikų; beveik šimtas – Kaune ir jo rajone. Nuo dvidešimties iki penkiasdešimties romų moksleivių mokėsi Šiaulių, Jonavos, Panevėžio, Šalčininkų, Ukmergės, Vilkaviškio ir Kėdainių rajonuose.

2.2. Romų moksleivių pasiskirstymas rajonuose

2007-2008 m. duomenys leidžia teigti, kad bendras romų moksleivių skaičius sumažėjęs, tačiau nežymiai. Paskutiniųjų metų duomenimis, romų vaikų, lankusių ugdymo institucijas, buvo 570 (neįskaitant visų Lietuvos specialiojo ugdymo įstaigų). Iš principo, lyginant 2000 ir 2008 m. duomenis galima teigti, kad romų moksleivių skaičius išlieka stabilus.

Iš besimokusiųjų pastaraisiais metais, kiek daugiau įvairias ugdymo įstaigas lanko berniukai nei mergaitės. 2007-2008 m. m. įvairias Lietuvos ugdymo įstaigas lankė 234 romų mergaitės ir 268 berniukai, o 2008-2009 m. m. – 276 romės ir 303 romai.

Daugiausia romų moksleivių pastaraisiais metais mokosi Vilniaus m. (apie 140) bendrojo lavinimo mokyklose, Kauno mieste ir rajone (virš 50), Jonavos r. (43), Vilkaviškio r. ir Šalčininkų r. (virš 30), Šiaulių r., Ukmergės r. (po 20). (žr. 2 lent.).

Lyginant skirtingų metų duomenis, aptartinos kelios tendencijos (žr. 2 lent.). Daugiausia romų moksleivių išlieka Vilniuje, nors, pavyzdžiui, lyginant 2004 m. ir 2008 m. pastebimas jų sumažėjimas dešimtadaliu. Tačiau yra Lietuvos miestų ir rajonų, kur romų moksleivių skaičius per aptariamus metus sumažėjo kur kas ženkliau: lyginant 2004 m. ir 2008 m. galima teigti, kad Kauno mieste romų moksleivių sumažėjo beveik dvigubai (70 ir 43, atitinkamai), taip pat ir Šalčininkų r. (49, 30, atitinkamai), Šiaulių mieste – trigubai ar net dar ženkliau (59 ir 13, atitinkamai). Tai lėmė Lietuvos romų emigracija į kitas Europos Sąjungos šalis.

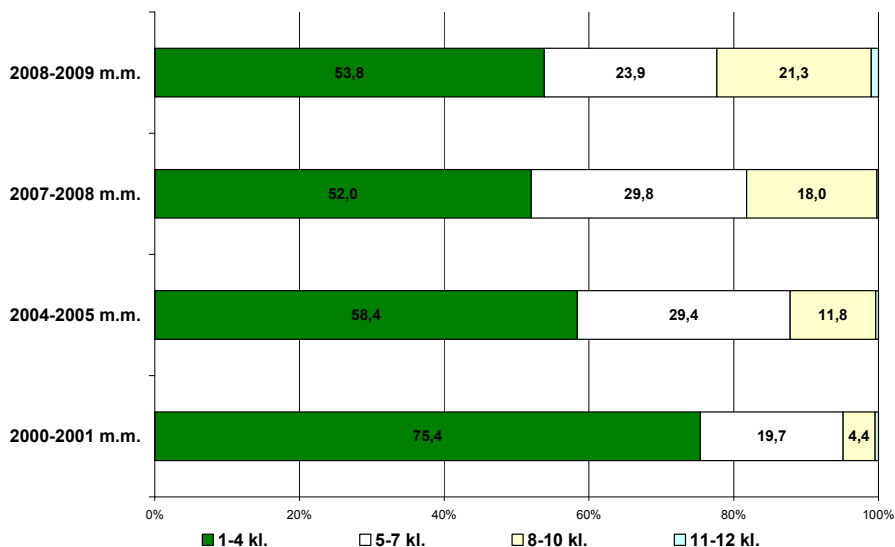
Tačiau yra rajonų, kuriuose romų moksleivių skaičius išaugo, pavyzdžiui, Jonavos rajone 2004 m. mokėsi 35, o 2008 m. – 43 moksleiviai, Vilkaviškio r. atitinkamai 25 ir 38 moksleiviai, o Ukmergės, Panevėžio, Anykščių rajonuose romų moksleivių skaičius išlieka stabilus. Šiuos rodiklius paaiškina vidinė romų migracija. Atlikto empirinio tyrimo metu pavyko apklausti romus, kurie sudėtingėjant gyvenimo sąlygoms, kėlėsi, pavyzdžiui, iš Kauno į Jonavą, o vėliau į Ruklą, iš Panevėžio – į Ramygalą, Katinų ir kt. kaimus Panevėžio rajone, o vėliau – į Troškūnus ir atvirkščiai. Šią vidaus migraciją lemia ekonominės sąlygos, didėjantis skurdas.

2.3. Romų moksleivių pasiskirstymas pagal klases

Lyginant surinktus duomenis pagal romų moksleivių lankomas klases, pastebimos šios tendencijos. 2004 m. dauguma moksleivių (apie 75 proc.) koncentravosi pradinio ugdymo lygyje (1-4 klasėse). Tais metais pastebima ryškesnė tendencija, kad kuo aukštesnė klasė, tuo mažesnis romų moksleivių skaičius, t.y. mokyklos nebelanko daugiau vyresnių klasių amžiaus romų. Nepaisant to, 2004 m. duomenys rodė teigiamą tendenciją – romų skaičius vyresnėse klasėse yra didesnis nei būdavo anksčiau. 2004-2005 m. mažiausiai 14 romų moksleivių turėjo galimybę užbaigti pagrindinę mokyklą (dešimt klasių) (žr. 1 pav.).

2007–2008 metų duomenys rodo teigiamas tendencijas – nors didžioji dalis romų moksleivių išlieka pradinio ugdymo etape (1–4 klasės), tačiau ši dalis yra sumažėjusi iki pusės (52 proc.). Lyginant su ankstesniais metais santykinai padidėjo dalis romų moksleivių, kurie mokosi 5–7 klasėse: nuo 20 proc. 2000 m. iki 24–30 proc. 2007–2008 m. Taip pat ženkliai didėja romų dalis, galinti įgyti pagrindinį išsilavinimą – jei 2000 m. tik 4 proc. romų moksleivių mokėsi 8–10 klasėse, tai 2008 m. metais, ši dalis sudaro penktadalį visų romų moksleivių (21,3 proc.). Tačiau kaip ir 2000–2001 m., taip ir 2007–2008 m. vos keletas romų moksleivių mokosi aukštesnėse nei 10 bendrojo lavinimo mokyklų klasėse: 2008 m. užfiksuoti 5 romai vienuoliktokai (žr. 3 lent.).

1 pav. Romų moksleiviai pagal klases, 2001–2008 m.

Šaltiniai: 2000-2001 m. ir 2004-2005 m. m. Švietimo kaitos fondas
2007-2008 m. m. ir 2008-2009 m. m. Etninių tyrimų centras.

3 LENTELĖ. Romų moksleivių skaičius bendrojo lavinimo mokyklose pagal klases

Klasė	2000-2001 m. m.	2004-2005 m.m.	2007-2008 m.m.	2008-2009 m.m.
Pirma klasė	108	102	94	99
Antra klasė	88	77	64	77
Trečia klasė	49	50	53	52
Ketvirta klasė	80	87	45	51
Penkta klasė	40	58	57	39
Šešta klasė	17	62	31	51
Septinta klasė	28	39	59	33
Aštunta klasė	8	32	45	57
Devinta klasė	7	20	33	27
Dešimta klasė	4	12	11	29
Vienuolikta klasė	1	1	1	5
Dvylikta klasė	-	-	-	-
Gimnazijos klasė	1	1	-	-

Šaltiniai: 2000-2001 m. ir 2004-2005 m. m. Švietimo kaitos fondas
2007-2008 m. m. ir 2008-2009 m. m. Etninių tyrimų centras.

Vis dėlto, apibendrinus 2000–2008 metų romų moksleivių skaičiaus bendrojo lavinimo mokyklose kitimo tendencijas galima teigti, kad beveik per dešimt metų, didžioji dalis romų moksleivių įgyja pradinį išsilavinimą ir įveikia dalį pagrindinio išsilavinimo pakopos. Pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo įgijimas išlieka iššūkiu.

2.4. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės informacija

Etninių tyrimų centro prašymu, Vaiko teisių apsaugos kontrolierė apklausė visas miestų / rajonų savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybas / skyrius ir susistemino informaciją apie romų tautybės vaikus, kuriems 2007-2008 m. (iki spalio 1 d.) buvo nustatyta laikinoji / nuolatinė globa bei aiškinosi, su kokiomis romų vaikų problemomis dažniausiai susiduria minėtos tarnybos ar jų skyriai.

Pagal miestų ir rajonų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų / skyrių pateiktą informaciją, 2008 m. pabaigoje vaikų globos įstaigose yra globojami 52 romų tautybės vaikais. 2007 m. laikinoji / nuolatinė globa buvo nustatyta 42, 2008 m. – 32 romų tautybės vaikams.

4 LENTELĖ. Romų vaikai, globojami globos namuose

Nr.	Vaiko teisių apsaugos institucija	2008 10 01 iš viso globojamų (rūpinamų) romų vaikų skaičius globos namuose	Skaičius vaikų, kuriems nustatyta laikinoji / nuolatinė globa		Šeimoje		Šeimynoje		Vaikų globos institucijoje		
			2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	
			1.	Akmenės r. VTAT	0	1	1	1	1	1	0
2.	Anykščių r. VTAT	3	3	0	3	0	3	0	0	0	0
3.	Joniškio r. VTAT	3	1	0	0	0	0	0	0	1	0
4.	Jurbarko r. VTAT	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0
5.	Kauno m. VTAT	11	3	13	2	9	0	0	1	4	
6.	Kauno r. VTAT	2	2	0	2	0	2	0	0	0	0
7.	Kėdainių r. VTAT	0	0	2	0	2	2	0	2	0	
8.	Klaipėdos m. VTAT	2	4	0	2	0	2	0	2	0	
9.	Marijampolės VTAS	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10.	Mažeikių r. VTAT	4	1	0	1	0	1	0	0	0	0
11.	Pagėgių VTAT	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0
12.	Panevėžio m. VTAT	6	1	6	0	1	0	0	1	5	
13.	Panevėžio r. VTAS	4	2	4	0	0	0	0	2	4	
14.	Prienų r. VTAT	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0
15.	Šiaulių m. VTAT	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16.	Šiaulių r. VTAT	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17.	Širvintų r. VTAT	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0
18.	Švenčionių r. VTAT	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0
19.	Ukmergės r. VTAT	1	2	2	2	0	2	0	1	0	1
20.	Vilkaviškio r. VTAT	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0
21.	Vilniaus m. VTAT	8	16	3	12	3	12	0	0	4	0
22.	Visagino VTAS	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0
	Iš viso	52	42	32	31	17	31	2	1	11	14

Šaltinis: Vaiko teisių apsaugos kontrolierės tarnyba

Vaiko teisių kontrolierės pateiktais duomenimis, daugiausia romų vaikų, globojamų vaiko globos įstaigose, yra Kauno (11 romų vaikų), Vilniaus (8 romų vaikai) miestų, Panevėžio miesto (6 romų vaikai) ir rajono (4 romų vaikai), Šiaulių miesto (5 romų vaikai) vaikų globos įstaigose.

Vaiko teisių kontrolierės tarnybos teigimu, problemos, su kuriomis dažniausiai susiduria vaiko teisių apsaugos tarnybos (skyriai) sietinos su nepakankamu romų tautybės vaikų teisės į mokslą įgyvendinimo užtikrinimu iš tėvų pusės, t.y. tėvai nesuinteresuoti ir nesirūpina savo vaikų mokyklos lankomumu.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2007 m. Lietuvoje tėvų globos neteko 2,8 tūkst. vaikų, iš jų maždaug trečdalis buvo iki 7 metų amžiaus⁷. Šeimų (asmenų) globai buvo perduoti 1216 vaikų, iš jų tris ketvirtadalius paėmė globoti artimi giminaičiai. Kiti tėvų globos netekę vaikai buvo apgyvendinti įvairiose vaikų globos įstaigose. 2008 m. pradžioje buvo 12,9 tūkst. be tėvų globos likusių vaikų, iš jų daugiau kaip pusė buvo globojami šeimose, 39 procentai – įvairiose vaikų globos įstaigose ir 2 procentai šeimynose. 2007 m. vaikų globos namuose buvo apgyvendinta apie 1,7 tūkst. vaikų. Trejus paskutinius metus vaikų skaičius globos namuose beveik nesikeičia ir 2007 m. pabaigoje juose gyveno 6,1 tūkst. vaikų.

Nors romų tautybės vaikai sudaro nežymią dalį globos įstaigose globojamų vaikų dalį, tačiau vertinant bendruomenės dydį, jos demografinę sudėtį (santykinai jauną amžių), pastarųjų metų tendencijos atskleidžia vykstančius pokyčius bendruomenės gyvenime. Šiame kontekste paminėtinas Kauno miesto pavyzdys, kuriame dėl emigracijos ženkliai sumažėjo romų tautybės žmonių, kurie gyvena įvairiuose miesto rajonuose, tačiau šiame mieste yra daugiausia globos įstaigose esančių romų vaikų, o 2008 m. 13 vaikų nustatyta laikinoji ar nuolatinė globa. Šie duomenys atskleidžia kintančius bendruomenės socialinius santykius.

---

⁷ Socialinės paslaugos 2007 m. Statistikos departamentas. 2008 04 28 d.

3. Romų apklausos duomenų analizė

3.1. Tyrimo aprašymas

Pagrindiniai tyrimo tikslai:

- išnagrinėti romų adaptacijos ir integracijos į Lietuvos visuomenės gyvenimą veiksnius;
- atskleisti jaunų romų (iki 29 m.) sėkmingos socializacijos veiksnius.

Pagrindiniai tyrimo uždaviniai:

- Išaiškinti romų socialines-demografines charakteristikas;
- Įvertinti galimybes ir poreikius vaikų mokymuisi, profesijos įgijimui;
- Įvertinti romų adaptaciją ir integraciją į Lietuvos visuomenės gyvenimą: valstybinės kalbos mokėjimo lygį, naudojimąsi masinės informacijos priemonėmis, santykius su valstybinėmis institucijomis, savivaldybėmis, gydymo įstaigomis, papročių ir tapatumo išsaugojimo svarbą bei įtaką integracijai;
- Atskirai išnagrinėti romų jaunimo iki 29 metų adaptaciją ir integraciją į Lietuvos visuomenės gyvenimą;
- Palyginti romų padėtį skirtinguose Lietuvos miestuose.

Tyrimo metodai

Atliktas kompleksinis tyrimas, kurio metu derinti kiekybiniai ir kokybiniai socialinių tyrimų metodai:

1. **Romų anketinė apklausa**, ją atliekant struktūruoto interviu metodu. Struktūruotas interviu – tai asmeninis tiesioginis pokalbis pagal vieningą iš anksto parengtą interviu teminę struktūrą, siekiant sužinoti respondento nuomonę, vertinimus, požiūrį ir patirtis, susijusias su analizuojama tema. Anketa pildo interviuotojas. Vieno interviu trukmė - 45–60 min. Interviu vyko mokyklose (kitose švietimo įstaigose), respondentų namuose. Iš viso apklaustas 231 asmuo.
2. **Ekspertų apklausa**. Ekspertams priskirti ne tik analitinį darbą atliekantys individai, bet ir bendruomenių ar organizacijų lyderiai ir kiti asmenys, dėl savo veiklos arba ryšių su bendruomene artimai pažįstantys atskirus tiriamos grupės individus ar organizacijas ir bendruomenės gyvenimo ypatumus. Iš viso tyrimo metu lankytasi 33 bendrojo lavinimo mokyklose, esančiose aštuoniolikoje geografinių vietovių. Didžiuosiuose miestuose – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje – apklausa vykdyta 3–6 mokyklose, kituose rajonuose apklaustos 1–2 mokyklos. Daugiausia kalbėtasi su mokyklų socialiniais pedagogais (21 interviu), administracijos darbuotojais (direktoriais ir jų pavaduotojais – 9 interviu), nemažai informacijos suteikė su romais dirbančios mokytojos. Keliais atvejais vyko jungtiniai interviu apklausiant kelis mokyklos darbuotojus (mokytojus, socialinius pedagogus, direktorius). Taip pat atlikti interviu su kitais ekspertais, kurie savo darbe tiesiogiai ar netiesiogiai susiduria su romų švietimo ir profesinės socializacijos klausimais. Iš viso apklausti 53 ekspertai, dirbantys su romų moksleiviais.

Išvados, gautos iš kokybinių duomenų, negali būti apibendrintai taikomos kiekvienam atvejui. Renkant medžiagą buvo siekiama nustatyti bendras tendencijas, dominuojančias praktikas, romų švietimo problemas, bet nesiekama išmatuoti jų kiekybiškai. Pagrindinės nagrinėjamos problemos susijusios su kiekybinio tyrimo duomenimis apie romų vaikų mokymąsi, romų išsilavinimą, patirtis darbo rinkoje.

Remiantis interviu su ekspertais - švietimo institucijų, dirbančių su romais, atstovais - galima identifikuoti pagrindinius romų švietimą įtakančius veiksnius ir problemas.

Tyrimo instrumentai

Tyrimo duomenims surinkti parengtos 2 anketos:

1. Anketa skirta romams, turintiems mokyklinio amžiaus vaikų (7-16 m.), kurią iš viso sudarė 51 klausimas: 21 klausimas apie vaikų mokymąsi ir susijusius aspektus, kiti – apie romų situaciją.
2. Anketa skirta kitiems romams (dažnu atveju namų ūkių, turinčių mokyklinio amžiaus vaikų, nariams), sudaryta iš 24 klausimų, kurie buvo pateikti ir „didžiojoje“ anketoje apie vaikų mokymąsi – tai klausimai apie romų situaciją Lietuvoje.

Iš viso tyrimo duomenų masyvą sudaro 231 anketa, iš kurių 107 apima klausimus apie vaikų mokymąsi, likusios (124) – apie romų situaciją Lietuvoje.

Tyrimo imtis ir geografija

Tyrimo metu buvo numatyta iš viso apklausti 100 romų. Tačiau iš viso apklausta 231 romas, gyvenantis skirtingose Lietuvos vietose.

5 LENTELĖ. Respondentų pasiskirstymas skirtingose Lietuvos vietovėse

Nr.	Rajonas / miestas	Preliminarus respondentų skaičius (numatytas)	Respondentų skaičius (realus)
1.	Akmenės r.	10	16
2.	Kauno m. ir r.	10	12
3.	Klaipėdos m.	10	25
4.	Panevėžio m. ir r.	10	53
5.	Šalčininkų r.	10	8
6.	Šiaulių r.	10	14
7.	Ukmergės r.	10	30
8.	Vilniaus m. ir r.	30	53
9.	Vilkaviškio r.		8
10.	Anykščių r.		4
11.	Širvintų r.		2
12.	Varėnos r.		3
13.	Kėdainių r.		2
14.	Kita		1
	Iš viso	100	231

Daugiausia romų apklausta Vilniaus mieste ir rajone bei Panevėžio mieste ir rajone (po 53). Tai sudaro beveik po ketvirtadalį tyrimo imties (po 23 proc.). Nemažai romų apklausta Ukmergės r. (13 proc.), Klaipėdos mieste (11 proc.), Akmenės, Šiaulių, Kauno rajonuose (po 6-7 proc.).

Nors negalima teigti, kad apklausos rezultatai tiksliai atspindi atsakymuose užfiksuotų savybių pasiskirstymą romų bendruomenėje Lietuvos mastu, tačiau tikėtina, kad apklausoje dalyvavusių romų skaičius parodo tikslinės grupės romų savybes, aktualias tyrimo problematikos kontekste ir svarbias norint planuoti konkrečias priemones romų švietimo ir užimtumo srityse.

Respondentų atranka

Tyrimo dalyvaujantys respondentai buvo atrenkami tikslinės atrankos principu. Pagrindiniai atrankos taškai atrinkti remiantis surinktais statistiniais duomenimis apie romų moksleivių skaičių Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Švietimo įstaigos, kuriose mokosi daugiau nei 4 romų moksleiviai tapo pagrindiniais atrankos taškais. Kai kuriuose rajonuose, kur mokyklose mažiau romų moksleivių, kontaktuota ir su mažiau moksleivių turinčiomis mokyklomis.

Respondentų atranka vyko keliais etapais:

- kontaktas su atrinktomis mokyklomis;
- tarpininkaujantys socialiniai pedagogai ar kiti mokyklų atstovai pakviesdavo romų moksleivių tėvus / globėjus (dažniausiai motinas) į mokyklą interviu;
- kitų romų namų ūkio narių ieškota per apklausoje dalyvavusius romus (romes) arba tiesiogiai kreipiantis į namų ūkius.

Atliekant apklausą ieškota dviejų tikslinių grupių romų:

- mokyklinio amžiaus vaikų (7-16 m.) turintys romai, priimančius sprendimus dėl vaikų lavinimosi;
- jauni romai (14-29 m.);
- kiti romai (darbingo amžiaus).

Tyrimo laikotarpis

Duomenys surinkti 2008 m. lapkričio – gruodžio mėn.

Duomenų analizės turinys

Tyrimo duomenų analizės rezultatai pateikiami pagal pagrindinius tyrimo klausimus ir struktūrines anketos dalis. Pradžioje aptariamos apklausoje dalyvavusių romų socialinės demografinės charakteristikos, būsto ir teritorinio mobilumo klausimai, apklaustų romų išsilavinimas, patirtis darbo rinkoje, santykiai su įvairiomis institucijomis bei kiti klausimai. Atskirai aptariami tyrimo duomenys apie romų vaikų mokymąsi mokyklose, išskiriant pagrindines mokymosi problemas.

Kiekybinės romų apklausos duomenys ir kokybinių interviu su ekspertais duomenys pateikiami integruotai, pagal nagrinėjamą tematiką ir problematiką.

3.2. Tyrimo duomenų analizė

3.2.1. Tyrime dalyvavusių romų socialinių demografinių charakteristikų analizė

Atliktoje romų apklausoje dalyvavo kiek daugiau moterų (58,9 proc.) nei vyrų (41,1 proc.). Iš dalies tokį pasiskirstymą lėmė atrankos principai, kuomet ieškota mokyklinio amžiaus vaikų turinčių bei apie jų mokymąsi galinčių papasakoti romų – dažniausiai apie vaikų mokymąsi mokykloje atsakinėdavo vaikų mamos arba globėjos (žr. 6 lent.).

6 LENTELE. Apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymas pagal lytį

Lytis	N	Proc.
Moterys	136	58,9
Vyrai	95	41,1
Iš viso	231	100,0

Įdomu tai, kad 2007 m. Etninių tyrimų centro atliktame darbingo amžiaus romų tyrime dalyvavo beveik tokia pati moterų ir vyrų dalis: iš 119 respondentų, 58,8 proc. buvo moterų, 41,2 proc. – vyrų. Galima daryti prielaidą, kad vyrų ir moterų pasiskirstymas reprezentuoja Lietuvos romų pasiskirstymą pagal lytį.

7 LENTELE. Apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymas pagal amžių

Amžiaus grupės	N	Proc.
Iki 18 metų	31	13,4
19-25 metų	36	15,6
26-30 metų	48	20,8
31-35 metų	34	14,7
36-40 metų	26	11,3
41-45 metų	16	6,9
46-50 metų	14	6,1
51 m. ir daugiau	26	11,3
Iš viso	231	100,0

Tarp apklaustų asmenų jauniausiam 12 metų, vyriausiam – 70 metų. Tyrime dalyvavę romai pagal amžių pasiskirsto taip: pusę respondentų sudaro jauni romai (iki 30 m.) – 49,8 proc., ketvirtadalis romų (26 proc.) yra 31-40 metų amžiaus, panaši dalis (24,3 proc.) – 41 m. ir vyresni (žr. 7 lent.).

Iš visų tyrime dalyvavusių romų, penktadalis (21,6 proc.) gyvena Vilniuje, likusieji (78,4 proc.) – kitose Lietuvos vietovėse. Iš gyvenančių Vilniuje, trys ketvirtadaliai respondentų gyvena Kirtimų gyvenvietėje, kiti – kitose Vilniaus miesto vietovėse.

Analizuojant apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymą pagal apskritis, daugiausia apklausta romų, gyvenančių Vilniaus apskrityje (41,1 proc.), Panevėžio (22,5 proc.), Šiaulių (13 proc.) ir Klaipėdos (10,8 proc.) apskričių (žr. 8 lent.).

8 LENTELĖ. Apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymas pagal apskritis

Apskritis	N	Proc.
Alytaus apskr.	3	1,3
Kauno apskr.	14	6,1
Klaipėdos apskr.	25	10,8
Marijampolės apskr.	8	3,5
Panevėžio apskr.	52	22,5
Šiaulių apskr.	30	13,0
Utenos apskr.	4	1,7
Vilniaus apskr.	95	41,1
Iš viso	231	100,0

3.2.2. Gyvenimo sąlygos: būstas ir teritorinis mobilumas

Pastarųjų kelerių metų emigracinė Lietuvos gyventojų patirtis turėjo didelės įtakos ir romų bendruomenei. Tai patvirtina ir šio tyrimo metu surinkta informacija ir duomenys, leidžiantys teigti, kad nemaža romų dalis išvyko gyventi į užsienio šalis, tačiau į Lietuvą atvyksta romų iš kaimyninių šalių (Rusijos Kaliningrado srities ir pan.) bei vyksta migracija Lietuvos viduje.

Apie migruojančius romus kalbama ne visuose miestuose ir rajonuose; dauguma romų miesteliuose ir miestuose gyvena jau ilgą laiką, pastoviai. Tačiau vyksta ir migracija – migruojama tiek tarp gretimų kaimų (pavyzdžiui, Anykščių ir Panevėžio rajonuose, įskaitant migraciją iš vieno į kitą rajoną), tiek tarp Lietuvos miestų (Kaunas, Vilnius, Klaipėda, Kybartai (Vilkaviškio r.), yra ir išvykstančių į užsienį (ypač Angliją, taip pat Kaliningrado sritį, Rusiją). Troškūnuose (Anykščių r.) buvusi stabili romų bendruomenė šiuo metu pasikeitė – dalis išvyko į užsienį, dalis – į kitus rajonus, bet yra naujai atvykusių iš kitų rajonų (dažnai minimas Panevėžio r.). Romų padaugėjo Kybartuose (Vilkaviškio r.), tai akcentuoja ir mokyklos darbuotojai pateikdami pavyzdį apie didėjančią romų vaikų pavardžių įvairovę, o atliekant interviu su romais sutikta prieš keletą metų iš Kaliningrado, kitų Rusijos sričių atvykusių bei iš kitų Lietuvos vietų atsikėlusius romų šeimų. Tuo tarpu Šiauliuose ir Kėdainiuose manoma, kad romų sumažėjo, mieste jie pastebimi rečiau.

Atliktų interviu metu užfiksuotas romų kėlimasis iš miestų į rajonus, o vėliau į kaimiškąsias gyvenvietes (pavyzdžiui, Kaunas – Jonava – Rukla arba Panevėžys – Panevėžio r. – Anykščių r. gyvenvietės) siejamas su prastėjančia finansine, socialine padėtimi, sunkumais randant ir išlaikant būstą.

Koncentruotai romai gyvena tik keliuose miestuose – Panevėžyje ir Ukmergėje (taip pat Vilniuje). Anksčiau panašūs romų gyvenamieji rajonai buvę Šiauliuose (Zokniai), Kėdainiuose („*garodokas*“), tačiau šiuo metu romai ten arba nebegyvena, arba gyvena tik kelios šeimos. Kituose miestuose yra keli romų „gyvenamieji rajonai“, pavyzdžiui, Kybartuose interviu dalyvavę ekspertai nurodo, kad romai gyvena dviejuose rajonuose, kurie skiriami pagal socialinę padėtį, turimas pajamas (viename gyvena labiau pasiturintys romai, kitame – skurdžiau gyvenantys romai). Klaipėdos Uosto rajone gyvena maždaug penktadalis mieste gyvenančių romų. Tuo tarpu kituose miestuose ir rajonuose viena šalia kitos gyvena 2–3 šeimos, išsibarstę po įvairius miesto rajonus ir rajonų kaimelius (pavyzdžiui, Kaune romai gyvena skirtinguose rajonuose, vaikai eina į skirtingas mokyklas, Varėnos, Panevėžio, Šiaulių, Kauno rajonų kaimuose gyvena po 1–3 šeimas).

Anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas apie jų gyvenimo trukmę mieste ar kitoje gyvenvietėje bei būste, kuriame dabar gyvena. Tyrimo duomenys rodo, kad Lietuvos romai gyvena iš esmės sėslų gyvenimą. Kiek daugiau nei pusė apklaustųjų (52 proc.) nurodo, kad dabartinėje gyvenamojoje vietoje (mieste, miestelyje ar kaime) gyvena ilgiau nei 20 metų (žr. 9 lent.). Kiek daugiau nei ketvirtadalis (27 proc.) apklausoje dalyvavusių romų toje pačioje gyvenvietėje gyvena 11-20 metų. Maždaug penktadalis (21,3 proc.) teigia, kad paskutinėje gyvenvietėje gyvena apie 10 metų.

9 LENTELĖ. Apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymas pagal gyvenimo trukmę vietovėje

Gyvenimo trukmė	N	Proc.
Iki 5 m.	19	8,3
6-10 m.	30	13,0
11-15 m.	26	11,3
16-20 m.	36	15,7
21-25 m.	26	11,3
26-30 m.	32	13,9
31 m. ir ilgiau	61	26,5
Iš viso	230	100,0

Gyvenimo trukmė paskutiniojoje gyvenvietėje ar būste priklauso nuo apklausoje dalyvavusių romų amžiaus. Nors ir nežymiai, tačiau mažiau sėslūs yra vidutinio amžiaus romai. Pavyzdžiui, iš gyvenančių gyvenvietėje iki 5 m., didžioji dauguma (73,7 proc.) yra 26-40 m. amžiaus, o tarp gyvenančių 6-10 metų, šio amžiaus grupė sudaro 70 proc. (žr. 10 lent.). Tarp ilgiausiai (31 m. ir ilgiau) gyvenančių vyrauja vyresni nei 40 m. romai – jie sudaro 59 proc. šios grupės. Atitinkamai ir būstą dažniau keičia 26-35 m. amžiaus romai.

10 LENTELĖ. Apklausoje dalyvavusių romų gyvenimo trukmės vietovėje pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (proc.)

	Iki 5 m.	6-10 m.	11-15 m.	16-20 m.	21-25 m.	26-30 m.	31 m. ir ilgiau
Iki 18 m.	0,0	13,3	50,0	36,1	0,0	0,0	0,0
19-25 m.	15,8	10,0	11,5	30,6	61,5	0,0	0,0
26-30 m.	31,6	36,7	7,7	5,6	11,5	75,0	0,0
31-35 m.	31,6	16,7	15,4	5,6	7,7	3,1	23,0
36-40 m.	10,5	16,7	3,8	8,3	3,8	6,3	19,7
41-45 m.	5,3	3,3	0,0	5,6	3,8	3,1	16,4
46-50 m.	0,0	0,0	0,0	2,8	3,8	6,3	16,4
51 m. ir >	5,3	3,3	11,5	5,6	7,7	6,3	24,6
Iš viso	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pavyzdžiui, dauguma jaunų romų iki 25 m. visą savo gyvenimą ar didžiąją jo dalį gyveno toje pačioje gyvenvietėje.

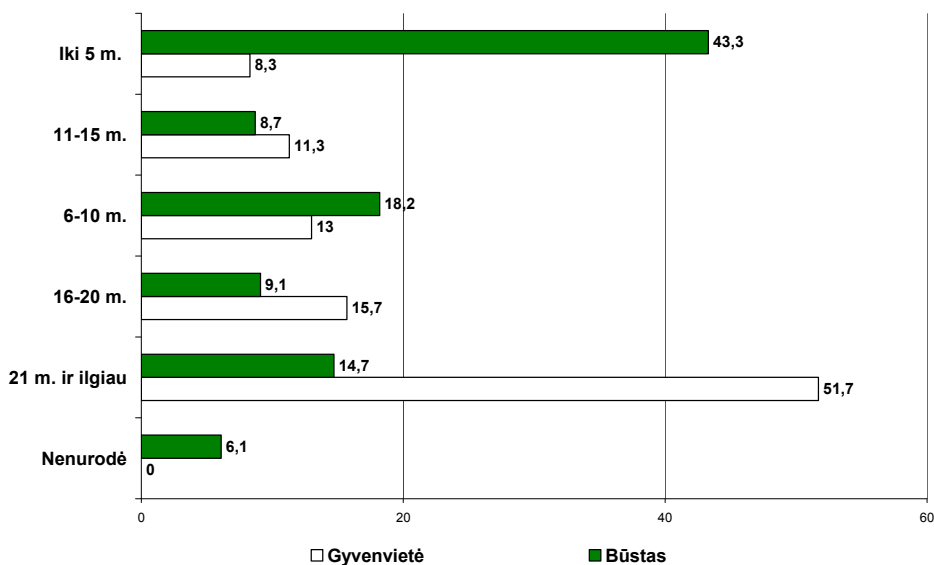
Apklausoje metu romų buvo klausama, kiek metų jie gyvena dabartiniame jų būste. Pastebėtina, kad būstą apklausoje dalyvavę romai keičia kur kas dažniau. Pavyzdžiui, trečdalis apklausoje dalyvavusių romų (34,2 proc.) dabartiniame būste gyvena ne ilgiau nei 3 m., dar dešimtadalis (9,1 proc.) – 4-5 metus. 21 m. ir ilgiau tame pačiame būste gyvena 14,7 proc. apklaustų romų.

11 LENTELĖ. Apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymas pagal gyvenimo trukmę būste

Gyvenimo trukmė	N	Proc.
Iki 3 m.	79	34,2
4-5 m.	21	9,1
6-10 m.	42	18,2
11-15 m.	20	8,7
16-20 m.	21	9,1
21 m. ir ilgiau	34	14,7
Nenurodė (nežino)	14	6,1
Iš viso	231	100,0

Iš 2 paveikslėlio matyti, kad romai dažniau keičia būstą nei gyvenamą vietovę. Tai lemia būsto pobūdis ir nuosavybė.

2 pav. Gyvenimo trukmės metais gyvenvietėje ir būste palyginimas (proc.)

Apklausoje respondentams buvo pateiktas klausimas apie tai, kiek iš viso kartų jie keitė gyvenamąją vietą ir būstą. Gyvenamosios vietos nei karto nekeitė beveik 14 proc. apklaustųjų, o būsto – 6,5 proc. romų. (žr. 12 lent.). Jei gyvenamąją vietą (gyvenvietę) 3 ir daugiau kartų keitė penktadalis (20,4 proc.) apklausoje dalyvavusių romų, tai būstą 3 ir daugiau kartų yra keitė beveik pusė (48,1 proc.) apklaustųjų romų.

12 LENTELĖ. Kiek kartų gyvenime iš viso keitėte gyvenamąją vietą ir būstą

Kartais	Gyvenamąją vietą		Būstą	
	N	Proc.	N	Proc.
Nei karto	32	13,9	15	6,5
1	29	12,6	33	14,3
2	43	18,6	31	13,4
3	24	10,4	42	18,2
4 ir daugiau	23	10,0	69	29,9
Nenurodė	80	34,6	41	17,7
Iš viso	231	100,0	231	100,0

Analizuojant apklausos rezultatus apie romų gyvenamosios vietos ir būsto keitimą pagal apskritis galima pastebėti keletą tendencijų. Viena vertus, pakankamai sėsliai gyvena dalis Vilniaus ir Šiaulių apskričių romai – iš nurodžiusių, kad gyvenamosios vietos nekeitė nei karto gyvenime, 40,6 proc. sudaro Vilniaus, o 43,8 proc. – Šiaulių apskričių romai. Tačiau tarp nurodžiusių, kad gyvenimo vietą keitė 4 ar daugiau kartų gyvenime, trečdalį (30,4 proc.) sudaro Vilniaus, daugiau nei pusę – 52,2 proc. – Panevėžio apskrityse gyvenantys romai. Šiuo metu Panevėžio apskrityje gyvenantys romai gali būti apibūdinami kaip bene labiausiai migruojantys (žr. 13, 14 lent.).

13 LENTELE. Gyvenamosios vietos keitimo kartų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą apskrityse (proc.)

Apskritis	Nei karto	Kartą	2 kartus	3 kartus	4 kartus ir daugiau
Alytaus apsk.	3,1	3,4	0,0	0,0	0,0
Kauno apskr.	6,3	17,2	4,7	8,3	4,3
Klaipėdos apsk.	0,0	6,9	2,3	0,0	4,3
Marijampolės apsk.	3,1	3,4	7,0	0,0	8,7
Panevėžio apsk.	3,1	17,2	30,2	29,2	52,2
Šiaulių apsk.	43,8	0,0	16,3	20,8	0,0
Utenos apsk.	0,0	0,0	2,3	12,5	0,0
Vilniaus apskr.	40,6	51,7	37,2	29,2	30,4
Iš viso	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

14 LENTELE. Būsto keitimo kartų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą apskrityse (proc.)

Apskritis	Nei karto	Kartą	2 kartus	3 kartus	4 kartus ir daugiau
Alytaus apsk.	6,7	6,1	0,0	0,0	0,0
Kauno apskr.	0,0	6,1	16,1	7,1	5,8
Klaipėdos apsk.	0,0	15,2	6,5	11,9	13,0
Marijampolės apsk.	0,0	3,0	6,5	0,0	4,3
Panevėžio apsk.	6,7	27,3	25,8	23,8	33,3
Šiaulių apsk.	53,3	0,0	9,7	28,6	7,2
Utenos apsk.	0,0	0,0	0,0	4,8	2,9
Vilniaus apskr.	33,3	42,4	35,5	23,8	33,3
Iš viso	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tarp niekada būsto nekeitusių romų, pusė (53,3 proc.) gyvena Šiaulių apskrityje, trečdalis (33,3 proc.) – Vilniaus apskrityje. Tarp daugiausia kartų keitusių būstą romų, po trečdalį (33,3 proc.) apklausoje dalyvavusių romų gyvena Vilniaus ir Panevėžio apskrityse, 13 proc. – Klaipėdos apskrityje.

Anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas apie būsto, kuriame dabar gyvena nuosavybę. Į šį klausimą atsakinėjo tik romai, kurie pateikė informaciją apie vaikus (N=107).

Atsakymai į klausimą parodo, kad daugiau nei trečdalis atsakiusių romų gyvena jiems ar šeimos nariams priklausančiame būste (38,3 proc.). Kitą didelę grupę sudaro romai, gyvenantys būstuose, nuomojamuose iš savivaldybės (30,8 proc.) (žr. 15 lent.). Maždaug

penktadalis (19,8 proc.) respondentų gyvena kitų giminių nuosavame būste (tėvų ar kitų giminių nuosavybė). Iš privačių savininkų būstą nuomojasi vos 7,5 proc. respondentų. Likusieji gyvena „žmonių perleistuose“ būstuose, ūkiniuose pastatuose arba kitiems asmenims priklausančiuose būstuose (4,7 proc.).

15 LENTELE. Kam priklauso būstas, kuriame dabar gyvenate? (N=107)

	N	Proc.
Mano ar šeimos (sutuoktinio, partnerio) nuosavybė	41	38,3
Tėvų nuosavybė	8	7,5
Kitų giminių nuosavybė	12	11,2
Nuomojamas iš privačių savininkų	8	7,5
Nuomojamas iš savivaldybės	33	30,8
Kita	5	4,7
Iš viso	107	100,0

Nors nuosavame būste gyvenančių dalis nėra skaitlinga, tačiau analizuojant apklausos duomenis pastebimos tokios tendencijos: nuosavame būste (savo ar šeimos nuosavybė) gyvenančios dažniau nurodo moterys, vyresnio nei 40 m. amžiaus respondentai, Vilniaus ir Šiaulių apskrityse gyvenantys romai, dabartiniuose būstuose gyvenantys ne ilgiau nei 10 metų. Tarp gyvenančių nuosavuose būstuose vyrauja santykinai mažesni namų ūkiai (iki 5 žmonių), kurių daugumoje yra 1–3 vaikai.

Atliktų interviu su ekspertais duomenimis ir lankantis romų namuose pastebėta, kad romai gyvena tiek daugiabučių pastatų butuose (taip pat ir bendrabučiuose), tiek privačiuose namuose (dažnai mediniuose, senuose), tiek kaimiškose sodybose. Ukmergės ir Vilniaus rajonuose minimos šeimos, kurios gyvena ant valstybinės žemės pastatytuose statiniuose, kurių statyba nėra įteisinta.

Daugiabučiuose gyvenantys romai paprastai turi visus patogumus, nors yra ir tokių namų, kuriuose nėra vandens, kanalizacijos, būstas šildomas malkomis. Tokie patogumai paprastai yra ir privačiuose namuose ar kaimiškose sodybose. Įvairiose Lietuvos vietovėse yra šeimų, kurios neturi jokių patogumų – net elektros. Namai, ypač iš išorės, atrodo apleisti, tačiau viduje paprastai gyvenama tvarkingai, nors ir skurdžiai. Interviu minėtos tik kelios probleminės šeimos, kurios neprižiūri namų (pavyzdžiui, sukūrena namo tvoras ar pagalbinus pastatus). Pavyzdžiui, Varėnos rajone savivaldybės suteiktą socialinį būstą paremontavo pati seniūnija, kituose rajonuose minimi ir avarinės būklės socialiniai būstai, kuriuose gyvena romai.

Apklausos duomenimis, vidutinis romų namų ūkis – 6–7 asmenys. Šis rodiklis ženkliai viršija Lietuvos vidutinį namų ūkio dydį, kuris 2007 m. buvo 2,4 asmenys⁸. Dažniausiai pasitaikantis romų namų ūkis sudarytas iš 4–5 asmenų ir sudaro trečdalį (32,7 proc.) visų namų ūkių (žr. 16 lent.). Antroje vietoje pagal dažnumą santykinai dideli namų ūkiai – tai 8 ir daugiau žmonių ir jie sudaro kiek mažiau nei trečdalį (29 proc.). Maždaug ketvirtadalį namų ūkių (27,1 proc.) sudaro 6–7 žmonės ir tik dešimtadalyje apklausoje dalyvavusių romų namų ūkių (11,2 proc.) gyvena 1–3 asmenys.

⁸ Lietuvos šeima šiandien, 2007 05 11, <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2306>

16 LENTELĖ. Kiek žmonių gyvena su Jumis (įskaitant Jus) Jūsų namų ūkyje (t.y. name, bute)?

Namų ūkio dydis	N	Proc.
1-3 žmonės	12	11,2
4-5 žmonės	35	32,7
6-7 žmonės	29	27,1
8 žmonės ir daugiau	31	29,0
	107	100,0

Apie kartu gyvenančius vaikus iki 16 m. nurodė 103 apklausoje dalyvavę respondentai. Galima teigti, kad didžiojoje namų ūkių dalyje gyvena 5 ir daugiau vaikų – tokį vaikų skaičių įvardijo beveik pusė (44,6 proc.) apklausoje dalyvavusių respondentų. Trečdalis (35,1 proc.) nurodė, kad jų namų ūkyje gyvena 4 vaikai, daugiau nei ketvirtadalis (29,9 proc.) – 3 vaikai. 17,7 proc. respondentų teigė, kad namų ūkyje yra 2 vaikai iki 16 metų ir tik 6,1 proc. nurodė kartu gyvenantį vieną vaiką (žr. 17 lent.).

17 LENTELĖ. Kiek iš su Jumis namų ūkyje gyvenančių asmenų yra vaikų iki 16 m.?

Vaikų iki 16 m. skaičius	N	Proc.
1 vaikas	14	13,1
2 vaikai	27	25,2
3 vaikai	28	26,2
4 vaikai	12	11,2
5 ir daugiau vaikų	22	20,6
Nenurodė	4	3,7
Iš viso	107	100,0

Tarp kitų kartu gyvenančių asmenų dažniausiai minėti šie asmenys: dauguma (68 proc.) respondentų nurodė, kad kartu su jais gyvena partneris ar sutuoktinis; daugiau nei trečdalis (39,2 proc.) įvardijo kitus asmenis (pavyzdžiui, vyresnius nei 16 m. ar suaugusius vaikus, seserų ar brolių vaikus, globotinius ir kt. asmenis), kiek daugiau nei ketvirtadalis (27,1 proc.) minėjo savo brolius ir seseris bei tėvus (24,3 proc.).

Interviu metu įvairiuose Lietuvos rajonuose apklausti ekspertai pastebi, kad būstuose romai gyvena įvairiai – tiek branduolinėmis šeimomis (tėvai ir vaikai), tiek kelios kartos ir giminės kartu. Vaikų skaičius šeimose taip pat skiriasi, svyruoja nuo 1–2 iki 5–10 vaikų, tame pačiame mieste ar rajone galima surasti įvairiai gyvenančių šeimų. Tačiau vis dažniau minimas faktas, kad pastaraisiais metais ženkliai didėja šeimų su mažesniu vaikų skaičiumi (Kybartai, Klaipėda ir kt.). Taip pat gyvenvietėse, kuriose gyvena santykinai daugiau romų, pastebima, kad romės santykinai vėliau susilaukia pirmųjų vaikų. Tyrimo metu bendrauta su šeimomis, kuriose vaikus globoja močiutės ar kiti giminės, nes mamos yra išvykusios (į užsienį arba kitus Lietuvos miestus). Keletą kartų paminėta, kad namuose kartu gyvena dėdės, tetos, laikinai apsistoja atvykę giminaičiai.

Anketoje taip pat respondentams buvo pateiktas klausimas apie jų amžių, kai jie pradėjo atskirai gyventi nuo tėvų šeimos. Trečdalis visų apklausoje dalyvavusių romų (31,6 proc.) teigia, kad gyvena su tėvų šeima (žr. 18 lent.). Analizuojant gyvenančiųjų su tėvais paskirstymus pagal socialines demografines charakteristikas, pastebimos šios tendencijos – tai

jauni romai (iki 18 metų sudaro 37 proc., 19–25 metų amžiaus – 27,4 proc. gyvenančiųjų su tėvais), gyvenantys Vilniaus ir Šiaulių apskrityse (43,8 ir 24,7 proc., atitinkamai) ir dideliuose namų ūkiuose: beveik pusė šios grupės romų (42,9 proc.) gyvena 8 ir daugiau asmenų namų ūkiuose, trečdalis (35,7 proc.) – 6–7 asmenų namų ūkiuose.

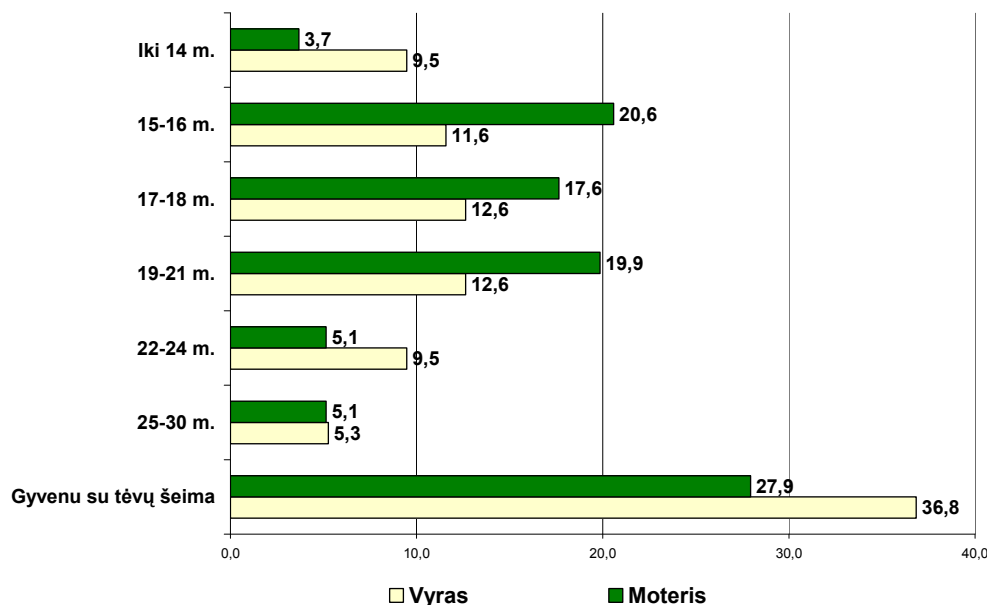
Didžioji dalis apklausoje dalyvavusių romų (67,5 proc.) atskirai nuo tėvų šeimos pradėjo gyventi santykinai jauname amžiuje – vidutiniškai sulaukę 18 m. (amžiaus vidurkis), vėliausiai – būdami 30 metų amžiaus. Didžiausia dalis romų (27,7 proc.) atskirai nuo savo tėvų šeimos pradėjo gyventi būdami 16–18 metų arba 19–21 metų. Pažymėtina, kad 10,8 proc. nuo tėvų šeimos atsiskyrė iki 15 m. 13 proc. tėvų šeimą paliko vyresni nei 22 m.

18 LENTELE. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote gyventi atskirai nuo tėvų šeimos? (proc.)

	N	Proc.
Gyvenu su tėvų šeima	73	31,6
Iki 14 m.	14	6,1
15-16 m.	39	16,9
17-18 m.	36	15,6
19-21 m.	39	16,9
22-24 m.	16	6,9
25-30 m.	12	5,2
Nenurodė	2	0,9
Iš viso	231	100,0

Analizuojant respondentų atsakymų apie gyvenimo atskirai nuo tėvų pradžią pasiskirstymus pagal lytį, aptartini šie skirtumai (žr. 3 pav.).

3 pav. Gyvenimo atskirai nuo tėvų šeimos pradžios amžiaus pasiskirstymas pagal lytį (proc.)

Daugiau vyrų (36,8 proc.) nei moterų (27,9 proc.) teigia gyvenantys su tėvų šeima. Santykinai daugiau romių nei romų pradeda atskirai gyventi nuo tėvų šeimos jaunesniame (16–21 m.)

amžiuje, ypač 15–16 m. ir 19–21 metų amžiaus grupėse (20,6 proc. ir 11,6 proc. bei 19,9 proc. ir 12,6 proc.).

Pagal kitas socialines demografines respondentų charakteristikas reikšmingų skirtumų nėra. Taip pat klausimyne respondentams buvo pateiktas klausimas apie jų šeimą (nesvarbu, ar santuoka įregistruota, ar ne). Dauguma respondentų (70,6 proc.) teigia turintys savo šeimą, 29 proc. nurodo neturintys (tai daugiausia jauni romai). Dauguma iš teigiamai atsakiusių apie savo šeimą (N=164) nurodo, kad tai pirmoji jų šeima (įskaitant partnerius, sutuoktinius) (78,4 proc.), 15 proc. – antroji, o vos 4,2 proc. – kad tai trečioji ar paskesnė.

3.2.3. Romų išsilavinimas

Penktadalis (20,3 proc.) apklausoje dalyvavusių romų nelankė bendrojo lavinimo mokyklos ir nėra baigę nė vienos klasės. Ketvirtadalis apklaustų romų (25,5 proc.) mokėsi tik pradinėje mokykloje ir yra baigę 1-4 klases. Kiek daugiau nei trečdalis (36 proc.) apklausoje dalyvavusių romų lankė vidurinę mokyklą, tačiau baigė ne daugiau nei 8 klases, kitaip tariant nebaigė pagrindinio ugdymo pakopos. Tik kas šeštas (17,3 proc.) tyrime dalyvavęs romas yra baigęs 9 ar daugiau bendrojo lavinimo mokyklos klasių (žr. 19 lent.).

19 LENTELĖ. Romų pasiskirstymas pagal baigtų klasių skaičių

Baigtos klasės	N	Proc.
0 klasių	47	20,3
1-4 klasės	59	25,5
5-6 klasės	29	12,6
7-8 klasės	54	23,4
9 klasės ir daugiau	40	17,3
Nenurodė	2	0,9
Iš viso	231	100,0

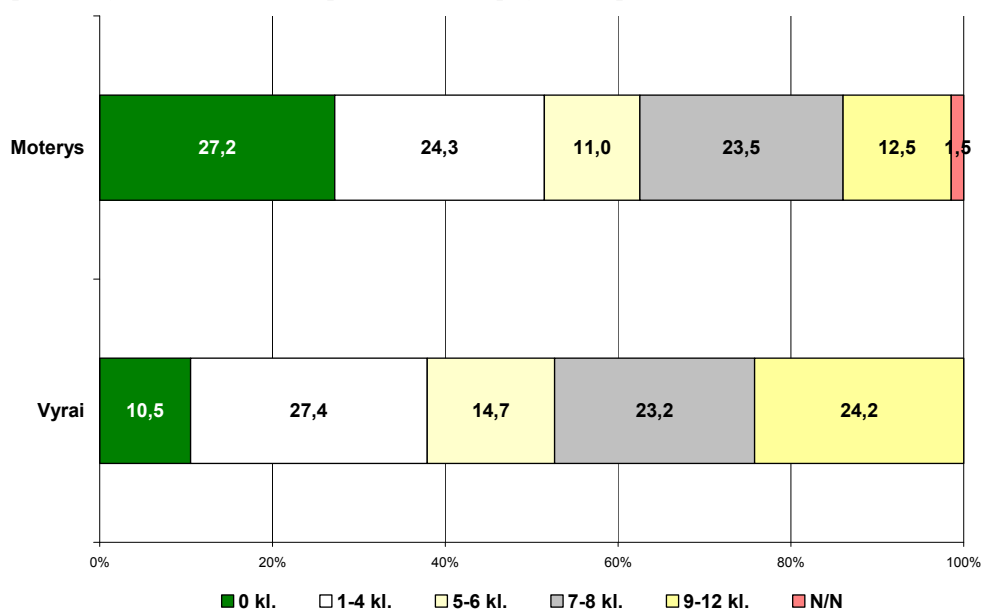
Atsižvelgiant į galimą santykinį duomenų patikimumą, galimus neatitikimus, gretinant apklausoje dalyvavusių romų pasiskirstymą pagal baigtų klasių skaičių ir įgytą išsilavinimą (baigtas išsilavinimo pakopas), vis tik galima apibendrinti tam tikrus aspektus. Didžioji dalis respondentų koncentruojasi ties nebaigto pradinio išsilavinimo pakopa (daugiau nei trečdalis apklaustųjų – 37,6 proc.) (žr. 20 lent.). Kiek daugiau nei ketvirtadalis (28,1 proc.) nurodo baigę pradinę mokyklą, truputį daugiau nei penktadalis (22,1 proc.) – pagrindinę mokyklą. Vidurinę mokyklą baigę yra tik 7,8 proc. apklaustų romų, dar keli procentai tęsė (arba šiuo metu tęsia) aukštesnės pakopos studijas.

20 LENTELĖ. Romų pasiskirstymas pagal mokymosi pakopas

	N	Proc.
0 klasių (arba nelankė mokyklos)	47	20,3
Nebaigtas pradinis	40	17,3
Pradinė mokykla	65	28,1
Pagrindinė mokykla	51	22,1
Vidurinė mokykla	18	7,8
Aukštesnioji, profesinė mokykla	3	1,3
Nebaigta aukštoji mokykla	3	1,3
Kita	2	0,9
Nenurodė	2	0,9
Iš viso	231	100,0

Nagrinėjant tyrimo duomenis apie baigtas klases pagal tyrime dalyvavusių romų sociodemografines charakteristikas pastebimi šie skirtumai. Lyginant baigtų bendrojo lavinimo mokyklos klasių skaičių pagal lytį, dvigubai didesnė dalis tyrime dalyvavusių moterų nei vyrų nurodo nelankiusios bendrojo lavinimo mokyklos ar baigusios nors vieną klasę – 27,2 ir 10,5 proc., atitinkamai (žr. 4 pav.). Santykinai žemesnį turimą moterų išsilavinimą galėjo lemti tyrimo atranka, kuria buvo siekiama apklausti mokyklinio amžiaus vaikų turinčių romų, kur dažniausiu atveju į anketos klausimus atsakinėjo moterys, auginančios po keletą mokyklinio amžiaus vaikų, o būdamos mokyklinio amžiaus prižiūrėjo jaunesnius brolius ar seseris. Pagal tyrimo duomenis, daugiausia tarp nebaigusių nei vienos klasės yra 26-35 m. amžiaus romių.

4 pav. Baigtų klasių skaičiaus pasiskirstymas pagal lytį (proc.)

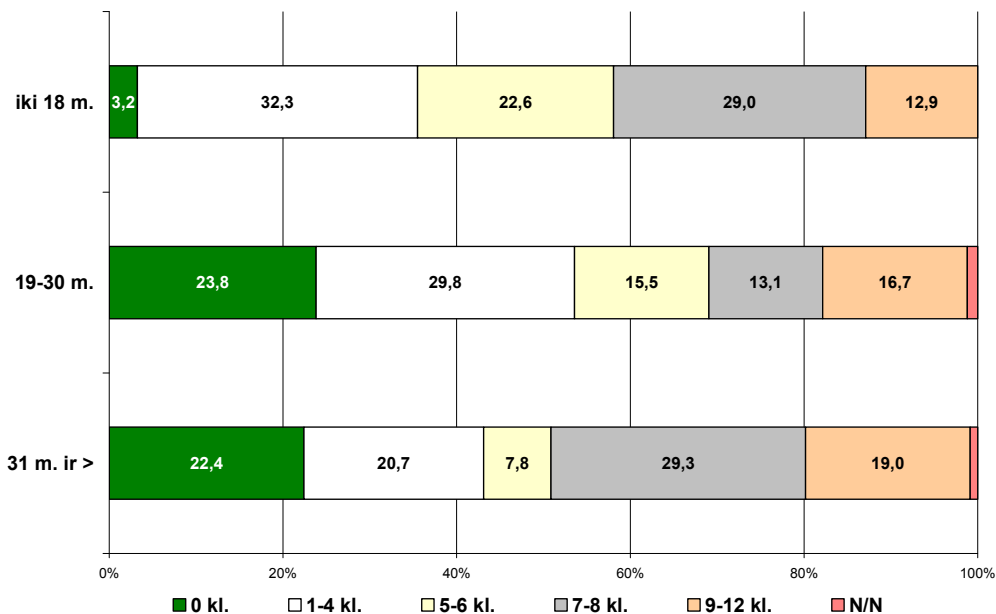
Šiek tiek daugiau vyrų, nei moterų nurodo turintys tik pradinį išsilavinimą, t.y. baigę 1–6 klases: atitinkamai 42,1 ir 35,3 proc. Panašiomis dalimis tyrime dalyvavę romės ir romai

nurodo baigę 7–8 klases. Taip pat dvigubai daugiau vyrų (24,2 proc.) nei moterų (12,5 proc.) nurodo turintis pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą – baigę 9–12 klasių.

Kitas svarbus veiksnys, turintis įtakos baigtų klasių skaičiui – tai tyrime dalyvavusių romų amžius. Iš 5 pav. matome, kad net ir tarp jauniausio amžiaus romų (iki 18 m.), yra iš viso mokyklos nelankiusių asmenų (3,2 proc.). Pusė jauniausių romų (54,9 proc.) nurodo baigę 1–6 klases (o trečdalis (32,3 proc.) – tik 1–4 klases) [pagal amžių pasiskirstymas galėtų stipriau krypti link 7–8 ar 9–10 kl.]. Šie tyrimo duomenys leidžia teigti, kad ištraukimo į švietimo sistemą reikiamo amžiaus ir išsilaikymo joje problemos yra aktualios ir jauniausio amžiaus romams. Taip pat palyginus nemažą dalis romų, baigusiujų 1–6 klases, gali lemti vėlesnė nei visumoje įprasta mokyklos lankymo pradžia.

Tiek tarp jaunų romų (19–30 m.), tiek tarp vyresnių (31 m. ir vyresnių) beveik ketvirtadalis (22,4 ir 23,8 proc.) nurodo, kad nėra baigę nei vienos klasės ar lankę mokyklos. Tarp jaunų romų šiek tiek daugiau nurodančių, kad jie baigę 1–4 klases (29,8 proc. ir 20,7 proc., atitinkamai). Taip pat daugiau jaunų romų teigia turintis pradinį išsilavinimą (15,5 proc. ir 7,8 proc.). Tačiau tarp vyresnių (31 m. ir vyresnių) romų ženkliai didesnė dalis nurodžiusių, kad baigę 7–8 klases (atitinkamai 29,3 ir 13,1 proc.), bet panašiomis dalimis baigę 9–12 kl. (19 ir 16,7 proc.).

5 pav. Baigtų klasių skaičiaus pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (proc.)

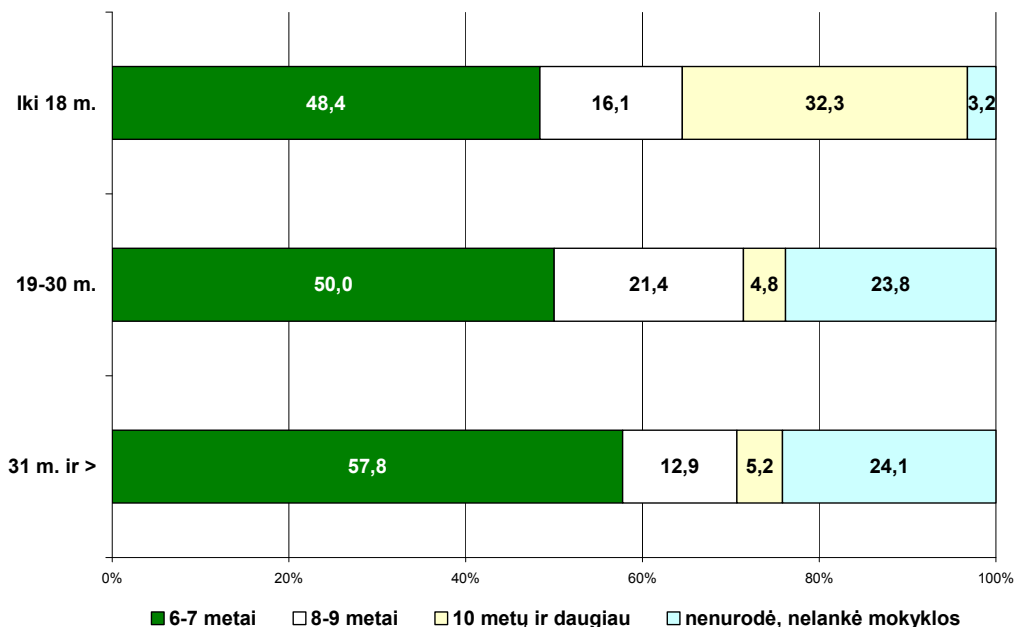

Analizuojant tik mokyklą lankiusių romų atsakymus (N=182), du trečdaliai (68,1 proc.) mokyklą pradėjo lankyti laiku, t.y. būdami 6–7 metų. Maždaug penktadalis (20,9 proc.) lankiusių mokyklą pradėjo lankyti mokyklą vėluodami metus ar dvejus, tačiau dešimtadalis (11 proc.) – vėluodami tris ar daugiau metų (žr. 21 lent.). Vyriausias amžius, kurį įvardijo respondentai, atsakydami į klausimą, kiek jiems buvo metų, kai pradėjo lankyti mokyklą – 13 metų.

21 LENTELĖ. Romų pasiskirstymas pagal mokyklos lankymo pradžios amžių

Amžius	N	Proc.
6-7 metų	124	53,7
8-9 metų	38	16,5
10 metų ir vyresni	20	8,7
Nenurodė	49	21,2
Iš viso	231	100,0

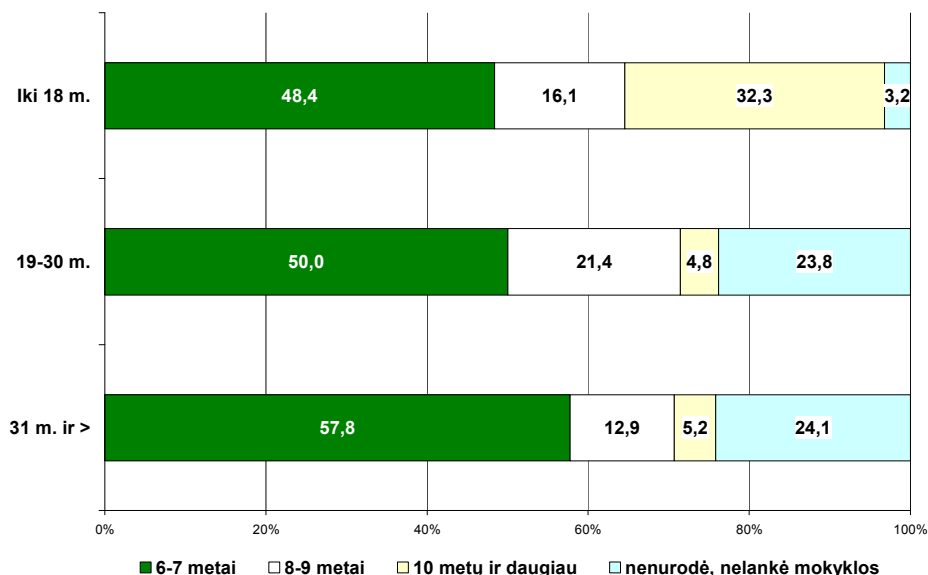
6 pav. Mokyklos lankymo pradžia pagal baigtų klasių skaičių (proc.)

Analizuojant tyrimo metu surinktus duomenis pastebime, kad egzistuoja neigiama priklausomybė tarp mokyklos lankymo amžiaus pradžios ir baigtų klasių skaičiaus: kuo vėliau romų vaikai pradeda lankyti mokyklą, tuo mažiau klasių jie baigia (žr. 7 pav.).

Lyginant skirtingo amžiaus apklausoje dalyvavusių romų grupių pasiskirstymą pagal mokyklos lankymo pradžią atkreiptinas dėmesys į keletą dalykų. Analizės tikslais buvo išskirtos 3 amžiaus grupės: dabartinio mokyklinio amžiaus romai (iki 18 m.), jauni romai (19-30 m.) ir kiti - vyresni romai (31 metų ir vyresni). Nors pastarųjų metų statistiniai duomenys leidžia manyti apie savalaikį romų vaikų įtraukimą į mokymosi procesą, tačiau tyrimo duomenimis, net trečdalis (32,3 proc.) jaunesnių nei 18 metų tyrime dalyvavusių romų mokyklą pradėjo lankyti sulaukę 10 metų ar vyresni. Ši dalis yra labai didelė, lyginant su vyresnėmis romų kartomis.

7 pav. Skirtingo amžiaus romų pasiskirstymas pagal mokyklos lankymo pradžią (proc.)

22 LENTELĖ. Kiek Jums buvo metų, kai baigėte mokytis (metėte mokyklą, baigėte vidurinę ar profesinę mokyklą ar kt.)?

Amžius	N	Proc.
8-10 metų	17	7,4
11-13 metų	40	17,3
14-16 metų	79	34,2
17 metų ir vyresni	25	10,8
Nenurodė	70	30,3
Iš viso	231	100,0

Didžiausia dalis apklausoje dalyvavusių romų nurodė, kad jie mokytis mokykloje baigė (metė mokyklą) būdami 14–16 metų (vidurkis 14,3 metai) – ši dalis sudaro trečdalį (34,2 proc.) apklaustų romų. Ketvirtadalis (24,7 proc.) mokyklą lankė tik iki 13 metų ar mažiau. Įvertinus mokyklos lankymo pradžios ir pabaigos amžių galima teigti, kad vidutiniškai apklausti romai mokykloje mokėsi 6–7 metus, per kuriuos baigė 5 klases.

23 LENTELĖ. Kokia kalba mokėtės mokykloje?

Mokymosi kalba	N	Proc.
Lietuvių	103	44,6
Rusų	82	35,5
Kita	3	1,3
Nenurodė	43	18,6
Iš viso	231	100,0

Tyrimo dalyvavusių romų buvo klausama, kokia kalba jie mokėsi bendrojo lavinimo mokykloje. Didesnė besimokiusiųjų dalis mokėsi lietuvių kalba (54,8 proc.), mažesnė (43,6 proc.) – rusų kalba (žr. 23 lent.).

Romų buvo prašoma palyginti jų įgytą išsilavinimą su jų tėvų išsilavinimu. Dauguma (43,4 proc.) teigia, kad jie yra labiau išsilavinę (baigę daugiau klasių) nei jų tėvai. Tačiau lygiomis dalimis romai teigia, kad jie yra tiek pat išsilavinę (baigę tiek pat klasių) arba mažiau išsilavinę (baigę mažiau klasių) nei jų tėvai (28,3 proc. ir 27,4 proc.). Apibendrinant tyrimų duomenis galima teigti, kad daugiau nei pusė (55,7 proc.) tyrime dalyvavusių romų nepakyla socialiniais laipteliais aukščiau savo tėvų išsilavinimo atžvilgiu.

3.2.4. Romų patirtis darbo rinkoje

Atsakydami į klausimą apie darbą ar užsiėmimą, už kurį gauna pajamų ar atlyginimą, didesnė dalis (56,7 proc.) apklausoje dalyvavusių romų nurodė, kad nedirba jokio darbo. 40,7 proc. apklaustųjų nurodė, jog šiuo metu turi darbą arba užsiėmimą, iš kurio gauna pajamų (žr. 24 lent.). Pagrindinė įvardyta veikla – tai neformali individuali veikla (10,4 proc.), kur pusė įvardija metalo laužo rinkimą, kita pusė – būrimą ir prekybą turguje. Pagal darbo sutartį dirbantys yra tik 8,7 proc. apklausoje dalyvavusių romų, samdomą darbą be sutarčių nurodo dirbantys 6,1 proc. apklaustųjų romų. Vos keli respondentai įvardijo darbą pagal patentą (1,7 proc.). Neformaliai ar turguje prekiaujantys nurodė 6,9 proc. respondentų.

24 LENTELĖ. Koks yra Jūsų pagrindinis darbas arba užsiėmimas, už kurį gaunate pajamų ar kitoki atlyginimą?

	N	Proc.
Nedirbu jokio darbo	131	56,7
Neformali individuali veikla	24	10,4
Dirbu pagal darbo sutartį	20	8,7
Neformali prekyba, prekiavimas turguje	16	6,9
Kita	16	6,9
Dirbu samdomą darbą be darbo sutarčių	14	6,1
Dirbu pagal patentą	4	1,7
Nenurodė	6	2,6
Iš viso	231	100,0

Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad dauguma romų verčiasi neformaliame ekonomikos sektoriuje. Galima daryti prielaidą, kad daugelis tų užsiėmimų yra nepastovūs, trumpalaikiai. Tarp nedirbančių jokio darbo romų du trečdaliai (67,2 proc.) yra moterų, kurių dauguma yra iki 35 metų amžiaus ir turi nepilnamečių (iki 16 metų) vaikų.

Tarp užsiimančių neformalia veikla, maždaug lygiomis dalimis pasiskirsto vyrai ir moterys, kurių dauguma nelankė mokyklos arba turi tik pradinį išsilavinimą, yra santykinai vyresnio amžiaus. Pagal darbo sutartį dirba dažniau vyrai nei moterys, vyresni nei 30 m. respondentai, turintys pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą.

Siekiant įvertinti apklausoje dalyvavusių romų darbo patirtį, anketoje respondentams buvo pateiktas atviras klausimas „Kur, kokį paskutinį dirbote darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą?“ (žr. 25 lent.). Nors trečdalis (34,7 proc.) apklausoje dalyvavusių romų negalėjo įvardyti paskutinio darbo arba teigė niekada nedirbę, didžioji dauguma nurodė įvairius darbus: maždaug kas septintas apklausoje dalyvavęs romas (14,3 proc.) teigė paskutinį kartą dirbo

pagal darbo sutartį; kas dešimtas (10,4 proc.) – pajamų gavo už prekybą turguje; mažesnėmis dalimis nurodoma, kad apklausoje dalyvavę romai paskutinį kartą užsidirbo statybose (8,7 proc.), dirbdami viešuosius darbus (6,5 proc.), rinkdami metalą (4,8 proc.).

25 LENTELE. Kur, kokį paskutinį dirbote darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą?

	N	Proc.
Darbas pagal darbo sutartį	33	14,3
Turguje (prekyba)	24	10,4
Statybose	20	8,7
Viešieji darbai	15	6,5
Metalo rinkimas	11	4,8
Darbas užsienyje	10	4,3
Būrimas	4	1,7
Kita	34	14,7
Niekada nedirbo	20	8,7
Nenurodė	60	26,0
Iš viso	231	100,0

Pažymėtina, kad 4,3 proc. teigė, kad jie užsidirbo dirbdami užsienyje. Nemaža dalis (14,7 proc.) įvardijo įvairius kitus darbus, kurių dauguma – trumpalaikiai, atsitiktiniai ar sezoniniai darbai, pavyzdžiui: pagalba ūkyje, ūkininkams, malkų kapojimas, darbas prie mašinų remonto, pagalba artimiesiems ir pan.).

Tarp niekada nedirbusių arba nenurodžiusių paskutiniojo darbo, tris ketvirtadalius sudaro moterys bei respondentai iki 35 metų amžiaus; du trečdaliai – turinčių tik pradinį išsilavinimą ar žemesnį.

Tyrimo anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas apie jų amžių, kada jie pradėjo dirbti ar dirbo darbą, už kurį gavo pajamų ar kitą atlyginimą. Analizuojant pirmojo darbo amžių pastebėtina keletą dalykų. Vidutinis darbo už atlygį pradžios amžius – 19 metų. Daugiau nei ketvirtadalis (26,9 proc.) apklausoje dalyvavusių romų teigė, kad dirbti už atlygį jie pradėjo palyginti anksti, t.y. būdami iki 16 metų amžiaus – privalomo švietimo amžiaus (žr. 26 lent.).

26 LENTELE. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote dirbti darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą?

Amžius	N	Proc.
Iki 16 m.	62	26,8
17-18 m.	31	13,4
19-25 m.	41	17,7
26-30 m.	10	4,3
31 m. ir daugiau	6	2,6
Nenurodė (įskaitant niekada nedirbo)	81	35,1
Iš viso	231	100,0

13,4 proc. apklausoje dalyvavusių romų pirmąjį atlygį už darbą gavo būdami 17–18 metų, o 17,7 proc. – 19–25 m. amžiaus, o pradėję dirbti 26 metų ir vyresni sudaro vos 8 proc. apklaustųjų.

Analizuojant respondentų pirmojo darbo už atlygį amžiaus duomenis pagal socialines demografines charakteristikas, pastebimos šios tendencijos. Apklausoje dalyvavusių respondentų atsakymai apie darbo pradžią arba metus, kada jie dirbo už pirmąjį atlygį, šiek tiek skiriasi pagal atsakiusių lytį: santykinai daugiau vyrų nei moterų pradėjo dirbti jaunesniame amžiuje. Anksčiau dirbti pradėjo santykinai vyresni respondentai (virš 41 m.). Taip pat santykinai daugiau pradėjusių dirbti jauname amžiuje tarp tų, kurie mokyklą pradėjo lankyti vyresniame nei įprasta amžiuje.

Kaip minėta anksčiau, atsakydami į klausimą apie darbo patirtį, dalis respondentų nurodė dirbę užsienyje. Atlikto romų tyrimo metu respondentų buvo klausama, ar jie yra gyvenę užsienio šalyse. Didžioji dauguma apklausoje dalyvavusių romų į klausimą atsakė neigiamai, tačiau daugiau nei ketvirtadalis (29,4 proc.) teigia gyvenę užsienio šalyse (žr. 27 lent.).

27 LENTELĖ. Ar Jūs esate gyvenęs užsienyje?

	N	Proc.
Taip	68	29,4
Ne	154	66,7
Nenurodė	9	3,9
Iš viso	231	100,0

Gyvenusių užsienyje buvo prašoma įvardyti gyvenimo trukmę ir šalį (šalis), kuriose teko gyventi. Apibendrinant respondentų atsakymus galima teigti, kad apklausoje dalyvavę romai turi ir trumpalaikės, ir ilgalaikės emigracijos patirties. Vidutinė gyvenimo užsienyje trukmė svyruoja apie 6 metus. Iš atsakiusių (N=65), lygiomis dalimis respondentai nurodė, kad jie gyveno užsienyje ne ilgiau nei vienerius metus ir kad užsienyje yra gyvenę 5-10 metų (po 29,2 proc.). Ženkli dalis atsakiusių (23 proc.) teigė užsienyje gyvenę nuo vienerių iki ketverių metų, o beveik penktadalis (18,2 proc.) – ilgiau nei 11 metų (žr. 28 lent.).

28 LENTELĖ. Kiek laiko Jūs gyvenote užsienyje? (N=65)

	N	Proc.
Ne ilgiau nei 1 m.	15	23,1
1-4 m.	19	29,2
5-10 m.	19	29,2
11 m. ir ilgiau	12	18,5
Iš viso	65	100,0

Gyvenimo užsienyje patirtį kiek dažniau turi moterys nei vyrai, daugiausia – tai jauni romai (iki 30 m.), didesniuose namų ūkiuose gyvenantys, tačiau kuriuose mažiau vaikų iki 16 metų amžiaus.

Taip pat anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas, apie jų šeimos narių ir pažįstamų gyvenimą ir darbą užsienyje. Daugiau nei pusė (52 proc.) apklausoje dalyvavusių romų teigia, kad tiek šeimos nariai, tiek pažįstami (ar giminės) yra išvykę į užsienį ir dauguma jų dirba.

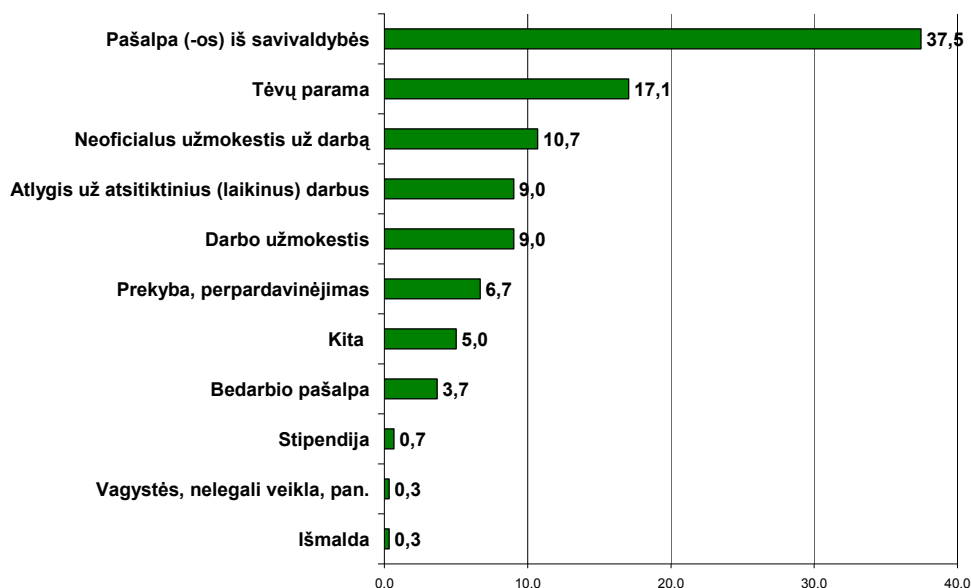
Maždaug dešimtadalis nurodo, kad nors ir išvykę, tačiau dauguma nedirba. Paprašius įvardyti šalis, kuriose gyveno ir dirbo tiek patys respondentai, tiek jų šeimos nariai ar pažįstami, Didžioji Britanija minima šešis kartus dažniau nei kitos šalys (Belgija, Italija, Ispanija, Lenkija, Rusija, Ukraina ar kt.) (atitinkamai 85,7 ir 14,3 proc.).

Siekiant išsiaiškinti pagrindinius romų pragyvenimo šaltinius, anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas, prašant įvardyti pagrindinius pragyvenimo šaltinius per praėjusius 3 mėnesius ir gautas sumas.

Dauguma romų (atsakymų pasiskirstymai svyruoja tarp 70–90 proc.) nenurodė konkrečių pragyvenimo šaltinių arba jų neįvardijo. Išsiskiria tik viena pozicija – pašalpos iš savivaldybių, kurioje daugiau gaunančių paramą, pajamas (48,5 proc.) nei negaunančių (45,9 proc.). Taip pat 25 proc. atsakiusiųjų teigia gaunantys tėvų paramą.

Tarp pragyvenimo šaltinių pirmauja pašalpos iš savivaldybės – jas įvardija daugiau nei trečdalis (37,5 proc.) apklausoje dalyvavusių romų (žr. 8 pav.). Antroje vietoje pagal dažnumą įvardijama tėvų parama – ją mini 17,1 proc. apklaustų romų, trečioje – neoficialus užmokestis už darbą (10,7 proc.). Santykinai maža dalis apklausoje dalyvavusių romų kaip pragyvenimo šaltinį nurodo darbo užmokestį ar atlygį už atsitiktinius (laikinus) darbus (po 9,0 proc.). 6,7 proc. apklausoje dalyvavusių romų teigė, kad per praėjusius 3 mėnesius turėjo pajamų iš prekybos, perpardavinėjimo (6,7 proc.) ar kitos veiklos. Bedarbio pašalpą nurodė gaunantys 3,7 proc. apklaustų romų.

8 pav. Kokie pagrindiniai Jūsų pragyvenimo šaltiniai per praėjusius 3 mėn.? (Ne daugiau 3 atsakymų) (N=218, proc.)

Analizuojant pašalpas iš savivaldybių gaunančių romų paskirstymą pagal socialines demografines charakteristikas, pastebima, jog tarp pašalpas gaunančių tris ketvirtadalius sudaro moterys, vieną ketvirtadalį – vyrai. Pusė gaunančių – vidutinio ir vyresnio amžiaus (31 m. ir vyresni) romai, mažesnė dalis – 19–30 m. romai. Beveik du trečdalius gaunančiųjų (60,7 proc.) sudaro asmenys, turintys 3–5 vaikus.

Taip pat apklausoje dalyvavusių romų buvo prašoma įvardyti vidutines per pastaruosius 3 mėn. gautas sumas. Nors atsakymus pateikė tyrime dalyvavusių romų mažuma, tačiau 29 lentelėje pateikti duomenys atskleidžia keletą tendencijų. Santykinai didesnes vidutines pajamas litais romai gauna iš aktyvios veiklos: oficialaus darbo ar atsitiktinių (laikinių) darbų, prekiaavimo ar neoficialaus darbo (vidurkis svyruoja apie 700,00–800,00 litų).

29 LENTELE. Iš pagrindinių pragyvenimo šaltinių gautos sumos (Lt)

	Vidurkis (Lt)	Minimumas – maksimumas (Lt)
Stipendija	34,00	33,00–35,00
Neoficialus užmokestis už darbą	697,00	100,00–1500,00
Darbo užmokestis	869,17	300,00–1700,00
Tėvų parama	405,26	100,00–1500,00
Pašalpa (-os) iš savivaldybės	690,96	50,00–4000,00
Bedarbio pašalpa	300,00	300,00
Atlygis už atsitiktinius (laikinus) darbus	839,74	15,00–2800,00
Prekyba, perpardavinėjimas	708,00	50,00–2000,00
Kita	312,00	50,00–500,00

Nors savivaldybės skiriamos pašalpos svyruoja labiausiai (nuo 50,00 iki 4000,00 litų), tačiau jos vidutiniškai siekia apie 540,00–690,00 litų ir pagal dydį galėtų būti priskiriamos antram pagal dydį pajamų šaltiniui. Tačiau įvertinus, kad socialinės pašalpos yra daugiau nei trečdalis apklausoje dalyvavusių romų pagrindinis pajamų šaltinis, jos išlieka svarbiu pajamų šaltiniu. Pagal gaunamas sumas ženkliai pragyvenimo šaltiniu yra ir tėvų parama.

3.2.5. Santykiai su valstybinėmis ir kitomis institucijomis

Siekiant išsiaiškinti romų socialinių santykių tinklą, jų disponuojamus socialinius išteklius ir galimus paramos šaltinius, atliktoje romų apklausoje buvo klausama, į kokias institucijas ar kokius asmenis jie kreipėsi ar turėjo reikalų įvairiose valstybės institucijose, nevyriausybinėse organizacijose ir kt. Anketoje buvo pateiktas klausimas „Kaip dažnai per paskutinius 12 mėn. teko kreiptis į ar turėti reikalų šiose institucijose ar su jų darbuotojais?“. Nors įvardytos įstaigos nėra lygiavertės ir tolygios, atsižvelgiant į galimų kreipimųsi dažnumą (pavyzdžiui, mokykla, kurią lanko vaikai ir Seimo kontrolieriaus tarnyba), tačiau šiuo atveju ne tiek svarbus kreipimasis į vieną ar kitą instituciją, kiek formalių ir neformalių ryšių modeliai, vyraujantys tarp tyrime dalyvavusių romų.

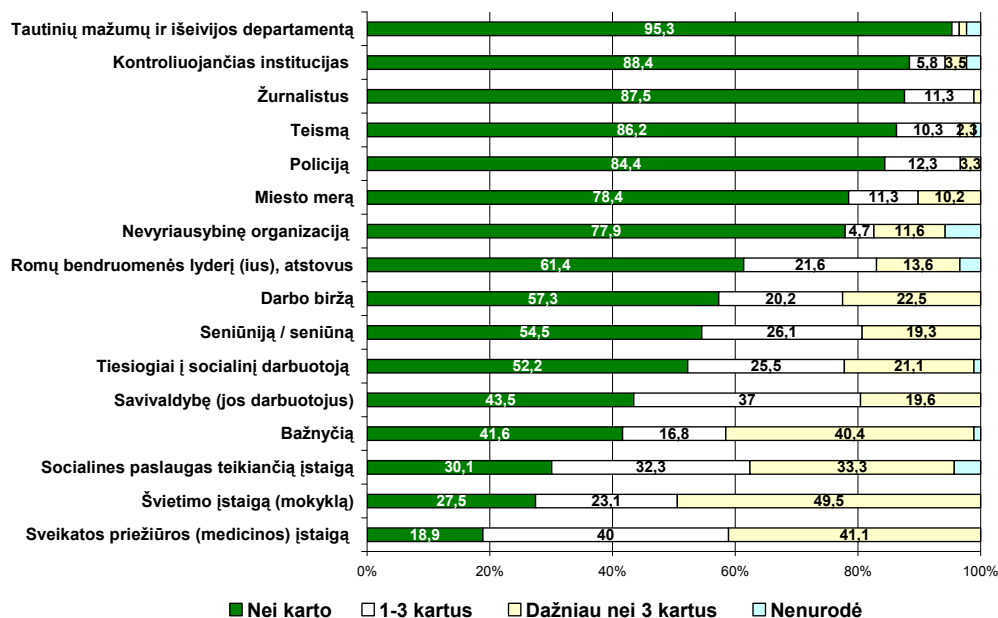
Apibendrinus respondentų atsakymus galima teigti, kad dauguma romų per paskutinius 12 mėn. nesikreipė į jokią instituciją, neturėjo reikalų jokiaje įstaigoje ar organizacijoje.

Pagal kreipimąsi dažniausiai romų įvardijamos sveikatos priežiūros įstaigos – 18,9 proc. teigia per paskutinius 12 mėn. nei karto nesikreipę į šias įstaigas. Panašiomis dalimis respondantai teigė kreipėsi 1-3 kartus (40 proc.) ar dažniau nei 3 kartus (41,1 proc.) (žr. 11 pav.).

Dažniausiai (dažniau nei 3 k. per metus) romai teigė kreipėsi į švietimo įstaigas (mokyklas) – jas įvardijo pusė (49,5 proc.) apklausoje dalyvavusių romų (žr. 9 pav.). Šie atsakymai susiję ir su tuo faktu, kad į šį klausimą atsakinėjo romai, auginantys mokyklinio amžiaus vaikus

(N=107). Dar 23,1 proc. teigia, kad į mokyklą teko kreiptis bent kartą ar 2-3 kartus. Tačiau pažymėtina, kad 27,5 proc. apklausoje dalyvavusių romų teigė, kad per paskutiniuosius 12 mėn. nei karto nesikreipė ir neturėjo jokių reikalų mokykloje.

9 pav. Kaip dažnai per paskutinius 12 mėn. teko kreiptis į ar turėti reikalų šiose institucijose ar su jų darbuotojais? (proc.) (N=89)

Tarp nesikreipusiųjų į mokyklą vyrauja tikėtinai neraštingi romai, nes dauguma (56 proc.) – nelankiusieji mokyklos arba baigę 1–4 klases, palyginti anksti pradėję gyventi atskirai nuo savo tėvų šeimos (pusė – būdami 16 m. ar jaunesni),

Kita įstaigų grupė, į kurią romai kreipiasi dažniausiai – tai socialines paslaugas teikiančios įstaigos – dažniau nei 3 k. nurodo kreipėsi trečdalis (33,3 proc.) respondentų, tokia pati dalis – 1–3 kartus. Tačiau ir šiuo atveju 30,1 proc. teigia per pastaruosius 12 mėn. nesikreipę į socialines paslaugas teikiančią įstaigą.

Tačiau tiesiogiai į socialinį darbuotoją per paskutinius 12 mėn. kreipėsi 46,6 proc. apklausoje dalyvavusių romų (nei karto nesikreipė – 52,2 proc.) Į savivaldybę (ar jos darbuotojus) bent kartą ar dažniau yra kreipėsi pusė (56,6 proc.) apklaustų romų. Kiek mažesnė dalis romų yra turėjusi kontaktų su seniūnija ar seniūnu (45,4 proc.).

Nemaža dalis romų įvardija bažnyčią, kaip svarbią instituciją, su kurie vienaip ar kitaip susidūrė per paskutiniuosius metus – 40,4 proc. teigia, kad lankėsi dažniau nei 3 kartus. Nors pokalbių metu dauguma nurodo, kad „bažnyčia yra širdyje“ ir nereikia niekur eiti.

Nors dauguma romų neturi oficialaus darbo, per paskutinius 12 mėn. į darbo biržą kreipėsi 42,7 proc. apklausoje dalyvavusių romų.

Pokalbių (interviu) metu romai minėjo, kad jie nesikreipia, nes nesitiki gauti paramos ar pagalbos. Tačiau verta paminėti, kad keliuose rajonuose (pavyzdžiui, Varėnos r., Akmenės r.) apklausti romai minėjo, kad savivaldybė, seniūnija padeda išspręsti susidariusias problemas.

Aptariant kitas institucijas, kur kas ženklesnę dalį sudaro romai, nei karto nesikreipę į jas per metus nei tie, kurie kreipėsi (žr. 11 pav. ir 30 lent.)

30 LENTELE. Kaip dažnai per paskutinius 12 mėn. teko kreiptis į ar turėti reikalų šiose institucijose ar su jų darbuotojais? (proc.) (N=89)

	Nei karto	Bent kartą	2-3 kartus	Dažniau nei 3 kartus	Nenurodė
Miesto merą	78,4	4,5	6,8	10,2	0
Savivaldybę (jos darbuotojus)	43,5	20,7	16,3	19,6	0
Seniūniją / seniūną	54,5	15,9	10,2	19,3	0
Sveikatos priežiūros (medicinos) įstaiga	18,9	16,8	23,2	41,1	0
Socialines paslaugas teikiančią įstaigą	30,1	21,5	10,8	33,3	4,3
Tiesiogiai į socialinį darbuotoją	52,2	13,3	12,2	21,1	1,1
Darbo biržą	57,3	10,1	10,1	22,5	0
Policiją	84,4	6,7	5,6	3,3	0
Teismą	86,2	9,2	1,1	2,3	1,1
Tautinių mažumų ir išeivijos departamentą	95,3	0	1,2	1,2	2,3
Kontroliuojančias institucijas (pvz. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Vaiko teisių kontrolieriaus tarnyba, Seimo kontrolieriaus tarnyba)	88,4	5,8	0	3,5	2,3
Švietimo įstaigą (mokyklą)	27,5	13,2	9,9	49,5	0
Nevyriausybinių organizaciją	77,9	1,2	3,5	11,6	5,8
Romų bendruomenės lyderį (ius), atstovus	61,4	9,1	12,5	13,6	3,4
Bažnyčią	41,6	10,1	6,7	40,4	1,1
Žurnalistus	87,5	6,8	4,5	1,1	0

Atsakymai į pateiktą klausimą patvirtina ir ankstesnių Etninių tyrimų centro atliktų tyrimų duomenis, kurie atskleidė romų ribotus socialinius ryšius ir kad romai yra labiau linkę problemas spręsti savarankiškai, iš dalies apsiribojant ryšiais bendruomenės viduje, o ne kreiptis pagalbos į įvairias institucijas, priešingai susidariusiai nuomonei, kad romai daug ko reikalauja iš valstybės tarnybų (socialinės pagalbos). Tyrimų duomenys rodo, jog tik nedaugeliu atveju respondentai nurodė, kad per pastaruosius metus kreipėsi pagalbos į kokias nors institucijas ar turėjo reikalų.

Šio tyrimo anketoje respondentams buvo pateikta keletas patikslinančių klausimų tiems, kurie nurodė tiesiogiai kreipėsi į socialinį darbuotoją, siekiant įvertinti tarpininkavimo poreikius ir praktikas. Pažymėtina, kad daugiau nei pusė (52,2 proc.) apklausoje dalyvavusių romų per pastaruosius metus nesikreipė, neturėjo reikalų su socialiniu darbuotoju, maždaug lygiomis dalimis pasiskirstė bendravusieji po kartą ar 2-3 kartus (25,5 proc.) ar dažniau nei 3 kartus (21,1 proc.).

Apibendrinus respondentų atsakymus į atvirą klausimą „Dėl ko Jūs paskutinį kartą kreipėtės tiesiogiai į socialinį darbuotoją (kokia buvo priežastis)?“ (N=47), leidžia teigti, kad dažniausiai įvardijamos priežastys yra susijusios su vaikų priežiūra (47,7 proc.), pavyzdžiui, dėl „vaiko pinigų“, dėl pašalpų vaikams, dėl vaiko elgesio mokykloje, dėl paramos mokymo priemonėms ir kt. Kita priežasčių grupė, dėl kurios kreipiamasi į socialinius darbuotojus – tai įvairi parama, pašalpos – šią priežastį įvardija beveik trečdalis (29,8 proc.) besikreipusių į socialinį darbuotoją. Trečioje vietoje atsiduria priežastys, susijusios su būsto klausimais (6,4

proc.). Kitos kreipimosi priežastys susijusios tiek su darbo, tiek su buities klausimais (pvz., malkos, maisto talonai, kita, neįvardyta pagalba).

31 LENTELĖ. Dėl ko Jūs paskutinį kartą kreipėtės tiesiogiai į socialinį darbuotoją (kokia buvo priežastis)?

	N	Proc.
Dėl vaikų	21	44,7
Dėl būsto	3	6,4
Dėl pašalpu, paramos	14	29,8
Kita	9	19,1
Iš viso	47	100,0

Į socialinius darbuotojus beveik išimtinai kreipiasi įvairaus amžiaus moterys, kurių dauguma nedirba jokio darbo. Santykinai dažniau su socialiniais darbuotojais bendrauja Vilniaus apskrityje gyvenančios tyrime dalyvavusios romės.

Atsakant į uždarą klausimą apie paskutinį kreipimąsi į socialinį darbuotoją, dauguma besikreipiančių minėjo pagalbos, patarimo ar informacijos prašymą (61,7 proc.). Santykinai maža dalis (14,9 proc.) kreipėsi norėdami pranešti apie problemą bei kreipėsi dėl paslaugos naudojimo (10,6 proc.) ar dėl kitos priežasties (8,5 proc.).

32 LENTELĖ. Dėl ko Jūs paskutinį kartą kreipėtės tiesiogiai į socialinį darbuotoją (kokia buvo priežastis)?

	N	Proc.
Prašyti pagalbos, patarimo ar informacijos	29	61,7
Pranešti apie problemą	7	14,9
Kreiptis dėl paslaugos naudojimo (prašyti suteikti paslaugą)	5	10,6
Kita priežastis	4	8,5
Nenurodė	2	4,3
Iš viso	47	100,0

Klausiant apie pasitenkinimą suteikta socialinio darbuotojo paslauga, dauguma atsakiusiųjų romų teigia esantys labiau patenkinti (51 proc.) nei nepatenkinti (34 proc.) (žr. 33 lent.).

33 LENTELĖ. Kiek Jūs patenkintas ar nepatenkintas suteikta paslauga

	N	Proc.
Visiškai nepatenkintas	7	14,9
Nepatenkintas	9	19,1
Nei patenkintas nei nepatenkintas	6	12,8
Patenkintas	15	31,9
Visiškai patenkintas	9	19,1
Nenurodė	1	2,1
Iš viso	47	100,0

Vairuotojo pažymėjimas

Siekiant įvertinti romų kitus socialinius įgūdžius, kontaktus su įvairiomis mokymosi ir kitomis institucijomis, anketoje buvo pateikti keli klausimai apie vairuotojo pažymėjimo turėjimą. Anksčiau atliktų tyrimų duomenimis ir pokalbių su ekspertais metu neretai atkreipiamas dėmesys į egzistuojanti romų poreikį įsigyti vairuotojo teises, bet ribotas galimybes dėl neraštingumo, dokumentų neturėjimo ir kitų aspektų.

Didžioji dauguma apklausoje dalyvavusių romų teigia, kad jie neturi vairuotojo pažymėjimo (81 proc.) (žr. 34 lent.). Vairuotojo pažymėjimą turintys nurodo 12,6 proc. romų, kurių dauguma – vyrai (iš turinčiųjų – 4 moterys). Dauguma turinčiųjų teises yra 31–45 m. amžiaus (48,2 proc.), bei 46 metų ir vyresni (34,4 proc.). Romai, kurių amžius yra iki 30 metų, tarp turinčiųjų vairuotojų teises sudaro tik 17,2 proc. Jauniausias turintis vairuotojo pažymėjimą yra 23 metų romų, vyriausias – 62 metų. Pastebėtina, kad dauguma turinčiųjų vairuotojo pažymėjimą yra baigę 9–12 klases (58,6 proc.), nemaža dalis (34,5 proc.) – 7–8 klases. Tyrimo duomenimis daugiausia turinčiųjų vairuotojo teises gyvena Vilniaus (44,8 proc.), Klaipėdos (24,1 proc.) ir Panevėžio (20,7 proc.) apskrityse.

34 LENTELĖ. Ar turite vairuotojo pažymėjimą (teises)?

	N	Proc.
Taip	29	12,6
Ne	187	81,0
Vairuotojo pažymėjimo neturiu, bet vairuoju	11	4,8
Nenurodė	4	1,7
Iš viso	231	100,0

4,8 proc. (N=11) apklaustų romų teigė, kad jie automobilius vairuoja neturėdami vairuotojo pažymėjimo. Šioje grupėje vyrauja jauni (iki 30 m.) amžiaus vyrai, nebaigę nei vienos klasės arba baigę 1–4 klases.

Turinčiųjų buvo klausiama, kokio amžiaus jie įsigijo vairuotojo pažymėjimus (žr. 35 lent.). Tyrimo duomenimis, vairuotojo pažymėjimo įgijimo romų amžiaus vidurkis – 24,5 metai. Jauniausias romas vairuotojo pažymėjimą gavo būdamas 16 metų, vyriausias – 43 metų amžiaus. Didesnė dalis (38 proc.) teigia, kad vairuotojo teises jie įsigijo būdami 15-25 m., kiek mažiau – būdami 18 m. ar jaunesnis (31 proc.) ir vyresni nei 31 m. (24,1 proc.).

35 LENTELĖ. Vairuotojo pažymėjimo ir savo automobilio įsigijimo amžius

	Kiek Jums buvo metų, kai įgijote vairuotojo pažymėjimą		Kiek Jums buvo metų, kai įgijote savo automobilį	
	N	Proc.	N	Proc.
Iki 18 metų	9	31,0	5	13,2
19-25 m.	11	38,0	19	50,0
26-30 m.	2	6,9	5	13,2
31 m. ir >	7	24,1	9	23,6
Iš viso	29	100	38	100

Savo automobilių turėję ar turintys teigia 16,5 proc. apklausoje dalyvavusių romų. Taip pat respondentų buvo teiraujama, kokio amžiaus būdami jie įsigijo savo automobilį (žr. 35 lent.). Analizuojant tyrimo duomenis pastebėtina, kad automobilio įsigijimo amžius sutampa su vairuotojo pažymėjimo įgijimo amžiaus tarpsniu: daugiausia automobilius įsigyja 19–25 m. (50 proc.) ir 31 m. ir vyresnio (23,6 proc.) amžiaus romai.

Vairuotojo pažymėjimo įgijimas yra iliustratyvus pavyzdys, kaip menkas išsilavinimas, neraštingumas apsunkina socialinių įgūdžių formalizavimą ir panaudojimą socialinei integracijai. Tyrimo duomenimis be vairuotojo pažymėjimo vairuoja jaunesni neraštingi arba mažai išsilavinę romai.

Šalies mastu kasmet auga naujai išduodamų vairuotojo pažymėjimų skaičius, o tarp pradedančiųjų vairuotojų didžiausią dalį – 51 proc. – sudaro jaunimas iki 21-erių metų, taip pat didesnę dalį sudaro moterims išduodami vairuotojo pažymėjimai⁹.

---

⁹ Valstybės įmonė Regitra, Gausėja pradedančiųjų vairuotojų* gretos, 2008 01 28; Dauguma pradedančiųjų vairuotojų – moterys, 2008 09 17; Teisę vairuoti lengvuosius automobilius įgijo 37 proc. daugiau gyventojų, 2008 07 16; http://www.regitra.lt/index.php?Action=Naujienos&Action1=Nauja_placiau&trump=ne

3.2.6 Romų vaikai švietimo sistemoje: mokymosi ypatumai ir iššūkiai

3.2.6.1 Romų vaikų skaičius ir amžius

Pagrindinę tyrimo duomenų dalį sudarė klausimai apie romų vaikų mokymąsi. Iš viso į šiuos klausimus atsakė 107 romai. Dažniausiai į šiuos klausimus atsakinėjo moterys – vaikų mamos, močiutės ar globėjos (atitinkamai 75,7 proc. moterų ir 24,3 – vyrų).

Pirmiausia respondentų buvo klausiama, kiek iš viso jie turi vaikų. Atsakymų vidurkis – 3-4 vaikai (3,7) (atsakymai svyruoja nuo 1 iki 10 vaikų). Šis rodiklis viršija bendrą Lietuvos vidurkį (1,25).

Iš viso tyrime dalyvavę romai (N=107) nurodė turintys 390 vaikų¹⁰, kurių vyriausias 42 metų, jauniausias – trijų mėnesių kūdikis. (žr. 36 lent.). Pažymėtina, kad šis skaičius nesutampa su duomenimis apie mokyklos lankymą – šiuo atveju aptarta informacija apie 373 vaikus. Šie neatitikimai galimi dėl globojamų vaikų, prižiūrimų anūkų ar kitų ryšių.

Beveik pusė apklausoje dalyvavusių romų (48,6 proc.) teigia turintys 1-3 vaikus, ketvirtadalis (24,3 proc.) – 4 vaikus ir panaši dalis (25,2 proc.) – 5 ir daugiau vaikų.

36 LENTELĖ. Kiek Jūs turite iš viso vaikų? (N=107)

Vaikų skaičius	N	Proc.
1–2 vaikus	30	28,0
3 vaikus	26	20,6
4 vaikus	24	24,3
5-6 vaikus	19	17,8
7 vaikus ir daugiau	8	7,4
Iš viso	107	100,0

Taip pat respondentų teirautasi, kiek jiems buvo metų, kada gimė pirmasis vaikas. Respondentų amžius svyruoja nuo 10 iki 39 metų, o vidutinis amžius, kuomet gimė pirmasis vaikas – 20 metų. (žr. 37 lent.). Daugiausia pirmųjų vaikų gimė, kai tėvams buvo 17-18 m. (37,4 proc.). Panašiomis dalimis pirmieji vaikai gimė jauniausiems romams (iki 16 metų) ir 19-20 metų amžiaus (atitinkamai 16,2 ir 15,1 proc.).

Analizuojant respondentų atsakymus apie vaikų skaičių ir amžių, kai gimė pirmasis vaikas, pagal lytį, pastebimi šie skirtumai. Romai vyrai (N=26) nurodo turintys vidutiniškai vienu vaiku daugiau nei apklausoje dalyvavę moterys (N=81) – vaikų skaičiaus vidurkiai 4,3 ir 3,5, atitinkamai. Taip pat moterys santykinai anksčiau susilaukia pirmųjų vaikų nei vyrai: moterų atveju pirmojo vaiko gimimas svyruoja – amžius svyruoja tarp 10-39 metų, vidurkis – 19,7

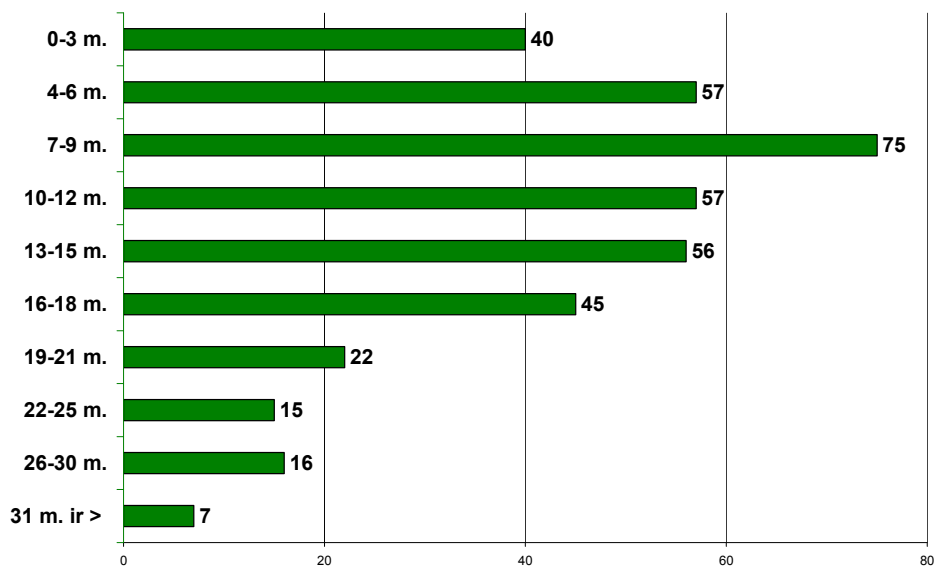
¹⁰ Sudėjus apklaustus romus ir pateiktą informaciją apie vaikus, iš viso tyrimo metu surinkta informacija apie 621 Lietuvos romą. Jei tyrimo metu suregistruotą informaciją apie romų asmenis laikysime tam tikru Lietuvos romų populiacijos atspindžiu („mikrosurašymu), tai gausime vaizdą, kad 46 proc. romų bendruomenės sudaro vaikai iki 15 metų amžiaus.“

metų; vyrų atveju pirmojo vaiko gimimas svyruoja tarp 15–34 metų, amžiaus vidurkis – 21,6 metai. Daugiau nei pusė moterų (54,7 proc.) pirmųjų vaikų susilaukia iki 18 m.: iki 16 m. – 18,7 proc., 17-18 m. – 36 proc. moterų. Būdamos 19–20 metų, pirmojo vaiko susilaukia 14,7 proc. romių.

37 LENTELĖ. Kiek Jums buvo metų, kai susilaukėte pirmojo vaiko?

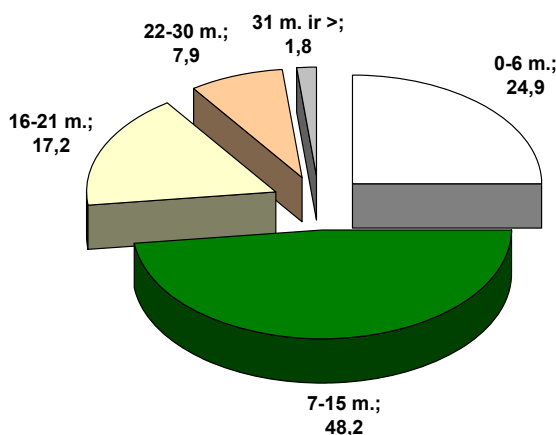
	N	Proc.
Iki 16 m.	16	16,2
17 – 18 m.	37	37,4
19 – 20 m.	15	15,1
21 – 22 m.	13	13,2
23 – 24 m.	6	6,0
25 m. ir >	14	14,0
Iš viso	99	100,0

10 pav. Kokio amžiaus yra Jūsų vaikai (skaičiai)

Analizuojant tyrimo duomenis apie vaikų amžiaus struktūrą galima teigti, kad didžiąją dalį (apie pusę) vaikų sudaro mokyklinio amžiaus vaikai (žr. 10 ir 11 pav.). 16-21 m. amžiaus vaikai sudaro 17,2 proc. vaikų, o vyresni nei 21 m. – nesiekia 10 proc.

11 pav. Kokio amžiaus yra Jūsų vaikai (proc.)

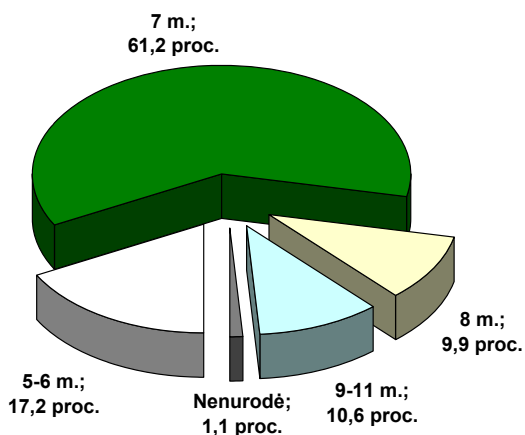
3.2.6.2 Mokyklos lankymo pradžia

Pradedant tyrime dalyvavusių respondentų apklausą apie vaikų mokymąsi mokykloje, pirmiausia buvo klausiama apie kiekvieną vaiką, kiek metų buvo vaikams, kai jie pradėjo lankyti mokyklą. Nesvarbu, apie kiek vaikų atsakė tyrime dalyvavę respondentai, analizuojant tyrimo duomenis atsakymai apie visus vaikus analizuoti kaip vienas duomenų masyvas.

Tyrimo duomenimis, dauguma romų vaikų (61,2 proc.) mokyklą pradėjo lankyti būdami 7 metų (žr. 12 pav., 38 lent.). Beveik kas šeštas (17,2 proc.) romų vaikas mokyklą, įskaitant priešmokyklinės grupės, pradėjo lankyti būdamas 5–6 metų. Kas dešimtas (9,9 proc.) romų vaikas mokyklą pradeda lankyti būdamas 8 metų amžiaus. Tačiau tėvų teigimu, 10,6 proc. vaikų mokyklą pradėjo lankyti 9–11 metų amžiaus.

Lyginant apklaustų romų ir jų vaikų mokyklos lankymo pradžią galima teigti, kad kur kas ženklesnė dalis vaikų pradeda laiku lankyti mokyklą palyginti su jų tėvais: 6–7 m. mokyklą pradėjo lankyti 53,7 proc. apklaustų romų ir 77,3 proc. jų vaikų (žr. 3.2.2 skyrių). Tačiau vienodomis dalimis tiek apklausti romai, tiek jų vaikai mokyklą lankyti pradėjo būdami 8–9 m. amžiaus (16,5 proc. ir 16,1 proc.). Jei tarp apklaustų romų buvo penktadalis nelankiusių mokyklos, tai kalbant apie vaikus tokių atvejų nepaminėta (kita vertus, apklausa vyko per mokyklas).

12 pav. Kiek metų buvo, kai Jūsų vaikai pradėjo mokyklą? (proc.) (N=273, vaikų skaičius)

38 LENTELE. Kiek metų buvo, kai Jūsų vaikai pradėjo mokyklą?

Amžius	N	Proc.
5 m.	3	1,1
6 m.	44	16,1
7 m.	167	61,2
8 m.	27	9,9
9 m.	17	6,2
10 m.	10	3,7
11 m.	2	0,7
Nenurodė	3	1,1
Iš viso	273	100,0

Interviu su ekspertais metu taip pat minėta, kad pastaraisiais metais dauguma romų moksleivių mokyklą pradeda lankyti laiku, būdami 7 metų:

„Visus pažįstam, prieinam, surenkam“ (interviu su Akmenės rajono mokytojomis)

Nors dauguma ekspertų teigė, kad jų žiniomis gyvenvietėje ar miestelyje nėra tokių romų vaikų, kurie suėjus mokykliniam amžiui būtų nepradėję lankyti mokyklos, tačiau pasitaiko atvejų (Vilniuje, Panevėžyje) kuomet vaikai į pirmą klasę ateina pavėlavę:

„Laiku ateina ne visi – šiemet priėmėme 10-ies metų vaiką į pirmą klasę, turim 11 metų pirmokę. Pernai atėjo 11-os metų į pirmą klasę“ (interviu su Vilniaus m. socialine pedagoge)

Mažesnių miestelių ar gyvenviečių mokytojos teigia, kad mokyklose sudaromi mokyklinio amžiaus vaikų sąrašai, pagal kuriuos tikrinama ar visi vaikai lanko mokyklą. Jei pastebima,

kad kuris nors nelanko – ieškoma, lankomasi namie¹¹. Jonavos ir Vilniaus mokyklose užsiminta, kad anksčiau būdavo ir tokių romų moksleivių, kurie į mokyklą ateidavo vėliau nei priklauso, tačiau teigiama, kad šiuo metu pasitaiko pavieniai atvejai.

Interviu su ekspertais metu išryškėjo ir kitų pastarųjų metų tendencijų. Nors priešmokyklinės grupės lanko mažuma romų moksleivių, tačiau kai kuriose mokyklose yra buvę atvejų, kai į priešmokyklinę grupę tėvai prašo priimti 5 metų vaikus. Tai dažniau nutinka, jei mokyklose jau mokosi vyresni broliai ar seserys. Vienos Kauno miesto mokyklos direktoriaus pavaduotojos teigimu, tokio tėvų elgesio motyvai susiję su sudėtingomis gyvenimo ir socialinėmis sąlygomis, pavyzdžiui, 5 metų mergaitė kartu su kitais šeimos nariais (iš viso 16 žmonių) gyveno viename bendrabučio kambaryje. Gavusi Pedagoginės psichologinės tarnybos išvadą su rekomendacija kartoti kursą, ši mergaitė priešmokyklinę grupę lankė 3 metus, į pirmą klasę atėjo 7 metų.

Trys ketvirtadaliai romų, atsakiusių į anketos klausimus apie vaikų mokymąsi teigia, kad jų vaikai mokosi toje pačioje mokykloje (71,1 proc.), ketvirtadalis (26,5 proc.) – skirtingose, dar keletas negalėjo nurodyti (2,4 proc.). Skirtingas mokyklas tos pačios šeimos vaikai dažniau lanko Vilniaus apskrityje. Kitose vietovėse romai tokio pasirinkimo neturi.

Į klausimą „Ar Jūsų vaikai (vaikas) lanko tą mokyklą, kurią Jūs norėjote, kad lankytų?“ dauguma apklausoje dalyvavusių romų atsakė teigiamai – 94,9 proc., 5,1 proc. teigia, kad norėjo, kad lankytų kitą mokyklą. Komentuodami, kodėl labiau patiktų kita mokykla, minimi šie aspektai „kita mokykla nepriėmė“, „netolerancija“, „konfliktai su mokytoja“.

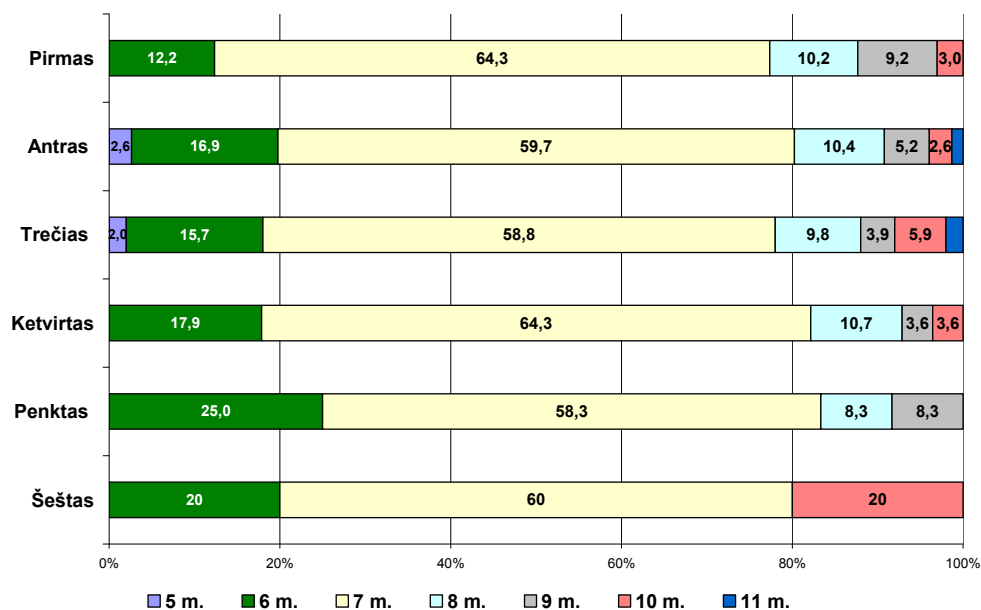
Atliekant tyrimo duomenų analizę, buvo bandoma nagrinėti, ar šeimose, kuriose yra keletas vaikų, skiriasi mokyklos lankymo pradžia. Daugumoje šeimų visi vaikai mokyklą pradėjo lankyti būdami to paties amžiaus (įskaitant ir tuos atvejus, kai visi pradėjo lankyti, pavyzdžiui, būdami 10 metų) – ši dalis sudaro daugiau nei pusę tokių šeimų (62,3 proc.). Kitaip tariant, egzistuoja tam tikras „modelis“, pagal kurį šeimoje į mokyklą vaikai išleidžiami tam tikro amžiaus.

Kas ketvirtoje šeimoje (26,5 proc.), kurioje mokyklą lankė keletas vaikų, jaunesni vaikai mokyklą pradėjo lankyti anksčiau nei jų vyresnieji broliai ar seserys (įskaitant ir atvejus, kai jaunesnieji į mokyklą išėjo būdami 7 metų, ir atvejus, kai mokyklą pradėjo lankyti anksčiau). Tik dalyje šeimų (apie 12 proc.), kuriose mokyklą lanko keletas vaikų, jaunesni vaikai pradėjo mokyklą lankyti vėliau nei jų vyresni broliai ar seserys, arba visų vaikų mokyklos lankymo pradžia skiriasi.

---

¹¹ Tačiau nuvykus į Kybartus ir užėjus pas vieną šeimą į namus, namie radome du 7 ir 8 metų vaikus, kurie nėra lankę mokyklos. Vaikų motina jau keletą metų išvykusi, vaikus globoja močiutė, kuriai globa nėra formaliai įteisinta. Močiutės teigimu, kol vaikai „ne jos“, ji jų ir neleido į mokyklą.

13 pav. Kiek metų buvo vaikams, kai jie pradėjo lankyti mokyklą (palyginimas tarp vaikų pagal gimimo eiliškumo) (proc.)

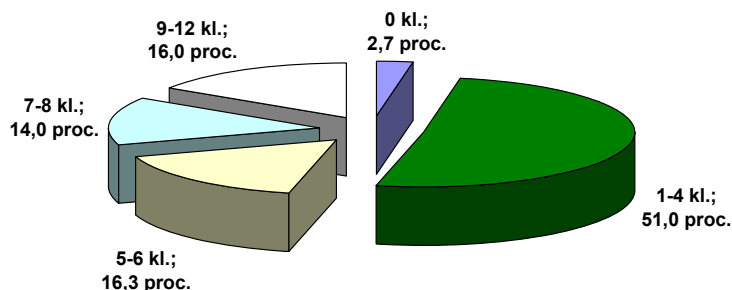
Lyginant mokyklos lankymo pradžią pagal vaikų gimimo eiliškumą šeimoje matome (žr. 13 pav.), kad iš esmės nesiskiria mokyklos lankymo pradžia, tačiau verta aptarti keletą tendencijų. Tyrimo duomenimis, jaunesniųjų vaikų santykinai daugiau pradeda lankyti mokyklą nuo 6 metų, tačiau ir tarp jaunesniųjų vaikų išlieka gana ženkli dalis pradedančiųjų lankyti mokyklą 8–10 metų.

Savalaikis romų vaikų įtraukimas į švietimo sistemą išlieka iššūkiu. Romų vaikai mokyklą vis dar pradeda lankyti vėliau nei kiti moksleiviai, todėl jų pažangumas yra prastesnis ir jie dažniau nebaigia mokyklos. „Peraugę“ moksleiviai jaučiasi blogai klasėje psichologiškai, emociškai, atsisako dalyvauti įvairioje veikloje, pavyzdžiui, popamokinėje ar šiaip neformalioje veikloje.

3.2.6.3 Mokymosi trukmė ir amžius (amžiaus ir klasės santykis)

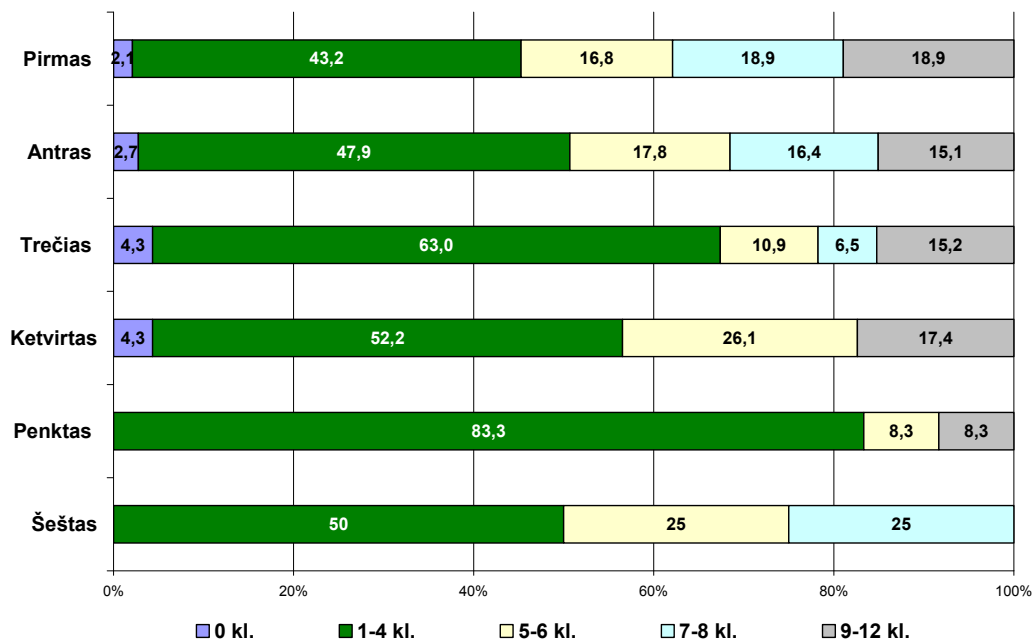
Respondentų buvo prašoma nurodyti, kiek klasių yra baigę jų vaikai (įskaitant ir dabar besimokančius). Tyrime dalyvavusių romų teigimu, dauguma jų vaikų yra baigę 1–4 klases (51 proc.) (žr. 14 pav.). Tėvų teigimu panašiomis dalimis jų vaikai yra baigę 5–6 klases (16,3 proc.), 7–8 klases (14 proc.) ar 9–12 klases (16 proc.).

14 pav. Kiek klasių baigė Jūsų vaikai? (proc.)

Lyginant romų vaikų baigtų klasių skaičių pagal vaikų gimimo eiliškumą šeimoje matome, kad nors vėlesnieji vaikai (ketvirtas – šeštas) yra jauniausi ir dar dalis jų mokosi, tačiau didžioji dauguma koncentruojasi ties 1–4 klase, o baigusiujų bendrojo lavinimo mokyklas (9–12 kl.) dalis santykinai mažėja (pavyzdžiui, iš pirmų vaikų 18,9 proc., antrų–trečių – 15 proc.). Jauniausieji vaikai yra dar mokyklinio amžiaus, todėl jų baigtų klasių skaičius nėra vienintelis tinkamas rodiklis lyginti (žr. 15 pav.).

15 pav. Kiek klasių baigė Jūsų vaikai? (palyginimas tarp vaikų pagal gimimo eiliškumo) (proc.)

Remiantis interviu su ekspertais medžiaga galima pastebėti, kad skirtinguose miestuose ir rajonuose romų mokymosi trukmė labai skiriasi. Trumpiausiai mokykloje romai mokosi

Akmenės rajone: interviu su mokytojais metu nurodyta, kad čia romai daugiausiai baigia 4 klases, į pagrindinę mokyklą nepereina (per kelis dešimtmečius yra vos keli 12 klasių baigę romai). Kituose rajonuose dauguma romų moksleivių mokosi iki 6-8 klasių, paprastai daugiau 8 klasių nebaigia (Anykščių, Jonavos, Šiaulių, Varėnos rajonuose). Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose, Vilniuje yra keletas besimokančių 9-11 klasėse, bet tokių nedaug. Interviu metu nurodoma, kad keli moksleiviai iš aplankytų mokyklų yra išėję į kolegijas, profesines mokyklas (Kėdainiai, Vilnius), tačiau tolesnio mokymosi rezultatai nežinomi. Vilniaus, Vilkaviškio rajonuose yra buvę pavieniai atvejai, kuomet romų moksleivės baigė 12 klasių (viena šiuo metu mokosi magistrantūroje, kita išvažiavus į užsienį). Šiuo metu Švenčionių rajone vienas romų moksleivis mokosi 12 klasėje, galvoja apie studijas universitete. Dažnai kaip mokyklos metimo priežastis nurodomos ir ankstyvos vedybos, tėvų noras, kad vaikai uždirbtų pinigų:

“Mokykloje buvo toks atvejis, kad susituokė mergina ir viskas, pagal įstatymus [romų] ji jau nebegali eiti į mokyklą, taip ir baigėsi jos mokslai, patriarchatas. Pusės metų pritrūko, kad ji pabaigtų 10 klasių” (interviu su Vilniaus miesto socialiniu pedagogu)

“Kad mokykloje liktų – gal su tėvais reiktų dirbti. Tėvams sunku išgyventi, vaikai linkę eiti dirbti. Jei mokėtų pinigų už tai, kad mokytųsi... Pinigų reikia, kai paauga. Finansinė padėtis nulemia apsisprendimą” (interviu su Kėdainių mokytojais)

Tyrimo dalyvavusių ekspertų nuomone, kalbant apie romų moksleivių mokymosi bendrojo lavinimo mokykloje trukmę tikslingiau kalbėti ne apie baigtų klasių skaičių, bet apie amžiaus ribas – paauglystę – iki 14–16 metų bei 16 metų – privalomo ugdymo amžių. Atsilikimas tarp amžiaus ir klasės dažniausiai atsiranda dėl to, kad romų moksleiviai yra paliekami antriems metams dėl mokyklos nelankymo (Vilkaviškio, Varėnos, Akmenės rajonuose, Kaune, Panevėžyje). Vilkaviškio rajono mokykloje nurodyta, kad vaikai nuolat paliekami antriems metams iki kol sueina 16 metų – tada braukiami iš sąrašų. Ši riba nurodyta ir Kėdainiuose – teigiama, kad suėjus 16 metų patys romai nebenori lankyti mokyklos, o mokymasis nebėra privalomas ir valstybės garantuojamas.

Šio ir kitų tyrimų duomenys rodo, kad pagrindinis lūžio taškas, lemiantis romų apsisprendimą tęsti ar netęsti mokymąsi, mokyklos lankymą, įvyksta 6–8 klasėse bei pasiekus 16 metų amžiaus ribą. Tik maža dalis romų pasiekia savo amžiaus klasę. Didžioji dalis būna tiesiog išbraukiama iš moksleivių sąrašų dėl prasto lankomumo.

Interviu metu su ekspertais ne kartą minėta, kad mokyklose besimokančių moksleivių tėvai teiraujasi dėl vyresnių vaikų mokymosi galimybių. Taip pat keletas romų mokosi jaunimo mokyklose, patys jas susiradę po pertraukos nesimokymo, norėdami įgyti profesiją ar nerasdami darbo. Jaunimo mokyklose dažniausiai romai priimami į 5 klasę, baigusieji daugiau – į vyresnę.

„Tie, kurie išeina – nieko neveikia, vienas vaikinai dirbo. Jo mama teiravosi ir apie profesines mokyklas, bet jis baigė tik 5 klases – mes rekomendavome vakarines, suaugusiųjų mokyklas, profesines, surašėme datas, kada priimamos paraiškos. Bet ar nuėjo kažkur toliau – nežinia“ (interviu su Vilniaus miesto pedagogu).

Tolesnio mokymosi sėkmė ypač priklauso nuo mokyklos ir kitų institucijų bendradarbiavimo. Jaunimo mokyklos atstovai minėjo, kad dažnai besikreipiantys romai neturi asmens ar kitų dokumentų, todėl mokykla padeda juos susitvarkyti, o dažnai jos išduota pažyma, kad asmuo

mokosi mokykloje tampa pagrindu kitiems dokumentams, pavyzdžiui, sveikatos draudimui ir kt.

3.2.6.4 Mokymosi sunkumai ir pagrindinės problemos

Dauguma tyrime dalyvavusių ekspertų nurodė, kad nors ir skiriasi romų moksleivių gabumai bei yra išimčių, tačiau daugeliui jų mokymasis mokykloje sekasi sunkiai. Apibendrinus ekspertų išsakytą nuomonę galima teigti, kad pagrindinės priežastys, lemiančios mokymosi sunkumus, yra susijusios su socialinių įgūdžių stoka, kalbos barjeru ir mokyklos nelankymu.

Socialinių įgūdžių stoka

Viena iš pirmųjų problemų, su kuria susiduria romai, pradėję lankyti mokyklas, siejama su silpnais socialiniais įgūdžiais. Dauguma romų moksleivių nelanko ikimokyklinio ugdymo įstaigų, nors pastaruoju metu ši tendencija keičiasi. Priešmokyklinės grupės lanko taip pat palyginti retai, tik keliose mokyklose (pavyzdžiui, Akmenės rajone, Kaune, Vilniuje – Kirtimų centre). Galima teigti, kad priešmokyklinės grupės renkasi santykinai ilgiau tam tikroje vietovėje gyvenantys romai (sėsliesni romai) bei tėvai, kurių vyresnieji vaikai mokosi toje pačioje mokykloje, kurioje organizuojamos priešmokyklinės grupės. Tyrime dalyvavę ekspertai vienareikšmiai teigia, kad po priešmokyklinių grupių moksleiviams lengviau adaptuotis mokykloje tiek elgesio (tam tikrų taisyklių laikymosi, pavyzdžiui, pamokos pradžios ir pabaigos, veiklos pamokoje), tiek mokymosi prasme, jų geresnis pasirengimas mokytis, aukštesni darbiniai ir veiklos gebėjimai.

„Pirmas mėnuo mokykloje pirmokams labai sunkus – jie nesupranta kad yra mokykloje, nori žaisti, rėkia. Jie neturi savo pastovios vietos, laksto visoje klasėje. Antras, trečias mėnuo – pripranta, išivažiuoja, pradeda mokytis. Iki penktos klasės tai tikrai sunku. O štai pavyzdžiui dešimtokai visai gerai lanko“ (interviu su Šalčininkų rajono mokyklos mokytoju)

„Vien mažutė pirmokė praverkdavo visas pamokas („man baisu“, laukdavo mamos)“ (interviu su Vilkaviškio rajono mokytoja).

Interviu dalyvavę tėvai romai teigia, kad į darželius nenori leisti vaikų dėl to, kad daugelis moterų nedirba ir gali prižiūrėti vaikus arba juos prižiūri vyresnieji broliai ir seserys, namuose jie geriau išmoksta romų kalbą.

Taip pat pabrėžiamos kitos įgūdžių problemos – vaikams sunku išsėdėti 45 minutes pamokoje (Vilnius, Klaipėda, Panevėžys, Šalčininkų, Varėnos rajonai), vaikai sunkiai sukaupia dėmesį, patys retai savarankiškai dirba:

„Mokosi pagal adaptuotas programas, rašo spausdintomis raidėmis. Tie, kurie lankė dažniau, daugiau moka. Namų darbai neužduodami. Daugiausia išsėdi pusę valandos, išeina iš pamokos – nebegali ilgiau sėdėti. Į pamokas vėluoja 5-10 minučių, sėdi valgykloje, surandi, nuvedi į klases, pasodini. Ryte – parodai tvarkaraštį, pasakai kokios pamokos, nuvedi, kitą dieną vėl vaikštai“ (interviu su Vilniaus miesto mokytojomis)

Dauguma tyrime dalyvavusių pedagogų atkreipia dėmesį, kad romai moksleiviai netinkamai elgiasi su mokymosi priemonėmis, pavyzdžiui, vienu ypu pripaišo („pripeckioja“) sąsiuvinį, nesaugo vadovėlių ir kitų priemonių. Todėl dažnai, ypač pradinukams, mokymo priemonės neduodamos išsinešti namo, jos surenkamos pasibaigus pamokoms ir išdalijamos prasidėjus. Tačiau tai apsunkina vaikų socialinių įgūdžių lavinimąsi – viena vertus, neraštingoje aplinkoje jie turi mažiau galimybių piešti, mokytis rašyti ankstyvame amžiuje, o negalėdami parsinešti namo mokymo priemonių, nepaisant menkos tėvų pagalbos, jie turi mažiau galimybių savarankiškai plėsti savo pažinimą.

Kitas aspektas sietinas su romų moksleivių gebėjimais bendrauti su kitais moksleiviais, spręsti iššylančius konfliktus. Ypač atkreipiamas dėmesys į vėliau lankyti mokyklą pradėjusių moksleivių nepakankamus komunikacinius gebėjimus, užmegzti išlaikyti draugiškus ryšius su kitais. Neigiamos įtakos tam turi prastas lankomumas: nuolatinis mokyklos lankymas palengvina bendravimą su vaikais.

Kalbinė integracija

Kita mokymosi sunkumų grupė susijusi su romų moksleivių kalbine kompetencija. Daugumai romų gimtoji kalba yra romų kalba. Todėl pradėję lankyti mokyklą jie patenka ne į gimtosios kalbos aplinką ir turi prisitaikyti prie mokyklos bendravimo modelio. Pasirinkus mokyklą lietuvių dėstomąja kalba, prastesnės lietuvių kalbos žinios tampa kliūtimi prisitaikant prie bendraamžių aplinkos.

Kalbinė įvairovė nebūtinai kliūdo integruotis, ji gali apsunkinti padėti tų moksleivių, kurie ir taip jau yra švietimo procesų paribyje. Teorinė prielaida, kad daugiakalbis ugdymas gali išplėsti įgūdžius ir moksleivių adaptaciją, dažniausiai netaikytina prastai besimokantiems romų moksleiviams. Pastaruoju atveju daugiakalbis ugdymas gali prisidėti prie moksleivių marginalizacijos, nes romai neišmoksta nei sklandžiai kalbėti valstybine kalba, nei pakankamai išitraukia į kitos mažumos (pavyzdžiui, rusakalbę) bendruomenę, o mokykloje per pertraukas bendrauja savo gimtąja kalba.

Tyrime dalyvavę ekspertai teigia, kad dažnai romų šeimose vyrauja dvikalbystė ar trikalbystė, vaikai į mokyklą ateina gerai nemokėdami lietuvių ar rusų kalbos (tačiau tokia problema nurodoma ne visose mokyklose – kalbos barjeras itin pabrėžiamas Panevėžio, Šiaulių, Vilkaviškio, Anykščių rajonuose, Panevėžyje, Šiauliuose).

„Pas mane vienas mokėsi nuo pirmo klasės, jis yra trečioje klasėje, bet lietuvių kalbos moka tik kelias raideles ir jis pastoviai sėdi prie pirmos klasės kurso. Matematikos šiek tiek paskaičiuoja, šiek tiek daugiau, bet vis tiek pirmos klasės kursas... Pratybos viskas praeita, nebeišmanau, ką jam duoti. Su juo daug dirba logopedė, spec. pedagogė, stengiasi, bet nelabai jie juda į priekį, nelabai pavyksta ką padaryti. <...> Sunkiausia su kalba, šeimoje dvikalbystė, trikalbystė. <...>“ (interview su Anykščių rajono mokytojomis)

„Septintoko tėvai supranta tik rusiškai (moka ir rašyti), lietuviškai nelabai [vaikas lanko mokyklą lietuvių dėstomąją kalbą]. Dažniausiai romų vaikai bendrauja tarpusavyje, kalbasi romų kalba. Pas mane kabinete yra taisyklė kalbėti lietuviškai, tai jie stengiasi kalbėti net tarpusavyje. Pradinėse klasėse ne visi moka lietuviškai. Dalis moka rusų kalbą ir kalba tik rusiškai. Šiuo metu turim trečiokus, jiems mokytoja turi aiškinti rusiškai.“ (interview su Vilniaus miesto socialine pedagoge).

„Išlyginamųjų klasių nebuvo, specialių poreikių grupės nebuvo. Mokytoja dirbo atskirai dirbo su jais, buvo iformintas kaip papildomas ugdymas – viena valanda per savaitę kalbos tobulinimui.“ (interview su Kauno miesto pedagoge).

„Jei keli vienoje klasėje – kalbasi romų kalba. Geriau, kai išmėto, nes taip tai reikia prižiūrėti, kad nekalbėtų tarpusavyje.“ (interview su Anykščių rajono pedagogėmis)

„Vienas berniukas – mokykloje lietuviškai, namuose romų kalba. Kita mergaitė – su seneliu romų kalba, su mama – latvių, o čia lietuviškai. Ir jai pinasi, dar turi mokytis ir rusų, ir vokiečių – jai sunku su kalbomis. Atrodo moka tris, bet iš tikrųjų nemoka nė vienos.“ (interview su Šiaulių miesto pedagoge)

„Abi šeimos kalba rusų kalba, vaikai mokosi rusų mokykloje“ (interview su Švenčionių rajono mokytojais)

„Šeimoje kalba romų kalba. Vaikai skirtingai kalba – vieni gražiau lietuviškai, kiti prasčiau. Visi tarpusavyje kalba romų kalba. Ta ketvirtokė labai prastai lietuviškai kalba, ji net pavadinimų nežino, sakinio nesudaro. Bet ji vienintelė iš visos šeimos lanko nuolat.“ (interview su Varėnos rajono pedagogais)

Anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas apie kalbas, kuriomis jų vaikai mokėsi ikimokyklinio ugdymo įstaigose, bendrojo lavinimo mokyklose. Tyrime dalyvavusių romų teigimu, dauguma romų vaikų (69,3 proc.) nelankė nei ikimokyklinio ugdymo įstaigų, nei priešmokyklinio ugdymo grupių.

Mokyklose dauguma romų vaikų mokėsi ar mokosi lietuvių kalba (71,1 proc.), ketvirtadalis (26,4 proc.) – rusų kalba bei maža dalis (2,5 proc.) lenkų ar kita kalba (minima lankyta mokykla užsienio šalyje). Lyginant su į anketos klausimus atsakusių romų duomenimis apie mokymosi kalbą pastebima, kad kur kas ženklesnė vaikų dalis mokosi lietuvių kalba (tėvų atveju lietuvių kalba mokėsi 54,8 proc., rusų – 43,6 proc.).

39 LENTELE. Kokia kalba Jūsų vaikai mokėsi/mokosi mokykloje?

	N	Proc.
Lietuvių	202	71,1
Rusų	75	26,4
Lenkų	4	1,4
Kita	3	1,1
Iš viso	284	100,0

Tyrime dalyvavusių romų buvo klausama, kokias kalbas moka jų vyriausias ir jauniausias vaikas. Lyginant atsakymus apie jauniausio ir vyriausio vaiko kalbų mokėjimą, vyrauja tos pačios tendencijos, atsižvelgiant į tai, kad jauniausieji silpniau moka visas kalbas. Remiantis tyrime dalyvavusių romų atsakymais galima teigti, kad geriausiai romų vaikai moka lietuvių kalbą: 68,3 proc. vyriausių ir 46,8 proc. jauniausių vaikų rašo lietuviškai. Antra geriausiai įvaldyta kalba įvardijama rusų kalba – ja rašo 41,9 proc. vyriausių ir 39,6 proc. jauniausių vaikų, o laisvai susišneka apie 30 proc. Dauguma romų vaikų laisvai susikalba romų kalba – tarp vyriausių ši dalis sutaro 77,5 proc., jauniausių – 66,6 proc. Taip pat nemaža dalis tėvų

teigia, kad jų vaikai rašo romų kalba – tėvų teigimu tai moka 20,6 proc. vyriausiųjų ir 16,3 proc. jauniausių vaikų.

40 LENTELĖ. Kokias kalbas moka Jūsų vaikai (proc.)

		Supranta	Laisvai susikalba	Skaito	Rašo
VYRIAUSIAS	Lietuvių	4,8	26	1	68,3
	Rusų	25,8	30,1	2,2	41,9
	Lenkų	66,7	16,7	0	16,7
	Romų	1	77,5	1	20,6
<hr/>					
JAUNIAUSIAS	Lietuvių	22,8	27,8	2,5	46,8
	Rusų	29,2	31,3	0	39,6
	Lenkų	57,1	14,3	0	28,6
	Romų	17,4	66,6	0	16,3

Apibendrinus romų apklausos duomenis ir tyrime dalyvavusių ekspertų išsakytą nuomonę, romų vaikai yra daugiakalbiai, o kalbų įgūdžiai skiriasi. Todėl ypatingas dėmesys turėtų būti kreipiamas į pagalbą pradinukams, turintiems silpnas mokyklos dėstomosios kalbos kompetencijas. Remiantis tyrimo duomenimis yra pagrindo teigti, kad šiuo metu susiklosčiusioje situacijoje daugiakalbis ugdymas tampa barjeru romų moksleivių sėkmingam ugdymuisi.

Lankomumas ir mokyklos nebaigimo priežastys

Prastas mokyklos lankomumas ir visiškas jos nebelankymas yra tarp pagrindinių romų švietimo problemų visoje Lietuvoje. Šio tyrimo duomenimis, pagrindinės mokyklos nelankymo priežastys gali būti siejamos su tėvų mobilumu, migracija (Lietuvoje, užsienyje), vaikų amžiumi, mokymosi sunkumais ir kitomis aplinkybėmis.

Tyrimo dalyvavę ekspertai mokyklų darbuotojai teigia, kad dėl prasto mokyklos lankomumo mažiausiai problemų kyla pradinėse klasėse, nors ir jose pasitaiko kurso kartojimo atvejų dėl nelankymo. Priešmokyklinėse grupėse ir pradinėse klasėse romų vaikų lankomumas paprastai nesiskiria nuo kitų moksleivių, išskyrus tuos atvejus, kai šeimos išvyksta ilgesniam laikui ir išsiveža su savimi vaikus, iš anksto nepranešę.

Nors nereguliarus romų lankomumas traktuojamas kaip problema, mokyklos romų atžvilgiu yra linkusios laikytis lanksčios politikos ir nebraukti iš karto moksleivių iš sąrašų. Pasitaiko atvejų, kad net pusę metų nelankę mokyklos priimami atgal. Tačiau dažniausiai mokyklų darbuotojai ima ieškoti nelankančio vaiko: lankosi namuose, bendradarbiauja su kitomis institucijomis (Vaiko teisių tarnybomis, policija ir kt.), fiksuoja dokumentuose praleistų pamokų skaičių. Didelę reikšmę mokyklose turi socialinių pedagogų darbas. Jie tarpininkauja tarp vaiko, šeimos ir mokyklos ir yra atsakingi už lankomumo stebėjimą bei jo gerinimą.

Dauguma apklaustų mokytojų, dirbančių su romais, teigia, kad lankomumas labai susijęs su mokymosi rezultatais: jei romų vaikai lanko mokyklą, jų pasiekimai beveik nesiskiria nuo vidurkio. Prastas lankomumas ir ypač pažangumas susijęs su tuo, kad romai pamiršta, ką išmoko, neruošia namų darbų, su jais nedirbama namuose (neraštingi ar mažai raštingi tėvai

negali padėti), jie turi prižiūrėti savo jaunesnius brolius ir seseris, ypač didelėse šeimose. Kartais dėl nepalankios šeimos socialinės padėties mokyklą romai meta ne tiek savo, kiek tėvų iniciatyva. Tyrime dalyvavusių pedagogų teigimu, praleistos romų vaikų pamokos būna pateisinamos.

Lyginant su ankstesniais Etninių tyrimų centro atliktų tyrimų duomenimis, šiais metais santykinai rečiau nurodoma, kad merginos nebaigia mokyklos dėl ankstyvų vedybų, nors dažna priežastimi išlieka jaunesnių brolių ar seserų priežiūra, o vaikinai dėl to, kad išitraukia į verslą ar turi padėti šeimai.

Mokyklų, kurias lanko romų vaikai, atstovai nurodo sezoninius lankomumo svyravimus: romai geriau lanko mokyklą mokslo metų pradžioje, blogiau – žiemos metu. Tyrime dalyvavę ekspertai tai sieja su gyvenimo būdo ypatumais, būsto sąlygomis: šalta, galvojama, kad nedera anksti kelti vaikų, vyresnieji paliekami prižiūrėti jaunesnių ir pan. Kita vertus, nelankymo priežastimi yra ir ekstremalus skurdas: vaikai nelanko mokyklos, nes neturi žieminių batų, kai kurie būstai nešildomi.

„Nelanko. Raidės atsimena, parašyt parašo, skaityt neskaito, susiskaičiuoja. Jei ateis, tai vėl bus viską pamiršęs. Pirmokė mergaitė – lapkričio mėnesį buvo tik 5 dienas, 7 metų.“ (interviu su Varėnos rajono mokytojais).

„Didžiausia problema – lankomumas. Dabar yra primokė – 8 m. (kartojo kursą, 2000 m. gimimo), antrokas – 1998 m. gimimo, vyriausias trečiokas – 1996 m. gimimo. Pirmokė mergaitė lankė nuo 5-6 m. priešmokyklinę klasę – „tėvai neturėjo kur jos dėti“. Tėvai sakydavo, kad mūsų daug gyvena, reikia kitiems pamiegoti, tai grūsdavo į mokyklą. Jai baigus priešmokyklinę, negalėjo priimti į 1 kl., tai gavo PPT išvadą – kartoti priešmokyklinę grupę ir ji kartojo kelis metus. Atėjo į 1 kl. 7 m., bet nelankė ir kartojo.“ – (interviu su Kauno miesto mokyklos direktoriaus pavaduotoja)

„Viena mokytoja vieną vaiką per pusmetį yra mačiusi vieną kartą. Važiuojame ir į taborą, lankom tėvus, bandom skambinti (telefonai dažnai keičiasi), bet tai neduoda jokių rezultatų.“ (interviu su Vilniaus miesto socialine pedagoge)

„Jiems reikia pažymų, kad vaikas mokosi – mes truputį panaudojame kaip spaudimo priemonę, kad eitų į mokyklą. Tada geriau eina į mokyklą, lankomumas pagerėja. Bet kai gauna pažymas vėl suprastėja“ (interviu su Jonavos mokytojais)

„Jei tėvai išvažiuoja – vaikus vežasi kartu, dėl to ir daugiau pamokų praleidžia, bet visos pamokos pateisintos. Jei serga, tai žiūrėk serga jau ir visi trys. Jie perspėja, ieškoti neturime – praneša.“ (interviu su Šiaulių miesto mokytojais)

„Dabar visos keturios lanko, jei tik nelanko – jos čia juk vietoje, jei neateina iš karto einame ieškoti. Kartais neateina, nes „mes tvarkomės – pasilikau visus vaikus“. Tai kartais vienai dienai, kartais kelioms. Arba jei eina tvarkyti dokumentus – tai mažąją mergaitę palieka vyresniosioms. Jei mergaitės ateina, tai jos nenori eiti namo. Išbūna visą dieną.“ (interviu su Varėnos rajono socialine pedagoge)

Apibendrinus tyrimo metu sutrintus duomenis galima teigti, kad mokyklos neturi nei aiškaus plano kaip, nei pozicijos, kaip reikėtų spręsti nelankymo problemas. Dauguma teigia, kad yra išbandę visus įmanomus būdus: ir kalbėję „gražiuoju“, ir ėję su policija, tačiau tai ženklios įtakos situacijai neturėjo.

„Kai nelanko – mes lankomės, ir mokytojai eina. Pažada, kad eis, bet neateina. Einame ir su vaikų teisių tarnyba, ir su socialinių reikalų. Būna – išvažiuoja savaitei į Vilnių ir ką, vaikų nėra. Žada, kad ateis, bet neateina.“ (interview su Varėnos rajono mokytojomis)

„Nelankymas yra problema. Šaltis tai jau yra pagrindinė problema – tada nė vieno nerasim. Jei jų šventės – vestuvės, krikštynos, laidotuvės, tai šventas reikalas, gali ir mėnesį neateiti. Dažniausiai važiuoja kita soc. pedagogė, važiuoja su policija – pakrato, pagąsdina ir vėl eina.“ (interview su Vilniaus miesto mokytojomis)

„Su nuovada važiuodavom, inspektore, pažada, kad jau tikrai eis. Ateina, palanko, ir vėl. Šeima pasiturinti, gerai gyvenanti, bet matyt tas nelegalus verslas. Vieną mergaitę tik turi, šiuo metu trečiokė šiaip ne taip, labai gerą nuovados inspektore turim – paspaudžia per ją, tada ateina į mokyklą. Telefonai išjungti, nekelia.“ (interview su Kauno miesto pedagoge)

„Romų centre priešmokyklinę grupę lanko, nes jiems yra arti, nereikia važiuoti autobusu. Tėvai išleidžia į mokyklą, bet vaikai neateina iki mokyklos. Reikėtų autobusiuko ir žmogaus, kuris juos visus surinktų ir atvežtų į mokyklą. Bet mokykla neturi galimybių – neturim autobusiuko, žmogų gal dar ir surastume. Bet nėra autobusiuko, nėra lėšų.“ (interview su Vilniaus miesto socialine pedagoge)

Keletas tyrime dalyvavusių ekspertų minėjo, kad kartais situacijai įtakos turi socialinių paslaugų skyriaus darbuotojų „gąsdinimai“, kad jei vaikai neis į mokyklą, romai negaus socialinės paramos. Taip pat mokyklose, kuriose maistas į mokyklą pristatomas, o ne gaminamas, svarbiu veiksniu tampa buvimas pirmoje pamokoje, kurios metu suskaičiuojami tą dieną valgysiantys vaikai. Interview dalyvavę ekspertai teigė, kad tai paskatino romų vaikus iš itin skurdžių šeimų pažangiau lankyti mokyklą. Tačiau bendrame kontekste nemokamas maitinimas nėra svarbus veiksnys, pritraukiantis romų vaikus į mokyklą. Dalies romų moksleivių, kurie turi teisę į nemokamą maitinimą, tinkamai nesutvarkyti dokumentai.

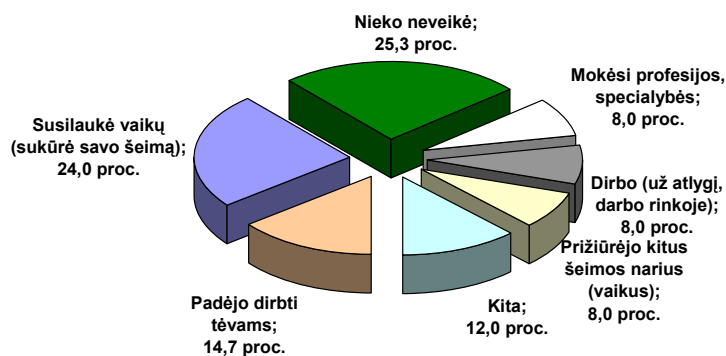
Remiantis tyrime dalyvavusių ekspertų pasisakymais galima teigti, kad veiksmingiausi sprendimai pasiekiami bendradarbiaujant kelioms institucijoms ir individualiai kalbant su romų tėvais. Tačiau keliose mokyklose ekspertai minėjo, kad jie pasigenda atsakingo įvairių institucijų požiūrio ir bendradarbiavimo tarp institucijų, pavyzdžiui, pateikus informaciją (apie vaiko nelankymą) ar atsakius į raštą (užklausą dėl charakteristikos), institucijos neinformuoja, kas buvo padaryta, kokių priemonių imtasi ar kokios institucijos pasitelktos problemai išspręsti (paminėtinos Kauno miesto tarnybos).

Taip pat tam įtakos turi ir socialinių pedagogų funkcijos mokyklose, jų kuruojamos sritys. Socialiniai darbuotojai ir socialiniai pedagogai teikia tiesioginę (padeda užpildyti prašymus priimti į mokyklą, surinkti dokumentus) ir netiesioginę, bet reikšmingą pagalbą formuojantis pirmiesiems romų šeimų ir mokyklos kontaktams, tarpininkaudami tarp tėvų ir mokyklos. Tik Vilniaus miesto savivaldybė yra įsteigusi socialinių pedagogų etatus darbui su romų moksleiviais. Kitose mokyklose socialiniai pedagogai yra atsakingi už lankomumą ar už darbą su socialinės rizikos šeimomis, už nemokamo maitinimo organizavimą. Ne visose mokyklose romų moksleiviai, kurie dėl įvairių priežasčių galėtų būti priskirtini kaip turintys specialiųjų ar tiksliau specifinių poreikių ar kaip reikiami socialinės, edukacinės paramos, patenka į

socialinio darbuotojo dėmesio akiratį. Todėl kai kuriais atvejais daugiau su romų šeimomis bendrauja pradinį klasių mokytojai arba klasės auklėtojai, o ne socialiniai pedagogai.

Tyrimo anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas apie tai, ką jų vaikai veikė, nustoję lankyti mokyklą, klausiant, kokia buvo pagrindinė priežastis. Į šį klausimą respondentai informaciją pateikė apie 75 vaikus. Respondentų teigimu, ketvirtadalis vaikų (25,3 proc.) mokyklą „metė“ be svaresnės priežasties ir nustoję lankyti nieko neveikė (žr. 16 pav.). Panaši dalis respondentų vaikų (24 proc.) susilaukė savo vaikų ar sukūrė savo šeimas. Tyrime dalyvavusių romų teigimu, 14,7 proc. jų vaikų nustojo lankyti mokyklą dėl to, kad padėjo dirbti savo tėvams, po 8 proc. vaikų – prižiūrėjo kitus šeimos narius (vaikus), dirbo už atlygį ar mokėsi profesijos, specialybės. Tarp kitų (12 proc.) priežasčių įvardijami šie dalykai: neteko dokumentų, buvo pašalintas iš mokyklos, sveikatos sutrikimai, pateko į įkalinimo įstaigą, slaugė mamą, invalidumas, išvažiavo.

16 pav. „Metęs“ (nustojęs lankyti) mokyklą, ką veikė (kuo užsiėmė) kiekvienas vaikas? Kodėl nustojo lankyti mokyklą (N=75, vaikų skaičius, proc.)

Tyrimo metu surinkti duomenys leidžia teigti, kad mokymosi, mokyklos lankymo sėkmei įtakos turi ir mokyklos aplinka. Keliose tyrimo metu aplankytų mokyklų minėta, kad romų moksleiviai neišsiskiria iš bendro konteksto. Ypač tai pasakytina apie jaunimo, suaugusiųjų mokyklas. Jų atstovai teigia, kad romų moksleiviai neišsiskiria iš bendro konteksto nei mokymosi motyvacija (kurią santykinai dažniau akcentuoja bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai), nei lankomumu, nei dokumentų neturėjimu ar kt. aspektais.

„Mokykloje romai niekuo neišsiskiria nuo kitų moksleivių – nei amžiumi, kad yra vyresni, o sėdi 5-oj klasėj, nei savo problemomis, nei kuo kitu. Nei motyvacija, nei lankomumu. Tiesa, romams būdinga tai, kad jie dingsta ilgesniam laikui – kelioms savaitėms ar ilgiau – ir juos sunku rasti, sužinoti, kur jie“ (interviu su Kauno miesto mokytojais)

Jaunimo ir suaugusiųjų mokymosi įstaigos suteikia galimybę mokytis ir dirbti, tad romų mokymasis jaunimo ir suaugusiųjų mokyklose galėtų būti vertinamas kaip pozityvus pokytis.

Pastebėtina, romai linkę pasirinkti jaunimo mokyklas, kurias jiems rekomenduoja jų tautiečiai, arba žino, kad juose mokosi kiti romai. Kauno jaunimo mokykloje minėta, kad mokyklą pradėjo lankyti vienos romės draugė, kurią ji pakvietė. Kitas dalykas, kad romai į šią mokyklą atvyksta iš skirtingų miestų rajonų ir užmiesčių. Taigi neformali rekomendacija, žinojimas apie mokyklą, apie tam tikrą atmosferą joje paskatina romus kreiptis ir tęsti jų mokymąsi.

Mokymosi programos

Įvairūs tyrime dalyvavę ekspertai teigia, kad romų vaikai yra socialiniu ir pedagoginiu požiūriu apleisti, nes nelanko darželių ir ikimokyklinio ugdymo įstaigų. Be to, mokyklą jie pradeda lankyti vėliau nei septynerių metų. Tokie vaikai dažnai sunkiau vartoja abstrakčias sąvokas ir suvokia gramatiką (ypač dvikalbėje ar trikalbėje aplinkoje). Šie veiksniai padidina tikimybę, kad romai mokysis pagal specialiąją programą.

Mokslinio tyrimo „Specialiųjų poreikių turinčių asmenų mokymosi aprėptis“ duomenimis¹², Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose specialikųjų poreikių mokinių dalis sudaro apie dešimtadalį visų moksleivių: 2005 m. – 9,6 proc., 2006 m. – 10,3 proc. Akivaizdu, kad romų, besimokančių pagal specialiąsias programas, dalis ženkliai viršija Lietuvos vidurkį.

Tyrimo duomenimis, dauguma romų moksleivių mokosi pagal specialiųjų poreikių asmenims pritaikomas ugdymo programas: modifikuotas, adaptuotas ar specialiąsias. Tik keliuose tyrimo metu lankytose mokyklose nurodyta, kad romai arba neturi specialiųjų poreikių arba tie poreikiai specialūs „bendraja prasme“, tačiau specialios programos nėra reikalingos. Nustačius specialiąsias programas, romų moksleiviai nėra paliekami kartoti kurso, o keliami kartu su visa klase. Tokiu būdu, pasak tyrimo dalyvavusių ekspertų, siekiama kelti moksleivių motyvaciją, paskatinti moksleivius pagal jų gebėjimus mokytis, lankyti mokyklą ir išlikti toje pačioje klasėje.

„Atrodo stengiamės – tegu lanko, kad ir ne visas pamokas. Jei nors bent kiek lankė, keliame į kitą klasę. <...> Didžioji dalis mokosi pagal adaptuotas, modifikuotas programas, todėl pagrindinis reikalavimas jiems – lankyti mokyklą, dalyvauti pamokose, na, ir gal šiek tiek, pagal galimybes pasimokyti. Nereikalaujame daryti namų darbų (užduodame, bet neatlieka). Bet net ir tos vienos sąlygos neįgyvendina. Lankomumas yra didelė problema.“ (interviu su Vilniaus miesto socialine pedagoge)

Kalbant apie pasekmes, mokantis pagal specialiąsias programas, romams taikomi žemesni reikalavimai, jiems nustatomi minimalūs reikalavimai – mokyklos lankymas, gebėjimas skaityti ir rašyti. Vienas iš specialios ugdymo programos privalumų yra tai, kad romai mokyklose „užsibūna“ ilgiau. Ekspertų nuomone, mokydamiesi pagal specialiojo ugdymo programas, romai užbaigia daugiau klasių nei jei būtų paliekami kartoti kurso pagal bendrąją programą. Nepaisant taikomų programų, didelės įtakos mokyklos baigimui ar didesniam baigtų klasių skaičiui, specialiosios programos neturi – mokyklas baigia nedidelė jas lankusių romų dalis. Dalis ekspertų nurodo, kad neraštingiems romų vaikų tėvams dažnai visai nesvarbu, kaip mokykla vadinasi, pagal kokią programą mokosi, kuo ji skiriasi nuo kitų ir pan.

¹² Mokslinio tyrimo „Specialiųjų poreikių turinčių asmenų mokymosi aprėptis“ ataskaita. 2007. Tyrimą LR Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atliko UAB „Factus Dominus“. 13, 59 psl. Prieiga internete: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai_sb.htm

Atliekant šį tyrimą ir renkant statistinius duomenis apie romų moksleivių mokymąsi Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, nebuvo prašoma pateikti informacijos apie mokymosi programą. Tačiau manome, kad ateityje šiuos duomenis reikėtų rinkti, tai leistų analizuoti vaikų koncentravimosi, telkimosi tam tikrose programose, specialiojo ugdymo sektoriuje tendencijas.

Dalyvavimas popamokinėje veikloje

Remiantis tyrimo metu surinktais duomenimis, romų moksleivių dalyvavimas popamokinėje veikloje skirtingose mokyklose labai skiriasi – vienose mokyklose į būrelius vaikai eina labai noriai, kartais ateina net tuomet kai nedalyvauja pamokose (Vilniuje, Šalčininkuose, Šiauliu r.), ypač į muzikos ir šokių būrelius. Taip pat noriai dalyvauja sporto būreliuose (imtynių – Anykščių rajonas, futbolo – Kaune, gimnastikos, kikbokso – Vilniuje).

Tačiau vis tik dažniau romai nedalyvauja nei dalyvauja popamokinėje veikloje. Dauguma tyrime dalyvavusių ekspertų negali įvardyti konkrečių priežasčių, kodėl romų moksleiviai nelanko būrelių arba nevyksta kartu su kitais moksleiviais į ekskursiją, kelionę ar neužsiima kita veikla. Dažniausiai laikomasi nuomonės, kad romų nedalyvavimą papildomo ugdymo būreliuose lemia jų nenoras. Taip pat teigiama, kad romus iš karto po pamokų pasiima tėvai arba išvežioja autobusiukas (Vilkaviškio, Panevėžio rajonuose). Vienos mokyklos mokytojos teigė, kad kurį laiką juto tėvų nepasitikėjimą, tačiau vėliau pakeitė savo nuomonę teigdami, kad leis vaikus vykti į ekskursiją tik su sąlyga, kad kartu važiuos mokytoja. Ši situacija parodo, kad kai kuriais atvejais romų moksleivių tėvams trūksta paprastos informacijos ir žinojimo, kaip ir kas vyksta mokykloje.

Varėnos rajone mergaitė labai norėjo lankyti muzikos mokyklą, bet jos mama neleido dėl mėnesinio mokesčio. Dažniau į būrelius ateina pradinių klasių moksleiviai, vyresni lanko rečiau (nors yra išimčių, Kaune futbolo būrelį jau daug metų lanko dešimtokas, buvo išvykęs į Vokietiją).

Nemaža dalis mokytojų romų moksleivius visų pirma vertino pagal jų socialinius įgūdžius, o ne tik pagal mokslo pasiekimus. Dalis džiaugėsi ir įvairiais nebūtinai tiesiogiai su mokymosi susijusiais romų pasiekimais – gebėjimu bendrauti, atėjimu į mokyklą, dalyvavimu popamokinėje veikloje. Ypač Vilniaus mokyklose, mokykla visų pirma buvo pabrėžiama kaip vieta, kurioje romų vaikai gali socializuotis, įgyti reikalingų bendravimo įgūdžių, ne tik akademinų žinių:

„Yra tokių, kurie ateina į mokyklą tik praleisti laisvalaikio – jie nori bendrauti, bet nenori mokytis. Ir geras toks laisvalaikio praleidimo būdas. Be to ir išmoksta kai ką – kreipiasi nebe teta, o „tamsta mokytoja“, „direktore“.“ (interviu su Vilniaus miesto mokytojais)

Vis dėlto romų įtraukimas į popamokinę veiklą galėtų ugdyti jų socialinius įgūdžius, kurių reikia adaptuojantis mokykloje.

Taip pat išsiskiria tyrime dalyvavusių ekspertų nuomonės dėl romų ir kitų moksleivių tarpusavio bendravimo. Mokyklose, kur besimokančių romų skaičius santykinai didesnis,

dažniau pastebima, kad pertraukų metu ir ne pamokų metu romai yra linkę bendrauti tarpusavyje, nepaisant kokiose klasėse mokosi.

„Mokykloje romai dažniausiai bendrauja su savo tautybės moksleiviais, būriais vaikšto. Su kitais moksleiviais bendrauja mažiau, bet peštynių nėra. Buvo muštynės, bet tada romai gynė lietuviuką. Pernai atskirtis gal jautėsi labiau, dabar jų daugiau, mažiau jaučiasi. Klasėje mokytoja neleidžia ižeidinėti, bet pertraukų metu visko būna.“ (interviu su Vilkaviškio rajono pedagogu)

Tačiau mokyklose, kur mokosi keletas moksleivių ir gyvenvietėse, kur romų šeimos gyvena ilgesnį laiką teigiama, kad visi moksleiviai bendrauja tarpusavyje, ypač, jei romai lanko pamokas.

Parama mokantis

Tyrimo metu lankytose mokyklose, jei yra, romų vaikams teikiama logopedo pagalba, daugelis romų vaikų gauna nemokamą maitinimą (atskiris atvejais tai padeda vaikus išlaikyti mokyklose). Specializuota pagalba romų moksleiviams beveik nėra teikiama, keliose mokyklose su jais buvo dirbama papildomai, tačiau tokie atvejai pavieniai, dažniausiai mokytojų iniciatyva (vienoje Kauno mokyklų mokytoja buvo įforminus papildomo ugdymo klasę lietuvių kalbos įgūdžių tobulinimui):

„Mokytoja dirbo atskirai dirbo su jais, buvo įformintas kaip papildomas ugdymas – viena valanda per savaitę kalbos tobulinimui. Gavo priedą. Bet paskui mokytoja išėjo į dekretą. Specialių poreikių yra pedagogai, romai pas juos lankosi – eina pas logopedą, pas spec. pedagogą (visi romai). Lavina kalbos įgūdžius.“ (interviu su Kauno mokytoja)

Dauguma romų moksleivių gauna paramą mokymo priemonėmis arba joms skirtomis lėšomis. Vilniuje romų moksleivius ugdančios mokyklos minėjo specialius neformaliojo ugdymo projektus romų moksleiviams, remiamus Vilniaus miesto savivaldybės.

Tyrimo metu dažnai išsakyta nuomonė, kad visa reikiama pagalba romų moksleiviams suteikiama, „per prievartą vaikų neišmokinsi“. Mokytojai didžiąją dalį romų moksleivių apibūdina kaip nemotyvuotus ir negabius (nors minimos išimtys), todėl papildomas darbas jų nuomone nėra prasmingas. Dalis tyrime dalyvavusių pedagogų pabrėžė, kad nemotyvuoti romų moksleiviai niekuo nesiskiria nuo nemotyvuotų lietuvių tautybės moksleivių. Daug priklauso ir nuo atskirų mokytojų požiūrio į moksleivius:

„Buvo viena mergaitė, kuri labai atsiliko, išsiskyrė, ją sąmoningai paliko antriems metams, kad pasikeistų mokytoja (pradinių klasių). Ta mokytoja visai kitaip į ją pasižiūrėjo, ją labai greitai adaptavo ir ji ten su savo tais nuliniiais gabumais labai gražiai įsipaišė. Dabar jinai penktoje klasėje, vėl ten labai gerai prisiderino. Svarbus mokytojo individualus priėjimas. Jei mokytojas sako, kad tu tokia tokia ir tokia, tada ir vaikai tą perima, susiformuoja tokia vieninga nuomonė.“ (interviu su Kauno miesto mokytoja)

Kalbant apie galimus papildomos pagalbos būdus, dažniausiai tyrime dalyvavę pedagogai mini individualų darbą su moksleiviais, mokytojo padėjėjo etatų steigimą (tačiau tose mokyklose, kuriose toks etatas yra (dažniausiai vienas), su romų moksleiviais papildomai dirbama retai; jis padeda visiems mokytojams, moksleiviams). Taip pat ekspertai linkę

svarstyti, kad galbūt būtų prasminga mokyklose steigti išlyginamąsias klases, kuriose romų moksleiviai galėtų pasivyti savo bendraamžius ir sugrįžti į klases, atitinkančias jų amžių. Tyrime dalyvavę pedagogai svarsto argumentus už ir prieš atskiras romų klases, tačiau atskirų klasių romams steigimas vertinamas skeptiškai, nebent pradinėse arba išlyginamosiose klasėse. Minima, kad papildomas maitinimas dienos pabaigoje galėtų padėti išlaikyti moksleivius mokykloje visą dieną. Įvairių mokyklų patirtis leidžia apibendrinti, kad pasiteisina dienos centrų, prailgintos dienos grupių veikla, nors pavyzdžiui Vilniuje į dienos centrus romų moksleiviai eiti nenori. Teigiamą įtaką daro mokykloje dirbantis romų tautybės pedagogas (Šalčininkų rajono pavyzdys).

„Jie man labai trukdo kitiems vaikams. <...> Jei klasėje 18 vaikų, iš jų trys čigoniukai. Yra mokytojo padėjėjas, bet per savaitę ateina tik į tris pamokas, ne ką tepadeda. Tas, kuris turi ateiti [moksleivis], jis turi ir neįgalumo grupę – jo galva kartais ant grindų, ir jis išveda iš ritmo ir kitus mokinius. Tai aš jo taip nelaukiu nelaukiu, nors ir kviečiu. Sunku. Tris turėti klasėje jau yra daug. Jau ir du sunku. Aš būčiau patenkinta, jei būtų atskira klasė jiems – bet ji turėtų būti ne didelė (5-6 mokiniai, mokytojui darbo jau būtų pakankamai).“ (interviu su Ankyščių rajono mokytojomis)

„Atskiros romų klasės: vienareikšmiškai sunku vertinti. Surinkti vieni su panašiais poreikiais, išsilavinimo lygiu – gal ir būtų gerai, bet tai prieštarauja pagrindiniam tikslui – integracijai, juos atskyrus tam gali būti pakenkta. Mūsų mokykloje romai išsibarstę, maximum 2 romai vienoje klasėje.“ (interviu su Vilniaus miesto mokytoju)

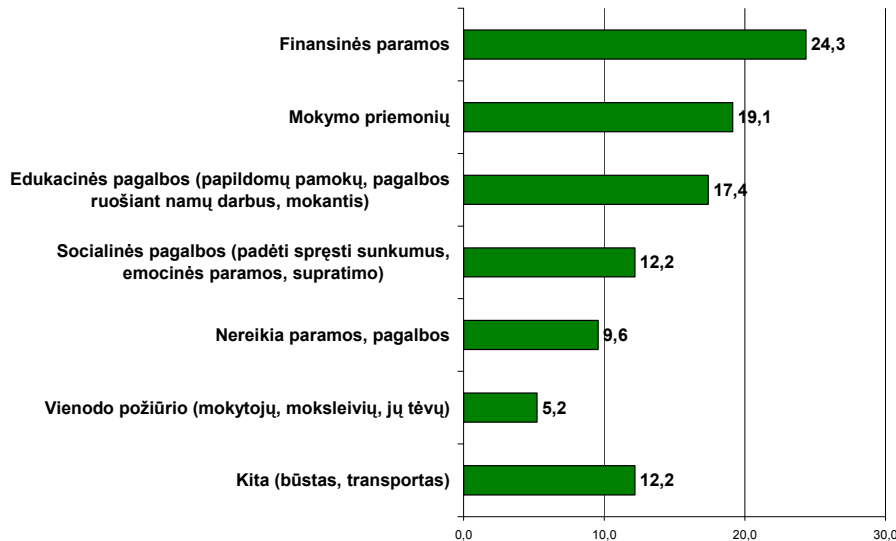
Tyrimo metu surinkti duomenys liudija, jog mokyklų atstovai ir pedagogai nelinkę pripažinti, kad romai sudaro išskirtinę grupę su specifiniais poreikiais, o romų moksleiviams mokyklose turi būti teikiama papildoma mokytojo pagalba bei socialinė parama, akcentuojant individualius kiekvieno moksleivio poreikius, o ne traktuoti romus kaip vientisą grupę. Vis dar švietimo sistemos iššūkiu išlieka pagalbos mokytojams, papildomai dirbantiems su romų moksleiviais, klausimas. Akivaizdu, kad mokyklose nepakanka esamų specialiųjų pedagogų ar pedagogų padėjėjų etatų. Tiek ankstesnių, tiek šio tyrimų duomenys suteikia pagrindo manyti, kad romų specifinių socialinių bei švietimo poreikių pripažinimas pagerintų jų padėtį bendrajame švietime.

Atsižvelgiant į ankstesnių tyrimų duomenis, šio tyrimo metu ekspertų įvardytus romų moksleivių mokymosi sunkumus bei užsienio patirtį (paminėtinas Čekijos pavyzdys, kai į moksleivio namus ateina savanoriai padėti paruošti pamokas, atlikti užduotis ir kt.), anketoje buvo pateiktas klausimas, ar romai sutiktų, kad kas nors ateitų į namus padėti jų vaikams ruošti pamokas (atlikti namų darbus). Didžioji dauguma (67,9 proc.) tyrime dalyvavusių romų į šį klausimą atsakė teigiamai, beveik trečdalis (30,2 proc.) – neigiamai, t.y. nesutiktų, kad į jų namus kas nors ateitų padėti jų vaikams ruošti pamokas. Apklausos metu nemaža romų dalis teigė, kad jų namuose paprasčiausiai nėra sąlygų ką nors priiminėti padėti vaikams: mažoje patalpoje gyvena daug žmonių, nėra atskiros vietos vaikui pamokoms ruošti ar pan., kiti atvirai teigė, kad jiems gėda savo namuose priiminėti svetimus žmones dėl esančių sąlygų (skurdo, erdvės stokos).

Taip pat respondentas buvo pateiktas atviras klausimas, siekiant išsiaiškinti, kokios pagalbos (paramos) reikėtų romų vaikams mokantis mokykloje (padedant mokyti). Atsakydami į šį

klausimą, tik dešimtadalis (9,2 proc.) tyrime dalyvavusių romų teigė, kad jokios paramos ar pagalbos dėl vaikų mokslų jiems ir jų vaikams nereikia (žr. 17 pav.).

17 pav. Kokios dar pagalbos (paramos) reikėtų Jūsų vaikams mokantis mokykloje (padedant mokyti)? (N=107, proc.)

Dažniausiai buvo įvardijamos problemos, susijusios su finansine romų šeimų būkle. Beveik kas ketvirtas (24,3 proc.) romas minėjo, kad jiems praverstų finansinė parama, kuri būtų naudojama tiek mokymo priemonėms, vaikų drabužiams (pavyzdžiui, sportinei aprangai) įsigyti, tiek kitiems kasdieniams poreikiams tenkinti. Beveik kas penktas (19,1 proc.) apklaustas romas teigė, kad vaikams trūksta mokymo priemonių ir tikslingiausia parama būtų mokymo priemonės (vadovėliai, pratybų sąsiuviniai, sportinė apranga ir pan.). Tačiau nemaža dalis tyrime dalyvavusių romų įvardijo ir kitas problemas, dėl kurių jų vaikams mokykloje reikalinga pagalba. Tarp šių galimų pagalbos formų minimas edukacinės pagalbos poreikis (17,4 proc.): papildomų pamokų, užsiėmimų, pagalbos mokantis mokykloje, ruošiant pamokas ir pan. 12,2 proc. tyrime dalyvavusių romų atkreipė dėmesį į socialinės pagalbos poreikį – vaikams reikia padėti spręsti įvairaus pobūdžio sunkumus, susijusius su emocine parama, socialiniais santykiais mokykloje (įskaitant tarpusavio konfliktus, dokumentų tvarkymą ir kt.). Taip pat dalis tėvų (5,2 proc.) atkreipia dėmesį į romų vaikų išskyrimą mokykloje ir mano, kad tam kelią galėtų užkirsti vienodas visų mokyklos bendruomenės narių – moksleivių, mokytojų, tėvų – požiūris į romų moksleivius.

Tėvų motyvacija, vaikų priežiūra

Tyrime dalyvavę pedagogai ir ekspertai teigia, kad būdami neraštingi ar menkai išsilavinę, romų moksleivių tėvai į vaikų mokymąsi žvelgia atalaidžiai: ne visuomet prižiūri mokyklos lankomumą, kartais namų buities darbai (pavyzdžiui, tvarkymasis, mažesniųjų vaikų priežiūra, malkų skaldymas, šeimos išvykos) yra svarbesni nei mokyklos lankymas, ypač vyresniųjų klasių moksleivių (Varėnos rajonas, Vilnius). Vis dėlto net keliose mokyklose romų moksleivių tėvai apibūdinti kaip itin motyvuoti, norintys, kad jų vaikai gerai mokytųsi, baigtų kuo daugiau klasių – Šiauliuose, Kaune, Vilniaus miestuose, Švenčionių rajone. Tiek

„motyvuotieji“, tiek „atlaidžiau į mokslus žvelgiantys“ tėvai noriai bendrauja su mokytojais, žada, kad vaikas dažniau lankys mokyklą, tačiau šiuos pažadus ne visada ištesi. Dauguma mokytojų, mokyklos administracijos atstovų ir ypač socialinių pedagogų pažįsta romų moksleivių tėvus. Vaikus mokytis labiau skatina tie tėvai, kurie patys yra pabaigę bent keletą klasių. Vienoje mokykloje minėtas atvejis, kai romų moksleiviams tėvai samdo privačius mokytojus, kurie su moksleiviais dirba papildomai namuose; mergaičių mama pati baigusi 12 klasių. Daugiau klasių pabaigę tėvai padeda ruošti namų darbus, aktyviai bendrauja su mokytojais:

„Tėvai labai motyvuoti, nori, kad vaikas daug pasiektų. Patikimas vaikas – viską visada atlieka, ko beprašytum, jei davė žodį – visada ištesės. Noriai dalyvauja popamokinėje veikloje, visada pirmas, aktyvus, šaunuolis. Jam gerai sekasi, nori tapti advokatu arba notaru, siekia savo svajonės. Kultūringas, mandagus.“ (interviu su Šiaulių miesto mokytoja)

Tiek raštingi, tiek neraštingi tėvai rūpinasi vaikais – mažesnius palydi į mokyklą ir pasiima po pamokų, daugeliu atveju romų moksleiviai yra prižiūrėti, švarūs, tvarkingai aprengti. Tačiau yra ir tokių (pavienių) romų šeimų, kurios priskiriamos socialinės rizikos grupei – tėvai linkę išgerti, jų vaikai į mokyklą ateina netvarkingi, nešvarūs (šie atvejai dažni, kai į socialinį būstą mažesnėje gyvenvietėje atsikelia vieno iš tėvų su vaikais šeima). Pasitaikė pedikuliozės atvejų (minima trijose mokyklose). Dažnai romų vaikų nešvara siejama su skurdžiomis gyvenimo sąlygomis (vandens, šildymo nebuvimu, keletas šeimų gyvena ir be elektros), tokioje aplinkoje vaikams sunku savarankiškai mokytis, ruošti namų darbus:

„Socialinė aplinka klaiki. Patys labai nevalyvi. Nakvoja daugybė žmonių, ant grindų – kaip koncentracijos stovykloje. Suvažiavę daug giminių, sunku atskirti vaikus. Socialiai apsileidę, vaikai apleisti.“ (interviu su Šiaulių rajono mokytoja)

Su beglobiais romų vaikais pedagogai yra susidūrę tik keliais atvejais (2 vaikai Vilniuje ir 2 vaikai Panevėžyje), neretai romų vaikų globa yra įteisinama močiutės, tetoms, kartais ir vyresniems vaikams. Minima, kad nemažai romų yra išvykę į Angliją, tuomet vaikai paliekami giminaičių globai arba išvežami kartu. Vyresnieji romų moksleiviai irgi dažnai kalba apie planus išvykti į užsienį, tai yra dažna mokslų nutraukimo priežastis (tiek vyresnių, tiek mažesniųjų romų moksleivių).

Siekiant įvertinti tėvų nuomonę apie vaikų mokymąsi mokykloje, aplinką, nuotaikas ir kitus susijusius aspektus, tyrime dalyvavusiems romams buvo pateikta dvylika teiginių, prašant apie kiekvieną išsakyti savo nuomonę (žr. 41 lent.).

Pozityviausiai tyrime dalyvavę romai vertina tai, kad jų vaikai turi draugų ne romų (visiškai sutinka, sutinka – 84,9 proc.; atitinkamai su teiginiu, kad vaikai mokykloje draugauja tik su romais nesutinka 87,2 proc.), gauna mokykloje nemokamą maitinimą (83,7 proc.) ir kad jų vaikai noriai eina į mokyklą (75 proc.). Taip pat dauguma (75 proc.) tyrime dalyvavusių romų tėvų ar globėjų teigia, jų vaikams padeda mokytojai. Kiek mažesnė dalis (44,7 proc.) nurodo socialinio pedagogo pagalbą mokykloje.

41 LENTELĖ. Kiek Jūs sutinkate ar nesutinkate su žemiau pateiktais teiginiais apie Jūsų vaiko (vaikų) mokymąsi mokykloje (proc., N=104)

TEIGINIAI	Visiškai nesutinku, nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Visiškai sutinku, sutinku	Nenurodė
Mano vaikas (vaikai) turi draugų ne romų mokykloje	5	10,1	84,9	0
Mano vaikas (vaikai) mokykloje gauna nemokamą maitinimą	11,2	4,1	83,7	1
Mano vaikas (vaikai) nori eiti į mokyklą (patinka mokykloje)	9,6	14,4	75	0
Mano vaikui (vaikams) padeda mokytoja(i)	7,2	24,7	68	0
Mano vaikui (vaikams) sunku mokykloje dėl ekonominių priežasčių (neturi vadovėlių, kitų mokymo priemonių, trūksta pinigų)	31,3	12,1	55,6	0
Mano vaikui (vaikams) nesunku mokytis mokykloje	26,2	26,2	47,6	0
Mano vaikui (vaikams) mokykloje padeda socialinis pedagogas	19,2	30,9	44,7	5,3
Mano vaikas (vaikai) gauna gerus pažymius (įvertinimus) mokykloje	15,9	37,6	44,6	2
Mano vaikui (vaikams) padeda vyresni broliai, seserys	44,7	13,8	38,2	3,2
Mano vaikui (vaikams) padeda kiti klasės draugai	34,7	37,8	25,5	2
Mano vaikas (vaikai) praleidžia daug pamokų (dažnai neina į mokyklą)	51	23,5	25,4	0
Mano vaikas (vaikai) mokykloje draugauja tik su romais	87,2	2	9,8	0

Nuomonės kitų teiginių atžvilgiu nėra tokios vienalytės. Dauguma (55,6 proc.) tyrime dalyvavusių romų teigia, kad jų vaikams sunku mokykloje dėl ekonominių priežasčių, nors trečdalis (31,3 proc.) prieštarauja tokiam teiginiui. Nors beveik pusė (47,6 proc.) teigia, kad jų vaikui ar vaikams nesunku mokytis mokykloje, tačiau po ketvirtadalį sudaro neturintieji nuomonės arba prieštaraujantys šiam teiginiui (26,2 proc.). Panaši dalis (44,6 proc.) teigia, kad jų vaikai gauna gerus pažymius mokykloje, nors daugiau nei trečdalis (37,6 proc.) neturi nuomonės šiuo klausimu. 38,2 proc. romų teigia, kad jų vaikams mokytis padeda vyresni broliai ar seserys, mažesnė dalis (25,5 proc.) – kiti klasės draugai; tačiau prieštaraujančių šiems teiginiais dalis didesnė.

Taip pat dalis tėvų (25,5 proc.) mano, kad jų vaikai praleidžia daug pamokų, dažnai neina į mokyklą, nors dauguma (51 proc.) šiai nuomonei prieštarauja.

Atlikus išsamesnę teiginių analizę (šiuo atveju faktorinę), galima pastebėti dėsningumus, pagal kuriuos grupuojasi tyrime dalyvavusių romų nuomonės apie vaikų mokymąsi mokykloje. Stipriausiai tėvų nuomonę lemia teiginiai, kad vaikas (vaikai) nori eiti į mokyklą (patinka mokykloje), gauna gerus pažymius (įvertinimus) mokykloje ir nemokamą maitinimą (šios nuomonės laikosi maždaug ketvirtadalį respondentų). Kita teiginių grupė, lemianti romų dalies (apie 15 proc.) nuomonę apie vaikų mokymąsi mokykloje apima šiuos teiginius: vaikui (vaikams) padeda vyresni broliai, seserys, tačiau jam (jiems) sunku mokykloje dėl ekonominių priežasčių (neturi vadovėlių, kitų mokymo priemonių, trūksta pinigų). Kita panaši dalis (15 proc.) romų laikosi nuomonės, kad vaikui (vaikams) nesunku mokytis mokykloje, jiems padeda mokytojai. Taip pat maždaug dešimtadalį teigia, kad jų vaikui (vaikams) padeda kiti klasės draugai ir socialinis pedagogas.

Neigiamos nuostatos, apsunkinančios romų integraciją į švietimo sistemą

Tyrime dalyvavę ekspertai taip pat laikosi plačiai paplitusios nuomonės, kad patys romai nerodo noro lavintis. Atliktas empirinis Lietuvos romų tyrimas leidžia teigti apie aiškias romų tėvų nuostatas, kad vaikai turi mokytis, lankyti mokyklą, idant „jiems būtų lengviau“. Atliekant interviu pastebėta, kad ypač jaunesni romai nenoriai įvardija nedidelį baigtų klasių skaičių. Interviu metu dalis romų (vaikų tėvų) minėjo vaikų užgauliojamą mokyklose, nerimtą požiūrį į vaikų mokymąsi ir panašius dalykus.

Interviu metu dažnai minimos kitų moksleivių tėvų neigiamos nuostatos romų atžvilgiu.

„Sudėtinga su kitų vaikų tėvais, ne su pačiais vaikais, bet su jų tėvais – jei sužino, kad romai mokosi, nenori leisti. Tai labai nemalonu, nors jie nieko blogo nedaro. Jei mokosi po 1-2 klasėje, tai tikrai jokių problemų nekelia. Tik dabar išskirstyti tą klasę būtų sudėtinga, nes jie mokosi lietuvių kalba, jiems būtų sunku skaityti, rašyti, nors šiaip viską supranta.“ (interviu su Vilniaus miesto mokytojais)

„Pernai buvo romų klasė. Visi pradinukai, trečiokai, visi buvo vienoje klasėje. Buvo 3-4 vaikai lietuvičiai, iš vis apie 10 vaikų. Tėvai jei išgirsta, kad romai kartu mokosi, iš karto nebenori leisti savo vaikų, keičia klases. Tie lietuviai, kurie liko, nežinau – jie ir gerai tarpusavyje sutarė. Tai buvo paprasta eilinė klasė, jiems buvo skiriama daugiau dėmesio.“ (interviu su Kauno miesto pedagoge)

„Mokykla kenčia nuo romų. Bet kadangi direktorė taip pažiūrėjo, turėjo susitaikyti ir mokytojais. Yra tokio mokytojo požiūrio – ai, tai romai, ten nesimokys. Į rugsėjo 1 dienos šventes ateina ir čigonai, su savo sijonais, bet nei mes jų bijome... Pripratome. Pradžioje buvo labai baisu, labai bijodavau, kai reikėjo važiuoti į taborą. Baisu, kol nesusiduri, kol nepažįsti.“ (interviu su Vilniaus miesto mokytojais)

„O šiaip problemos didelės. Jie yra peraugę – du trečiokai, o jie dvylikos metų. Ir jie, ir mergaitės kabinėja, net tėvai prašė juos atskirti, buvo pretenzijų. Jie ne iš blogumo, bet jie iš tikrųjų yra žemesnio intelekto.“ (interviu su Anykščių rajono pedagogėmis)

Atliekant romų apklausą bei interviu su ekspertais pastebėta, kad romų moksleiviai ir ypač jų tėvai linkę pasirinkti tą mokyklos bendruomenę, kurioje jau mokosi romai – šį reiškinį galima vadinti „klasterizacija“. Mažesnėse gyvenvietėse romų vaikai, net jeigu jie gyvena toliau, pasirenka būtent tą mokyklą, kurioje jau yra romų moksleivių (dažniausiai tai būna jų tėvų kažkada lankytos mokyklos). Šis reiškinys rodo pasitikėjimo švietimo sistema stoka ir žinojimą apie neigiamą visuomenės požiūrį romų atžvilgiu. Jie jaučiasi labiau užtikrinti pasirinkdami tą mokyklą, kuri vienaip ar kitaip jiems yra pažįstama.

Taip pat ne vieno interviu su ekspertais metu minėtas pastaruoju metu mokyklose pastebimas reiškinys – vaiko tautybės keitimas iš čigono į kitą (ypač jei šeima mišri) arba tautybės neminėjimas dokumentuose.

„Pagal gyvenimo būdą ir išvaizdą atrodo čigonai – bet dokumentuose nėra įrašyta. Šiaip šeimos gyvena netoli viena nuo kitos, bendrauja tarpusavyje. Ir per pamokas pasišneka, visada lietuviškai. Vienas berniukas – mokykloje lietuviškai, namuose romų kalba. Kita mergaitė – su seneliu romų kalba, su mama – latvių, o čia lietuviškai.“ (interviu su Šiaulių miesto mokytojais)

Tai gali būti sietina su dalies romų nenoru būti atpažintais kaip romais ir tapatinamais su visa etnine grupe. Šios tendencijos pastebėtos kitose Lietuvos vietovėse, siekiant save atriboti nuo neigiamo Vilniaus romų įvaizdžio.

Žemi lūkesčiai ir pažeminti reikalavimai romų moksleivių atžvilgiu yra mokyklose pakankamai plačiai paplitęs reiškinys. Kai kurie romų tėvai ir netgi mokytojai linkę manyti, kad romams pakanka išmokti skaityti ir skaičiuoti, kad romai niekada „nebuvo prie mokslų“. Susidūrę su nepalankia mokymuisi aplinka šeimoje ir romų moksleivių mokymo sunkumais, kai kurie

mokytojai reikalavimus romams mažina nusprendami, kad „taip jau yra“, kad tokiems mokiniams pakanka tik pagrindinių skaitymo ir skaičiavimo įgūdžių. Kasdieninėje kalboje mokytojai naudoja daug tokių stereotipinių frazių kaip „romai yra „nemokytini“, „to pakanka“, „nereikia per daug reikalauti“, „romai vis tiek mes mokyklą, nėra prasmės versti jį/ją mokytis“ ir kt. Žemi reikalavimai pateisinami tėvų motyvacijos stoka.

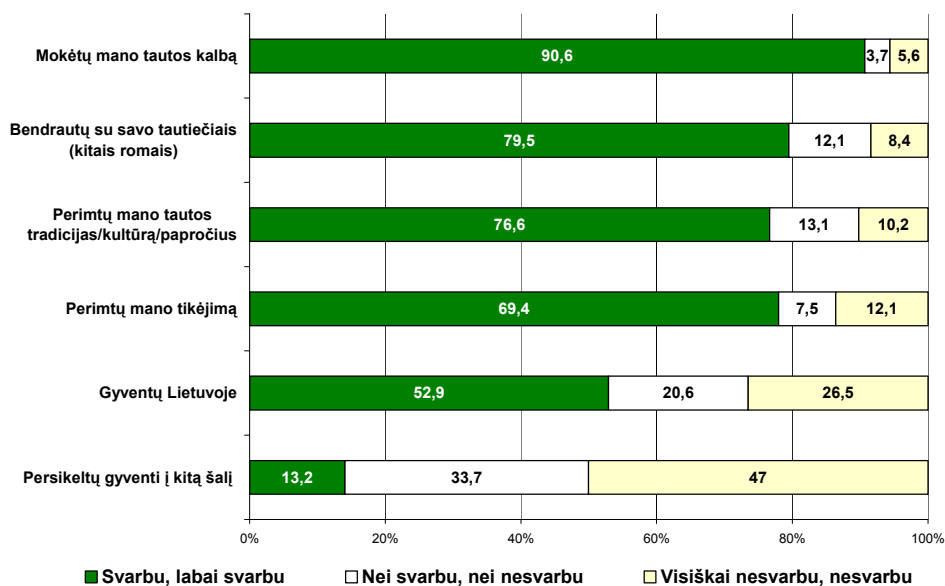
„Yra mokytojų, turinčių stereotipų apie romus. Bet tik vienas romų vaikas mokykloje yra tikrai problematiškas – buvo atsinešęs peilį, nuolat mušasi su bendraamžiais. Tokių yra ir lietuvių vaikų, kurie pasimuša.“ (interviu su Vilniaus miesto pedagoge)

Sociokultūrinės romų nuostatos

Tyrimo anketoje respondentams buvo pateikti klausimai apie vaikų kultūrinę, etninę socializaciją, klausiant, kiek tyrime dalyvavusiems romams svarbu, kad jų vaikai perimtų jų tautos tradicijas, kultūrą, kalbą, bendrautų su savo tautiečiais bei apie jų pritarimą vaikų santuokoms su kitų tautybių, tikėjimo žmonėmis.

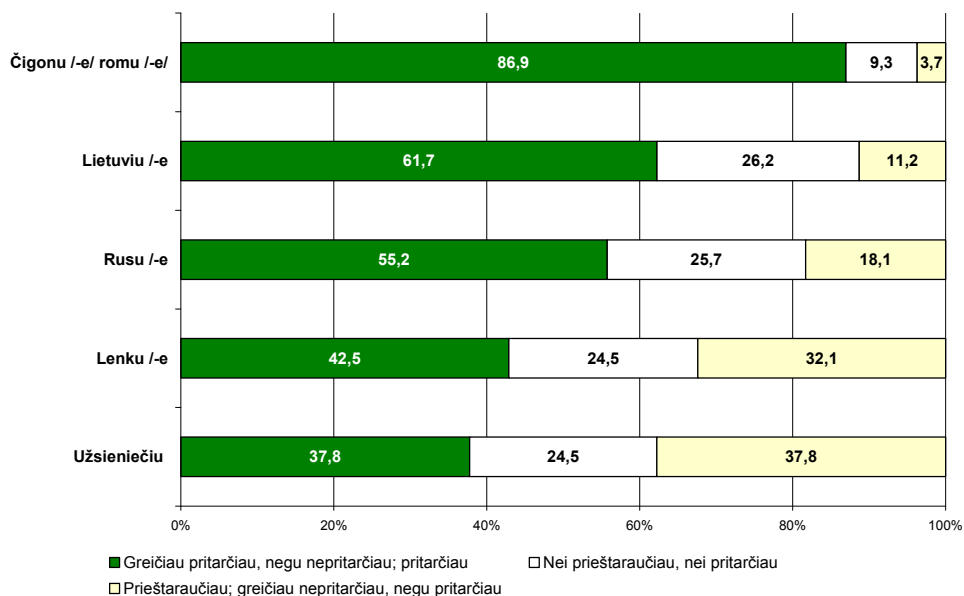
Daugumai romų minėtieji dalykai yra labai svarbūs (žr. 18 pav.). Svarbiausiu veiksmu įvardijamas tautos kalbos mokėjimas – jį kaip labai svarbų arba svarbų nurodo didžioji dauguma tyrime dalyvavusių romų (90,6 proc.). Antroje vietoje pagal svarbą romai mini vaikų bendravimą su kitais romais – kaip labai svarbų, svarbų dalyką nurodo 79,5 proc. Panaši dalis mini (76,6 proc.), kad labai svarbu, kad jų vaikai perimtų romų tradicijas, kultūrą ir papročius. Taip pat daugumai tyrime dalyvavusių romų svarbu, kad vaikai perimtų jų tikėjimą. Pusei apklaustų romų (52,9 proc.) svarbu, kad jų vaikai gyventų Lietuvoje, likusi dalis neturi nuomonės (20,6 proc.) arba neprieštarautų, jei vaikai išvyktų į kitą šalį (26,5 proc.). Tarp šalių, kurios apklaustiems romams atrodo kaip patrauklios vaikams gyventi dažniausiai įvardijamos Anglija ir Rusija.

18 pav. Kiek Jums svarbūs įvairūs lūkesčiai vaikų atžvilgiu (N=107, proc.)

Klausimo apie romų nuostatas į vaikų santuokas su kitos tautybės, kilmės ir tikėjimo žmonėmis atsakymuose paminėta čigonų, trijų pagrindinių Lietuvos etninių grupių (lietuvių, rusų, lenkų) tautybės ir apibendrinta kategorija „užsieniečiai“, apimanti visas kitas tautybes, kitų tikėjimų žmones. Analizuojant tyrimo duomenis pastebėta, kad tyrime dalyvavę romai labiausiai linkę pritarti vaikų santuokoms su čigonais – joms pritartų, greičiau pritartų negu nepritartų 86,9 proc. apklaustų romų (19 pav.). Antroje vietoje palankiausiai vertinama santuoka su lietuviais – jai linkę pritarti 61,7 proc. tyrime dalyvavusių romų. Paskesnėse hierarchijos pozicijose minimi rusai (santuokoms pritartų 55,2 proc.), lenkai (42,5 proc.) ir kitų tautybių žmonės (37,8 proc.). Paskutinėse pozicijose romų, kurie linkę prieštarauti santuokoms su kitų tautybių žmonėmis dalis padidėja keletą kartų, pavyzdžiui, jei santuokai su lietuviu nepritartų 11,2 proc., tai su lenku – 32,7 proc.

19 pav. Ar pritartumėte, jei Jūsų vaikas tuoktųsi su kitos, negu Jūs, tautybės, kilmės ar tikėjimo žmogumi? (N=107, proc.)

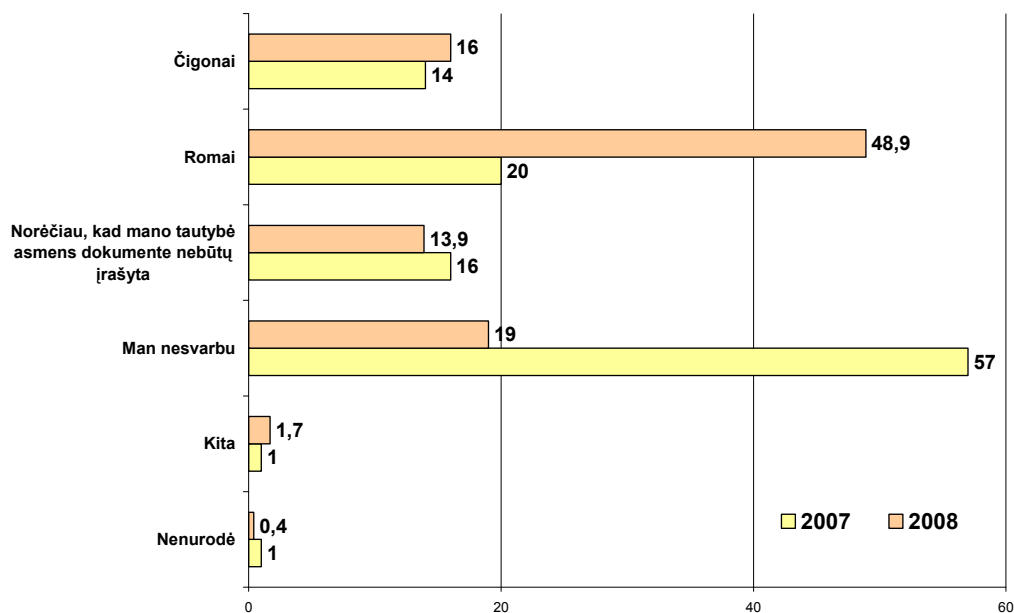

Romų visuomeninė veikla ir politinio korektiškumo plėtra lėmė, kad viešojoje vartosenoje jau įprastas ne tik čigonų, bet ir romų etnonimas. Beveik pusė apklaustų romų (48,9 proc.) atsakė, jog jie norėtų, kad būtų vartojamas romų etnonimas (žr. 42 lentelė). Penktadalis apklausoje dalyvavusių romų (19,0 proc.) teigia, kad jiems nesvarbu, koks jų tautybės pavadinimas bus vartojamas. 13,9 proc. teigia, kad nenorėtų, kad jų tautybė būtų minima asmens dokumentuose. Tapatybės ir priskyrimo praktikos gali tapti jautriais klausimais, jei nelygiavertis traktavimas ir diskriminacija yra paplitusi, tačiau romų bus geriau atpažįstami ir suvokiami.

42 LENTELĖ. Šiandien vartojami skirtingi romų tautybės pavadinimai: kartais sakoma "romai", kartais - "čigonai". Kartais tautybė įrašoma į asmens dokumentus, pavyzdžiui, vaiko gimimo liudijimą. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs?

	N	Proc.
Čigonai	37	16,0
Romai	113	48,9
Norėčiau, kad mano tautybė asmens dokumente nebūtų įrašyta	32	13,9
Man nesvarbu	44	19,0
Kita	4	1,7
Nenurodė	1	0,4
Iš viso	231	100,0

20 pav. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs? (proc.), 2007 ir 2008 m. lyginimas

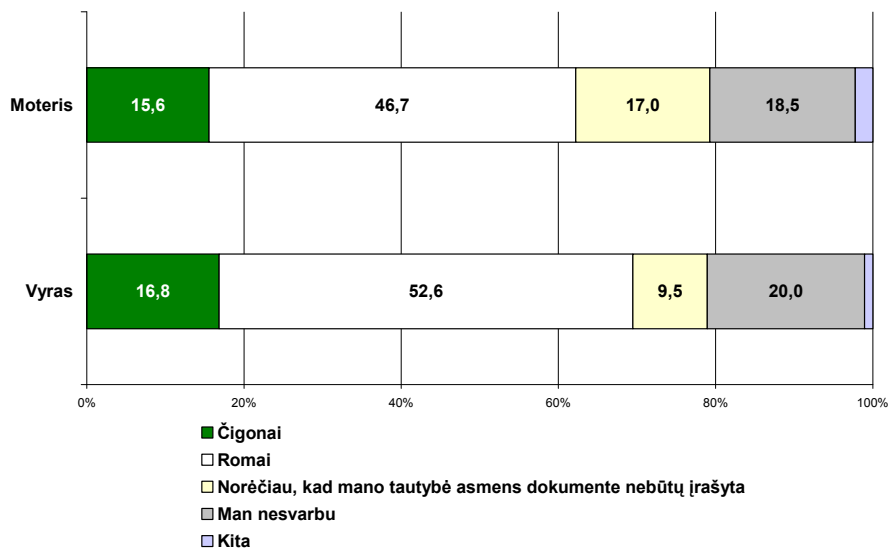
Lyginant 2007 m. Etninių tyrimo centro atlikto darbingo amžiaus romų ir šių metų romų apklausos duomenis¹³ pastebima, kad panašiomis dalis respondentų pasisako už čigonų etnonimo vartojimą (14 ir 16 proc., atitinkamai) bei už tautybės neįrašymą į asmens dokumentus (16 ir 13,9 proc., atitinkamai) (žr. 20 pav.). Tačiau ženkliai padidėjo dalis pasisakančių už romų etnonimo naudojimą (20 ir 48,9 proc.) ir sumažėjo dalis teigiančių, kad jiems nesvarbu, koks etnonimas bus naudojamas (57 ir 19 proc.). Taip pat tyrimo duomenys leidžia teigti, kad vieningos nuomonės tarp pačių romų nėra ir tam tikros nuostatos linkusios kisti.

Analizuojant apklaustų romų atsakymus į klausimą apie tautybės etnonimą pagal socialines demografines charakteristikas, ryškiausi skirtumai išryškėjo pagal respondentų lytį ir amžių.

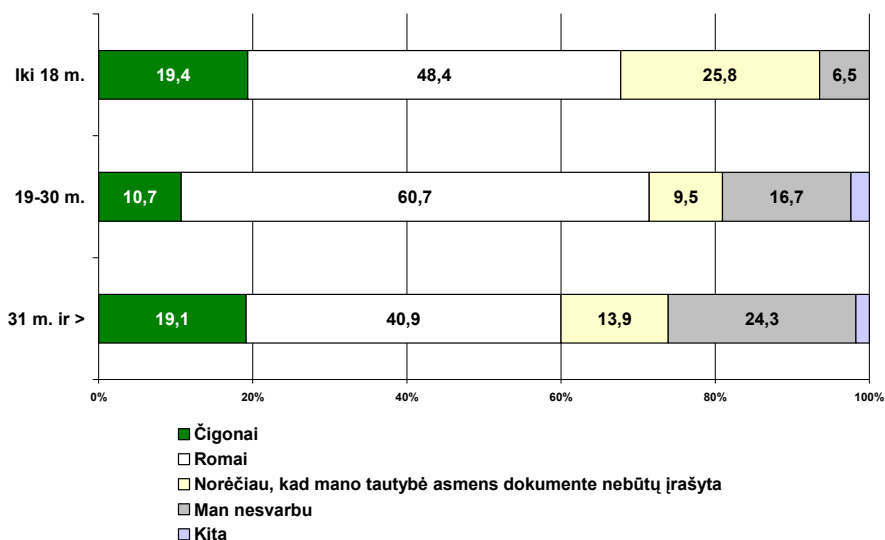
¹³ Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras. 2007. *Romų bendruomenės socialinės integracijos galimybės*. Tyrimo ataskaita (Tyrimas atliktas pagal Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2007 m. birželio 14 d. sutartį Nr. LGM-10 su Socialinių tyrimų institutu). Prieiga internete: <http://www.lygybe.lt/assets/Romų%20bendruomenės%20socialinės%20integracijos%20galimybių%20tyrimas.pdf>, 46 psl.

(žr. 21 ir 22 pav.). Kiek daugiau vyrų (52,6 proc.) nei moterų (46,7 proc.) yra linkę pasisakyti už romo etnonimą, bei daugiau moterų (17 proc.) nei vyrų (9,5 proc.) yra linkusios neturėti asmens dokumentuose įrašo apie tautybę.

21 pav. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs? Atsakymų pasiskirstymas pagal lytį (proc.)

22 pav. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs? Atsakymų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (proc.)

Nuomonės pagal amžiaus grupes pasiskirsto taip: santykinai didžiausia dalis (60,7 proc.) jaunų romų – 19–30 metų amžiaus – pasisako už romų etnonimą (kitose amžiaus grupėse ši dalis sudaro 41 ir 48 proc.). Tarp vyriausių (31 m. ir vyresnių) romų santykinai didžiausia dalis (24,3 proc.) yra teigiančių, kad jiems nesvarbu, kuris etnonimas vartojamas, o tarp

jauniausių (iki 18 m.) romų yra daugiausia (25,8 proc.) nenorinčių, kad tautybė būtų įrašyta asmens dokumentuose.

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI

2008 m. įgyvendinus šį projektą, buvo atlikta iki šiol didžiausia Lietuvos romų apklausa, apėmusi 231 romų tautybės respondentą. Sudėjus apklaustų romų skaičių (231) ir skaičių vaikų, apie kuriuos jie pateikė duomenis, iš viso tyrimo metu surinkta informacija apie 621 Lietuvos romą.

Nors išsamiausia statistika apie visą romų bendruomenę iki šiol yra 2001 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenys, o statistikos apie šią šiuolaikinę romų populiaciją nėra, tikėtina, kad tyrimo metu surinkta informacija atspindi šią šiuolaikinę Lietuvos romų bendruomenės padėtį. Taip manyti leidžia gauti demografiniai pasiskirstymai, kurie iš esmės atitinka ir surašymo, ir 2007 m. apklausų duomenis. Tad šio tyrimo metu suregistruotą informaciją apie romų asmenis galime laikyti tam tikru Lietuvos romų populiacijos atspindžiu („mikrosurašymu“), iš kurio matome, jog:

46 proc. romų bendruomenės sudaro vaikai iki 15 metų amžiaus;
moterų dalis (59 proc.) yra didesnė nei vyrų (41 proc.), kas gali būti susiję su emigracija ir užimtumu užsienyje – dalis romų (29 proc.) yra kurį laiką gyvenę užsienyje.

Atlikus romų situacijos tyrimą, kuris apėmė statistinių duomenų apie romų moksleivius Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose analizę, anketinę romų apklausą ir interviu su ekspertais, galima daryti šiuos apibendrinimus ir išvadas:

GYVENIMO SĄLYGOS IR SKURDO MIGRACIJA

- Lietuvos romai gyvena iš esmės sėslų gyvenimą. Kiek daugiau nei pusė apklaustųjų (52 proc.) nurodo, kad dabartinėje gyvenamojoje vietoje (mieste, miestelyje ar kaime) gyvena ilgiau nei 20 metų. Kiek daugiau nei ketvirtadalis (27 proc.) apklausoje dalyvavusių romų toje pačioje gyvenvietėje gyvena 11–20 metų.
- Apklausos duomenimis, vidutinis romų namų ūkis – 6-7 asmenys. Beveik pusė apklausoje dalyvavusių romų (48,6 proc.) teigia turintys 1–3 vaikus, ketvirtadalis (24,3 proc.) – 4 vaikus ir panaši dalis (25,2 proc.) – 5 ir daugiau vaikų. Daugiau nei trečdalis atsakiusių romų gyvena jiems ar šeimos nariams priklausančiame būste (38,3 proc.). Kitą didelę grupę sudaro romai, gyvenantys būstuose, nuomojamuose iš savivaldybės (30,8 proc.).
- Pastarojo dešimtmečio Lietuvos gyventojų emigracija turėjo didelės įtakos ir romų bendruomenei. Tyrimo metu surinkta informacija ir duomenys leidžia teigti, kad nemaža romų dalis išvyko gyventi į užsienio šalis, tačiau į Lietuvą atvyksta romų iš kaimyninių šalių (Rusijos Kaliningrado srities ir pan.) bei vyksta migracija Lietuvos viduje.
- Apklausoje dalyvavę romai turi ir trumpalaikės, ir ilgalaikės emigracijos patirties, įskaitant darbą užsienyje. Vidutinė gyvenimo užsienyje trukmė svyruoja apie 6 metus.

Daugiau nei pusė (52 proc.) apklausoje dalyvavusių romų teigia, kad tiek šeimos nariai, tiek pažįstami (ar giminės) yra išvykę į užsienį ir dauguma jų dirba.

- Tačiau romų migracija neišsprendžia atskirties problemų: šalia emigracijos, **tyrimas atskleidė skurdo migraciją šalies viduje**, kai romai laipsniškai persikelia į pigesnius būstus, nes nepajėgia išlaikyti ankstesnio būsto. Dalis Kauno ar romų taip persikėlė į Jonavą, vėliau Ruklą, iš Panevėžio – į Troškūnus, o ne išvyko į užsienį, kaip anksčiau manyta. Šis procesas rodo gilėjančią romų socialinę marginalizaciją, kuri vyko dar šalies ekonomikos augimo laikotarpiu. Tokiu būdu dalis romų bendruomenės ir geografiškai, ir socialiai tolsta nuo socialinės plėtros centrų (miestų) ir nuo socialinės pažangos galimybių.

DARBAS

- Atsakydami į klausimą apie darbą ar užsiėmimą, už kurį gauna pajamų ar atlyginimą, didesnė dalis (56,7 proc.) apklausoje dalyvavusių romų nurodė, kad nedirba jokio darbo. 40,7 proc. apklaustųjų nurodė, jog šiuo metu turi darbą arba užsiėmimą, iš kurio gauna pajamų. Pagrindinė įvardyta veikla – tai neformali individuali veikla (kur pusė įvardija metalo laužo rinkimą, kita pusė – būrimą ir prekybą turguje). Pagal darbo sutartis dirba tik 8,7 proc. apklausoje dalyvavusių romų, samdomą darbą be sutarčių nurodo dirbantys 6,1 proc.
- Duomenys rodo, kad romai dalyvauja sėkminguose ir prieinamuose darbo rinkos sektoriuose – tokiuose, kaip statybos (vardydami uždarbio šaltinius, 9 proc. minėjo paskutinį kartą dirbę statybose).
- Socialinės pašalpos yra daugiau nei trečdalis apklausoje dalyvavusių romų pagrindinis pajamų šaltinis, ženkliu pragyvenimo šaltiniu yra tėvų parama.

SOCIALINĖS INTEGRACIJOS IR SOCIALINĖS PAGALBOS APRĖPTIS

- Atsakymai į klausimą apie santykius su įvairiomis institucijomis patvirtina ir ankstesnių Etninių tyrimų centro atliktų tyrimų duomenis, kurie atskleidė romų ribotus socialinius ryšius ir tai, kad romai labiau linkę problemas spręsti savarankiškai, iš dalies apsiribodami ryšiais bendruomenės viduje, o ne kreiptis pagalbos į įvairias institucijas.
- Pagal kreipimąsi dažniausiai romų įvardijamos sveikatos priežiūros įstaigos, švietimo įstaigos ir socialines paslaugas teikiančios įstaigos.
- Silpni romų bendruomenės ryšiai su mokykla rodo, kad mokykla kol kas netapo, kaip galėtų būti, socialinę integraciją skatinančiu socialiniu institutu. Pažymėtina, kad **27,5 proc. apklausoje dalyvavusių romų, turinčių mokyklinio amžiaus vaikų** teigė, kad **per paskutiniuosius 12 mėn. nei karto nesikreipė ir neturėjo jokių reikalų mokykloje.**
- Daugiau nei pusė (52,2 proc.) apklaustų romų per pastaruosius metus nesikreipė, neturėjo reikalų su socialiniu darbuotoju. Į socialinius darbuotojus beveik išimtinai

kreipiasi įvairaus amžiaus moterys, kurių dauguma nedirba jokio darbo. Santykinai dažniau su socialiniais darbuotojais bendrauja Vilniaus apskrityje gyvenančios tyrime dalyvavusios romės.

- Tyrimo duomenimis be vairuotojo pažymėjimo vairuoja jaunesni neraštingi arba mažai išsilavinę romai. Vairuotojo pažymėjimo įgijimas yra iliustratyvus pavyzdys, kaip menkas išsilavinimas, neraštingumas apsunkina socialinių įgūdžių formalizavimą ir panaudojimą socialinei integracijai.

IŠSILAVINIMAS

- **Per pastarąjį dešimtmetį vidutinis romų įgyjamas išsilavinimas padidėjo, tačiau dauguma romų dar neįgyja pagrindinio išsilavinimo.** Apibendrinus 2000–2008 metų romų moksleivių statistiką bendrojo lavinimo mokyklose kitimo tendencijas galima teigti, kad nors didžioji dalis romų moksleivių išlieka pradinio ugdymo etape (1–4 klasės), tačiau ši dalis yra sumažėjusi iki pusės (52 proc.). Lyginant su ankstesniais metais santykinai padidėjo dalis romų moksleivių, kurie mokosi 5–7 klasėse. Tačiau beveik per dešimt metų didžioji dalis romų moksleivių įgyja tik pradinį išsilavinimą ir įveikia dalį pagrindinio išsilavinimo pakopos. Pagrindinis ir vidurinis išsilavinimas lieka iššūkiu.
- Penktadalis apklausoje dalyvavusių romų nelankė bendrojo lavinimo mokyklos ir nėra baigę nė vienos klasės. Ketvirtadalis apklaustų romų mokėsi tik pradinėje mokykloje ir yra baigę 1–4 klases. Kiek daugiau nei trečdalis apklausoje dalyvavusių romų lankė vidurinę mokyklą, tačiau baigė ne daugiau nei 8 klases, kitaip tariant nebaigė pagrindinio ugdymo pakopos. Tik 17,3 proc. tyrime dalyvavusių romų yra baigę 9 ar daugiau bendrojo lavinimo mokyklos klasių.
- Lyginant apklaustų romų ir jų vaikų mokyklos lankymo pradžią galima teigti, kad kur kas ženklėsnė dalis vaikų pradeda laiku lankyti mokyklą palyginti su jų tėvais: 6–7 m. mokyklą pradėjo lankyti 53,7 proc. apklaustų romų ir 77,3 proc. jų vaikų.
- Vis dėlto **ryški dalis jauniausios romų kartos (32,3 proc. jaunesnių nei 18 m. amžiaus) tyrime dalyvavusių romų mokyklą pradėjo lankyti sulaukę 10 metų ar vyresni.** Ši dalis yra labai didelė, lyginant su vyresnėmis romų kartomis. Taigi įsitraukimo į švietimo sistemą reikiamo amžiaus ir išsilaikymo joje problemos yra aktualios ir jauniausiai romų kartai, kuri šiuo metu yra mokyklinio amžiaus. Įvertinus mokyklos lankymo pradžios ir pabaigos amžių galima teigti, kad **vidutiniškai apklausti romai mokykloje mokėsi 6–7 metus, per kuriuos baigė 5 klases.**
- **Daugiau nei pusė (55,7 proc.) tyrime dalyvavusių romų neįgijo aukštesnio išsilavinimo nei jų tėvai:** šia prasme **bendruomenės socialinė raida nevyksta.** Analizuojant tyrimo metu surinktus duomenis pastebima, kad egzistuoja neigiama priklausomybė tarp mokyklos lankymo amžiaus pradžios ir baigtų klasių skaičiaus: kuo vėliau romų vaikai pradeda lankyti mokyklą, tuo mažiau klasių jie baigia.

VAIKŲ IŠSILAVINIMAS

- Lyginant apklaustų romų ir jų vaikų mokyklos lankymo pradžią galima teigti, kad kur kas ženklesnė dalis vaikų pradeda laiku lankyti mokyklą palyginti su jų tėvais: 6–7 m. mokyklą pradėjo lankyti 53,7 proc. apklaustų romų ir 77,3 proc. jų vaikų.
- Egzistuoja tam tikras „modelis“, pagal kurį šeimoje į mokyklą vaikai išleidžiami tam tikro amžiaus: daugumoje šeimų visi vaikai mokyklą pradėjo lankyti būdami to paties amžiaus (įskaitant ir tuos atvejus, kai visi pradėjo lankyti, pavyzdžiui, būdami 10 metų) – ši dalis sudaro daugiau nei pusę tokių šeimų.
- Šio ir kitų tyrimų duomenys rodo, kad pagrindinis lūžio taškas, lemiantis romų apsisprendimą tęsti ar netęsti mokymąsi, mokyklos lankymą, įvyksta 6–8 klasėse bei pasiekus 16 metų amžiaus ribą. Tik maža dalis romų pasiekia savo amžiaus klasę. Didžioji dalis būna tiesiog išbraukiama iš moksleivių sąrašų dėl prasto lankomumo.
- Interviu metu su ekspertais ne kartą minėta, kad mokyklose besimokančių moksleivių tėvai teiraujasi dėl vyresnių vaikų mokymosi galimybių.

Apibendrinus ekspertų išsakytą nuomonę galima teigti, kad pagrindinės priežastys, lemiančios daugumos romų mokymosi sunkumus, yra susijusios su socialinių įgūdžių stoka, kalbos barjeru ir mokyklos nelankymu:

- Dauguma romų vaikų (69,3 proc.) nelankė nei ikimokyklinio ugdymo įstaigų, nei priešmokyklinio ugdymo grupių, rečiau įsitraukia į popamokinę veiklą – jiems sunkiau ugdyti socialinius įgūdžius, kurių reikia adaptuojantis mokykloje.
- Iš esmės galima teigti, kad romų vaikai yra daugiakalbiai, bet kalbų įgūdžiai skiriasi. Todėl ypatingas dėmesys turėtų būti kreipiamas į pagalbą pradinukams, turintiems silpnas mokyklos dėstomosios kalbos kompetencijas.
- Dauguma apklaustų mokytojų, dirbančių su romais, teigia, kad lankomumas labai susijęs su mokymosi rezultatais: jei romų vaikai lanko mokyklą, jų pasiekimai beveik nesiskiria nuo vidurkio.
- Dauguma romų mokosi pagal specialiųjų poreikių programas, tačiau nepaisant taikomų programų, didelės įtakos mokyklos baigimui ar didesniam baigtų klasių skaičiui jos neturi – mokyklas baigia nedidelė jas lankusių romų dalis.
- Mokyklos neturi nei aiškaus plano kaip, nei pozicijos, kaip reikėtų spręsti nelankymo problemas. Dauguma teigia, kad yra išbandę visus įmanomus būdus: ir kalbėję „gražiuoju“, ir ėję su policija, tačiau tai ženklios įtakos situacijai neturėjo.
- Remiantis tyrime dalyvavusių ekspertų pasisakymais galima teigti, kad **veiksmingiausias romų problemų mokyklose ir tolesnės socialinės integracijos veiksnys – kelių institucijų bendradarbiavimas ir individualūs kontaktai su romų tėvais**. Tačiau keliose mokyklose ekspertai minėjo, kad jie pasigenda atsakingo įvairių institucijų požiūrio ir bendradarbiavimo tarp institucijų, pavyzdžiui, pateikus

informaciją (apie vaiko nelankymą) ar atsakius į raštą (užklausą dėl charakteristikos), institucijos neinformuoja, kas buvo padaryta, kokių priemonių imtasi ar kokios institucijos pasitelktos problemai išspręsti.

- Tyrimo metu surinkti duomenys liudija, kad mokyklų atstovai ir pedagogai nelinkę pripažinti, kad romai sudaro išskirtinę grupę su specifiniais poreikiais, o romų moksleiviams mokyklose turi būti teikiama papildoma mokytojo pagalba bei socialinė parama, akcentuojant individualius kiekvieno moksleivio poreikius, o ne traktuoti romus kaip vientisą grupę. Švietimo sistemos iššūkiu vis dar išlieka pagalbos mokytojams, papildomai dirbantiems su romų moksleiviais, klausimas. Tiek ankstesnių, tiek šio tyrimų duomenys suteikia pagrindo manyti, kad romų specifinių socialinių bei švietimo poreikių pripažinimas pagerintų jų padėtį bendrajame švietime.
- Romų klausiant, kokia parama reikalinga jų vaikams mokantis mokykloje, dažniausiai buvo įvardijamos problemos, susijusios su finansine romų šeimų būkle (mokymo priemonės, vaikų drabužiai, kt.). Nemaža dalis tyrime dalyvavusių romų įvardijo ir kitus poreikius: edukacinė pagalba, įskaitant papildomų pamokų, užsiėmimų, pagalbos mokantis mokykloje, ruošiant pamokas ir pan.; socialinė pagalba – vaikams reikia padėti spręsti įvairaus pobūdžio sunkumus, susijusius su emocine parama, socialiniais santykiais mokykloje (įskaitant tarpusavio konfliktus, dokumentų tvarkymą ir kt.). Taip pat dalis tėvų atkreipia dėmesį į romų vaikų išskyrimą mokykloje ir mano, kad tam kelią galėtų užkirsti vienodas visų mokyklos bendruomenės narių – moksleivių, mokytojų, tėvų – požiūris į romų moksleivius.
- Kalbėdami apie vaikų mokymąsi mokyklose, pozityviausiai tyrime dalyvavę romai vertina tai, kad jų vaikai turi draugų ne romų, gauna mokykloje nemokamą maitinimą ir kad jų vaikai noriai eina į mokyklą. Dauguma tyrime dalyvavusių romų tėvų ar globėjų teigia, jų vaikams padeda mokytojai. Kiek mažesnė dalis nurodo socialinio pedagogo pagalbą mokykloje.
- Lyginant 2007 m. Etninių tyrimo centro atlikto darbingo amžiaus romų ir 2008 metų romų apklausos duomenis pastebima, kad panašiomis dalis respondentų pasisako už čigonų etnonimo vartojimą bei už tautybės neįrašymą į asmens dokumentus (14–16 proc.). Tačiau ženkliai padidėjo dalis pasisakančių už romų etnonimo naudojimą (nuo 20 iki 48,9 proc.) ir sumažėjo dalis teigiančių, kad jiems nesvarbu, koks etnonimas bus naudojamas (nuo 57 iki 19 proc.). Taip pat tyrimo duomenys leidžia teigti, kad vieningos nuomonės tarp pačių romų nėra ir tam tikros nuostatos linkusios keistis. Be to, pastaruoju metu pastebimas reiškinys (minėtas ne vieno interviu su ekspertais metu mokyklose) – vaiko tautybės keitimas iš čigono į kitą (ypač jei šeima mišri) arba tautybės neminėjimas dokumentuose. Šis reiškinys rodo, jog **romams jų tautybė atrodo kaip aplinkybė, kuri apsunkena galimybes įgyvendinti savo siekius.**

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Biografinė romo trajektorija

		Romai*	Lietuvos vidurkis
Mokymosi aprėptis	Ikimokyklinis ugdymas	30,7 proc. (vaikai) (daugiausia priešmokyklinės grupės)	71,7 proc. ¹⁴
	Pradinis mokymas	28,1 proc. (suaugę)	92,8 proc. ¹⁵
	Pagrindinio mokymas	22,1 proc. (suaugę)	94,9 proc. ¹⁶
Mokymosi trukmė	Mokymosi pradžia (bendrojo lavinimo mokykla)	7,6 (suaugę) 6,9 (vaikai)	6 m.
	Tikėtina mokymosi trukmė	6,8 metai (suaugę) ~ 7 metai (vaikai)	10,0 metų (7-16 m.) ¹⁷
Namų ūkis, šeima	Pirmo vaiko gimimas	20 metų	25 metai ¹⁸
	Vaikų skaičius	3,67	1,25 ¹⁹
	Vidutinis namų ūkio dydis	6,5	2,4 asmens ²⁰
	Pirmos santuokos amžius		Moterys – 25 m. Vyrai – 27 m. ²¹
	Gyvenimo nuo tėvų šeimos pradžia (vidurkis)	Moterys - 18 m. Vyrai – 17,3 m.	
	Santuoka (partnerystė)	78,4 proc. gyvena pirmojoje šeimoje (nesvarbu, ar santuoka registruota)	Iš 100 susituokusių porų beveik pusė išsituokia ²²
	Būstas	30,8 proc. nuomojasi iš savivaldybės	Socialinis būstas – 2,4 proc. ²³ viso būsto fondo
Vairuotojo pažymėjimas	Vairuotojo pažymėjimo įgijimas	Vidurkis 24,5 metai (vyresnė karta); Iki 30 m. – 17,2 proc. turinčių (Jauniausias pažymėjimą turintis romas – 23 m.)	Pretendentų amžiaus vidurkis - 30 metų; Iki 21 m. – 51 proc. (2008 m.) ²⁴
	Įsigytas nuosavas automobilis	Vidurkis – 26,3 metai	-
Teritorinis mobilumas	Vidutinė gyvenimo trukmė toje pačioje gyvenvietėje	23,2 metai (keista 1,8 karto)	
	Vidutinė gyvenimo trukmė tame pačiame būste	10,4 metai (keista 3,3 karto)	
	Vidutinė gyvenimo trukmė užsienio šalyje	6,3 metai	

*2008 m. ETC atliktos romų apklausos duomenys

Pastaba: *Dėl tolygių, palyginamų duomenų stokos kai kurie palyginimai sąlyginiai*

¹⁴ 2007 m. duomenys: Mokymosi aprėptis pagal švietimo lygius. *Švietimas 2007*. Statistikos departamentas, Vilnius 2008. ISSN 1392-978X. 16 psl.

¹⁵ 2007 m. duomenys: Mokymosi aprėptis pagal švietimo lygius. *Švietimas 2007*. Statistikos departamentas, Vilnius 2008. ISSN 1392-978X. 16 psl.

¹⁶ 2007 m. duomenys: Mokymosi aprėptis pagal švietimo lygius. *Švietimas 2007*. Statistikos departamentas, Vilnius 2008. ISSN 1392-978X. 16 psl.

¹⁷ Pateikiami 2007 m. duomenys apie 7-16 metų gyventojų tikėtiną mokymosi trukmę. 1997 metais šis rodiklis buvo 9,9 metai, o nuo 1999 m. išlieka stabilus – 10 metų; 7-18 metų grupėje – 11,8 metų. Šaltinis: *Švietimas 2007*. Statistikos departamentas, Vilnius 2008. ISSN 1392-978X. 17 psl.

¹⁸ Lietuvos moterys 2006 metais. Statistinis portretas, 2007 03 07, <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1883>

¹⁹ Lietuvos moterys 2006 metais. Statistinis portretas, 2007 03 07, <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1883>

²⁰ Lietuvos šeima šiandien, 2007 05 11, <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2306>

²¹ Lietuvos šeima šiandien, 2007 05 11, <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2306>

²² Lietuvos šeima šiandien, 2007 05 11, <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2306>

²³ Lietuvos būsto strategija, 2004-01-23, http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=2282

²⁴ Valstybės įmonė Regitra, Gausėja pradedančiųjų vairuotojų* gretos, 2008 01 28; Dauguma pradedančiųjų vairuotojų – moterys, 2008 09 17; Teisę vairuoti lengvuosius automobilius įgijo 37 proc. daugiau gyventojų, 2008 07 16; http://www.regitra.lt/index.php?Action=Naujienos&Action1=Nauja_placiau&trump=ne

2 PRIEDAS. Regionų aprašymai

Šioje dalyje pateikiama išsami medžiaga, kurią surinko ir pateikė tyrime bendradarbiavę asmenys, kurie gerai pažįsta romus ir žino apie romų padėtį atskiruose regionuose. Detalūs aprašymai leidžia suprasti, kaip vyko romų ir tyrėjų bendravimas, kokius klausimus akcentavo apklausiami romai, kokias gyvenimo sąlygų ypatybes pastebėjo juos aplankę tyrėjai.

Panevėžio aprašymas laikytinas atvejo tyrimu: detalus situacijos išnagrinėjimas leidžia susidaryti išsamų vaizdą apie romų padėtį bei problemas, kurios pastebėtos ir kitose vietovėse. Romų migracija, materialinių sunkumų nulemtas būsto keitimas ir persikėlimas į kaimiškas vietas ar miestelius, kur būstas pigesnis, kol kas nepadeda iš esmės pakeisti savo padėties.

PANEVĖŽYS

2008 m. pabaigoje Panevėžyje yra 142 romų tautybės žmonės, gyvenantys 38 romų namų ūkiuose, kuriuos sudaro 47 šeimos. Palyginus 2008 m. ir 1997 m. duomenimis, matyti, jog per šį laikotarpį iš Panevėžio išvažiavo 76 romai, iš jų daugiau kaip pusė – į užsienio valstybes. Kalbinti romai teigia, kad Anglijoje, Airijoje, Ispanijoje ar kitur jie dirba nejausdami diskriminavimo, o čia juos diskriminuoja visur: darbovietėje, mokykloje, žiniasklaidoje, net savivaldybėje. Keturi romai šiuo metu atlieka bausmę įkalinimo įstaigose, jie į dabartinius sąrašus neįtraukti. Vienas romas gyvena nakvynės namuose.

Panevėžyje yra 17 mišrių romų šeimų. Mišrios šeimos sudarytos tik su lietuvių tautybės vyrais arba merginomis. Mišrių šeimų vaikai yra 38 (įskaitant ir suaugusius). Du vaikai yra antrosios mišrios šeimos. Mišrių šeimų gyvenimas, butis skiriasi nuo grynųjų romų. Šios šeimos turi geresnį pragyvenimo lygį, vaikai mokosi ilgiau, tėvai dirba. Tačiau yra dvi mišrios šeimos (motina lietuvė), dėl kurių mokykla skundžiais, ypač dėl vaikų švaros, elgesio ir mokymosi. Tose šeimose romai laikomi šiek tiek aukštesnio lygio.

MOKYKLOS

Šiuo metu romai mokosi dviejose Panevėžio miesto mokyklose. Didžioji dauguma Panevėžio romų gyvena Marių gatvės mikrorajone, vadinamajame *garadoke*, buvusiuose Pajuostės karinio dalinio bendrabučiuose. Dauguma romų vaikų lanko arčiausiai jų gyvenamosios vietos esančią Skaistakalnio mokyklą, tačiau 3 vienos šeimos vaikai eina į tolimesnę, ne jų gyvenamajame rajone esančią, mokyklą.

1997 m. net 48 proc. mokyklinio amžiaus romų vaikų nelankė mokyklos, tačiau 2006 m. šis rodiklis žymiai pagerėjo ir į mokyklą ėjo visi mokyklinio amžiaus vaikai. Atliekant apklausą nustatyta, kad šiuo metu (2008 m.) mokyklos nelankė 7 mokyklinio amžiaus vaikai. Beveik visi vaikai mokyklos nelankė dėl šeimų migracijos. Šią vasarą į Panevėžį sugrįžo 6 metus Kaliningrade gyvenusi panevėžietė, turinti du mokyklinio amžiaus vaikus – 14 metų berniuką ir 11 metų mergaitę. Vaikai Kaliningrade į mokyklą nėjo, kadangi šeima buvo išvykusi

laikinai. Vis dėlto, mamai patekus į kalėjimą 4 metams, šeima Kaliningrade užsibuvo ilgiau. Šiuo metu sugrįžusi į Panevėžį moteris skubiai tvarkosi dar dviejų mažiukų vaikų rusiškus gimimo liudijimus ir neleidžia vaikų į mokyklą, nes nori tuoj pat išvykti į Angliją pas seserį. Kita šeima buvo pusmečiui išvykusi į Angliją, ten 3 vaikai (14, 12 ir 9 metų) nelankė mokyklos. Šiuo metu vaikai į mokyklą neina, nes šeima planuoja netrukus išvykti gyventi į Troškūnus, kur žada leisti vaikus į mokyklą (visi 3 vaikai turi protinio atsilikimo negalią). Du penkiolikmečiai nebenori lankyti mokyklos ir nei tėvai, nei socialiniai pedagogai negalėjo jų prikalbinti.

Kalbinti mokyklų socialiniai pedagogai pastebėjo, kad romų vaikai paprastai baigia nedaug klasių. Šiuo metu vienos šeimos vaikai mokosi 9-oje ir 6-oje klasėje, kiti – dažniausiai pradinukai. Romų vaikai greičiau bręsta, ypač mergaitės. Jos 10- 12 metų jau tampa panelėmis, pamokos joms tampa nuobodžiomis ir jos išeina iš mokyklos, kaip pasakė „panauti“. Metę mokyklą jie nieko neveikia, bastosi.

Mažiukams mokslas sekasi normaliai, jie niekuo nesiskiria nuo bendraamžių – yra imlūs, paklusnūs, drausmingi. Tik didesnieji – ketvirtokai, penktokai tampa išdykę, sunkiau suvaldomi, mokykloje jiems neįdomu, jie žino, kad jiems galima ir nebesimokyti, jie atsilieka nuo kitų. Labiau mėgsta darbelių, muzikos pamokas. Čia jie yra vienodų gabumų su kitais. Blogiau sekasi lietuvių kalba, nes tai nėra jų gimtoji kalba.

Beveik visi romų vaikai mokosi pagal adaptuotą ar modifikuotą programas – labiau ar mažiau palengvintas. Jiems reikalingas papildomas specialusis pedagogas, mokytoja su jais dirba pagal atskirą programą. Reikalinga ir logopedo pagalba, kurią vaikai mokykloje gauna.

Mokytojai lankosi pas tėvus, juos pažįsta. Socialinė pedagogė nėra buvusi tik pas daugiabučiuose gyvenančias šeimas, kurios Panevėžyje gyvena tik pirmus metus. Tėvai ateina į mokyklą ne tik teirautis apie vaikus, bet ir agresyviai juos gindami. Buvo atvejas, kai vienas romas ketvirtokas per pertrauką išdykavo koridoriuje ir budintysis devintokas, negalėdamas jo sudrausminti, spyrė jam su koja. Tada atvažiavo mažesniojo vaiko tėvai su kitu giminaičiu ir, susiradę tą devintoką, jį ir pedagogus smarkiai aprėkė. Sakė nesikreipsiantys į jokią policiją, o patys susitvarkysiantys, jei dar taip ar panašiai pasikartotų, o mokyklai sušauksią korespondentus ir televiziją, kad jų vaiką mokykloje žaloja. Jų nuomone, jų vaiką spardė dėl to, kad jis čigoniukas.

Romų vaikai su bendraklasiais bendrauja normaliai, tačiau romų tėvų nuomone, jų vaikai mokykloje jaučia diskriminaciją dėl tautybės. Visi jie yra vadinami čigonais, gyvenančiais čigonyne ir pan. Romų vaikų pamokų lankomumas nėra labai geras.

Mokykloje vaikai lanko prailgintos dienos grupes, kur praleidžia popamokinį laiką ir paruošia namų darbus. Tačiau lanko ne visi. Būreliai dažniausiai būna sportinės ar meninės krypties. Tai jiems patinka. O didesnieji jau ir nenori lankyti.

Socialinę paramą gauna visos šeimos, turinčios vaikų. Šeimos taip pat gauna ir vienkartinę paramą mokymo priemonėms įsigyti. Nors socialinė pedagogė pastebėjo, kad pervedus šiuos pinigus į tėvų sąskaitą, mokymosi priemonės ne visuomet yra nuperkamos, vis dėlto beveik visi vaikai turi viską, ko reikia, tik vienas kitas, dažniausiai iš problematiškų šeimų, ko nors neatsineša. Pedagogės nuomone, geriau, kad mokytojai nupirktų mokymo priemones ar sportinę aprangą už skirtus pinigus.

Kad ilgiau mokykloje išsilaikytų, galbūt reikėtų dar dienos pabaigoje maitinti. Reikėtų dirbti su tėvais, aiškinti mokymosi reikalingumą, kad suprastų, kaip suaugusiam sunku ir gėda, kad jis nemoka skaityti.

Pagrindinės problemos tos, kad romų vaikai dažnai yra peraugę amžiumi pagal lankomą klasę. Yra 14 metų lankantis 4-ą klasę, yra dešimtmetis pirmokas. Du romų vaikai (8 ir 9 metų), gyvenantys vaikų namuose, šiuo metu eina į pirmą klasę.

PANEVĖŽIO RAJONAS

Panevėžio rajone apklaustoje mokykloje šiuo metu mokosi 15 romų vaikų iš 5 šeimų. Du moksleiviai su motina išvyko į užsienį. Viena aštuoniolikmetė išvažiavo į Panevėžį, nes laukiasi. Viena šeima prieš 4 metus išvyko į Troškūnus, o kita prieš mėnesį atvyko iš Troškūnų. Girdėjo, kad toje šeimoje yra mokyklinio amžiaus vaikas, bet jis į mokyklą dar neatėjo. Mokytojai ruošiasi eiti jo ieškoti. Šiaip, nelankančių mokyklos nėra, beglobių vaikų taip pat nėra.

Dauguma romų vaikų mokosi pagal palengvintą adaptuotą programą, derinant su specialiuju mokyklų programomis. Sunkiau mokytis dėl kalbos barjero. Pradinukai atėję į mokyklą silpnai moka lietuvių kalbą, tačiau vėliau nesunkiai išmoksta. Trūksta socialinių įgūdžių, bendravimo, elgesys šiek tiek skiriasi, tačiau vaikai yra linkę bendrauti, dažnai ateina pas socialinę pedagogę pasikalbėti. Mokytojai ir socialinė pedagogė bendrauja su tėvais, lankosi namuose, juos pažįsta, žino jų buitį, vardus ir pavardes.

Popamokinių būrelių vaikai nelanko, nes po pamokų mokyklinis autobusas juos išvežioja namo. Vaikams padėtų individuali pagalba. Labai reikia logopedo, kurio šiuo metu mokykloje nėra. Reikia ir vaikų teisių, seniūnijos, socialinės rūpybos centro pagalbos, tačiau jie nespėja. Yra socialinių paslaugų centras. Pagalba romų vaikams turėtų būti visapusiška – įtraukiant tokias paslaugas kaip maudymą, nes vaikai nešvarūs, gyvena be patogumų.

Statistiniai Panevėžio romų duomenys

1 lent. Panevėžio romų pasiskirstymas pagal amžių

	1997 m.		2006 m.		2008 m.	
	Žm. sk.	%	Žm. sk.	%	Žm. sk.	%
Iki 7 metų	37	22	30	22	35	24,6
7-16 m.			37	27	45	31,6
7-18 m.	42	24				
18-30 m.	42	24	34	24,7	24	17
31-40 m.	15	9	9	6,5	14	9,8
41-50 m.	20	12	8	5,8	7	5
51-60 m.	5	3	11	8	10	7
61-70 m.	6	4	4	3	4	2,8
71-80 m.	4	2	2	1,5	2	1,4
81 ir daugiau metų			2	1,5	1	0,7
Iš viso	171	100	137	100	142	100

2 lent. Panevėžio mokyklinio amžiaus vaikai

	Mokosi		Metę mokslą		Nesimokę		Iš viso
	Žm. sk.	%	Žm. sk.	%	Žm. sk.	%	
1997 m.	13	31	9	21	20	48	42
2006 m.	35	94	2	6	-	0	37
2008 m.	33	82,5	5	12,5	2	5	40

3 lent. Panevėžio suaugusiųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (18 ir daugiau metų)

	1997 m.		2006 m.		2008 m.	
	Žm. sk.	%	Žm. sk.	%	Žm. sk.	%
Be išsilavinimo	52	57	35	50	34	51
Nebaigtas pradinis	3	3	6	8,5	10	16
Pradinis	-	0	14	20	6	9
Iki 8 klasių	12	13	7	10	3	4
Pagrindinis	19	21	4	5,8	8	12
Vidurinis	5	5	3	4,3	5	7
Spec. vidurinis	1	1	2	1,4	1	1
Iš viso	92	100	71	100	68	100

4 lent. Panevėžio romai, turintys vairuotojo teises

Vairuotojo teises turi	5 žmonės
Važinėja be teisių	2 žmonės

5 lent. Panevėžio romų gimstamumo/migracijos rodikliai

1997 – 2008 metais	
Gimė	56 žm.
Mirė	10 žm.
Išvažiavo iš Panevėžio	76 žm.
- iš jų į užsienį	44 žm.
- iš jų į kitus Lietuvos miestus	32 žm.

KAUNAS

Pagal 2001 metų Lietuvos gyventojų ir būstų surašymo duomenis Kauno apskrityje gyveno 617 romų tautybės asmenų, iš jų 364 gyveno Kauno mieste, o 61 Kauno rajone. 2008-2009 mokslo metais Kauno miesto mokyklose mokėsi 39 romai moksleiviai, o Kauno rajono - 11 moksleivių. Tyrimo metu apklausos buvo vykdomos šešiose Kauno miesto mokyklose, su vienos Kauno rajono mokyklos socialine pedagoge kalbėta telefonu.

Kauno mieste romai mokosi įvairiose mokyklose, esančiose skirtinguose gyvenamuosiuose rajonuose – iš viso pagal sąrašus romų moksleiviai mokosi vienuolikoje mokyklų (iš jų viena – jaunimo mokykla). Vis dėlto, ne visi vaikai, esantys mokyklos sąrašuose, mokyklą lanko – vienoje mokykloje nurodė, kad iš sąrašuose esančių 9 vaikų mokyklą lanko 8, jaunimo mokykloje iš 5 moksleivių pamokas lanko tik 2. Pamokų visiškai nelankančių vaikų yra keliose mokyklose, jie yra sąrašė, bet jų negalima išbraukti, kadangi tėvai nepaaiškina, kur jie yra (tėvai sako, kad jie išvykę į Kaliningrado sritį, grįš, nesijaudinkite). Raštų neparašo, kad vaikai yra jų žinioje. Mokytojai/auklėtojai kartais važiuoja patikrinti (sustatomi aktai). Kitose mokyklose lankomumas yra geresnis, mokyklą gana gerai lanko visi sąrašuose esantys romų moksleiviai.

Kalbinti mokyklų pedagogai pastebėjo, kad romai paprastai baigia nedaug klasių, nors šiuo metu dviejose mokyklose yra 10 klasėje besimokančių moksleivių (vienas berniukas ir dvi mergaitės). Taip pat yra devintokų, aštuntokų, septintokų, nors didžiąją romų moksleivių dalį kaip ir kituose miestuose sudaro pradinukai. Beveik visi šiuo metu besimokantys moksleiviai mokosi jų amžių atitinkančiose klasėse, tik vienoje mokykloje nurodė, kad vaikai yra gana smarkiai atsilikę dėl mokyklos nelankymo (primokė – 8 m. (kartojo kursą, 2000 m. gimimo), antrokas – 1998 m. gimimo, vyriausias trečiokas – 1996 m. gimimo.). Paprastai atsilikimas nėra didelis – vienas ar du metai. Į pirmą klasę vaikai atvedami laiku, kuomet sueina 7 metai; apie mokyklos nelankančius mokyklinio amžiaus vaikus kalbinti pedagogai neturėjo informacijos. Vienoje mokykloje tėvai atvedė 5-6 metų mergaitę, nes „neturėjo kur jos dėti“, šeimoje gyveno daug žmonių, tėvai skundėsi, kad reikia kitiems pamiegoti. Mokykla mergaitę priėmė į priešmokyklinę grupę, ją ji kartojo kelis metus. Būdama 7 metų atėjo į pirmą klasę, bet mokyklos nelankė ir buvo palikta antriems metams.

Mokykloje besimokančių vaikų tėvus pedagogai pažįsta, yra lankęsi pas juos namuose. Didžioji dalis šeimų gyvena socialiniuose būstuose, skurdžiai, bet tvarkingai. Yra ir geriau gyvenančių šeimų, užsiminama apie nelegalų verslą (narkotikų prekybą – 2 šeimos, vienos šeimos tėvai šiuo metu yra kalėjime).

Vaikai popamokinėje veikloje dalyvauja noriai, bet ne visi. Vienas iš dešimtokų ilgą laiką dalyvauja futbolo būrelio veikloje, buvo išvykęs net į Vokietiją. Mažesnieji paprastai iš karto po pamokų eina namo. Pasiteisino vienoje mokykloje laikinai įkurtas dienos centras – vaikai ten paruošdavo namų darbus, žaisdavo stalo, lauko žaidimus. Centras labai patiko vaikams, tėvai irgi leisdavo pasilikti ilgiau po pamokų.

Kauno P. Eimučio jaunimo mokykloje apklausos metu sąrašuose buvo įrašyti 5 romų moksleiviai, tačiau šiuo metu nuolat lanko tik 2 merginos – viena mokyklą susirado pati, anksčiau gyveno globos namuose. Baigusi 9 klases metams buvo išvykusi į Rusiją, bet grįžo ir susirado mokyklą. Kita atėjo „per draugę“. Dar viena mergina šiuo metu turi rimtų problemų

(narkotikai) ir mokyklos nelanko. 2 vaikinai yra sąrašuose, bet dabar beveik nebelanko – „dingę“.

Šioje mokykloje pirmieji romų moksleiviai buvo priimti prieš 10 metų, per tą laiką buvo tokių, kurie pabaigė 10 klasių, išėjo į kolegijas, įgijo profesijas. Dažniausiai į jaunimo mokyklą ateina baigę pradinę mokyklą, į penktą klasę. Paprastai mokyklą romų moksleiviai meta tuomet, kai pradeda rašyti pažymius – jiems nesiseka, gauna prastus pažymius ir daugiau mokyklos lankyti nebenori. Jaunimo mokyklos pedagogai pabrėžė, kad „mokykloje romai niekuo neišsiskiria nuo kitų moksleivių – nei amžiumi, kad yra vyresni, o sėdi 5-oj kl., nei savo problemomis, nei kuo kitu“. Nei motyvacija, nei lankomumu. Tiesa, romams būdinga tai, kad jie dingsta ilgesniam laikui – kelioms savaitėms ar ilgiau – ir juos sunku rasti, sužinoti, kur jie. Mokytojų nuomone, romų moksleiviai išsiskiria rimtomis sveikatos problemomis – užleistomis ligomis – epilepsija, akių ligos, kojų tinimas ir kt. Jie nesusitvarko ir sveikatos pažymų.

Papildomos pagalbos, pedagogų nuomone, reikia ne visiems moksleiviams – dalis jų mokosi pakankamai gerai, kiti – pagal adaptuotas programas. Sunkumų mokantis kyla dėl kalbos barjero (vienoje mokykloje pradinukų mokytoja su vaikais dirbo papildomai) ir dėl mokyklos nelankymo.

Kauno rajone 2007 metais Vandžiogalos vidurinę mokyklą lankė 4 romų kilmės moksleiviai. 2008 metais šią mokyklą turėtų lankyti 5 romų moksleiviai, tačiau apklausos metu nė vienas mokyklos nelankė. Telefonu buvo apklausta socialinė pedagogė. Ji paaiškino, kad jau daugiau kaip mėnuo romų moksleiviai mokyklos nelanko – du vaikai buvo išvykę į Karmėlavą, kiti į Klaipėdą. Jos žiniomis vienos šeimos būste buvo sugedęs pečius, todėl buvo per šalta vaikams, kitos šeimos mama gulėjo ligoninėje su mažamečiu vaiku, todėl vaikai mokyklos nelankė. Pedagogė šeimas apibūdina kaip sunkiai besiverčiančias, vaikai dažnai praleidinėja pamokas.

ŠVENČIONIŲ RAJONAS

Pagal 2001 metų Lietuvos gyventojų ir būstų surašymo duomenis Švenčionių rajone buvo užregistruoti 6 romai. 2007 metais Švenčionių vidurinę mokyklą lankė 4 romų moksleiviai, 2008 metais šią mokyklą lanko 6 romų moksleiviai. Švenčionėlių 2-ąją vidurinę mokyklą 2007-2008 metais lankė 5 mokyklą. Visi moksleiviai nuolat lanko mokyklą, mokosi gerai, vienas romų moksleivis šiuo metu mokosi 12 klasėje. Visos šeimos gyvena pasiturinčiai, turi nuosavybės teise jiems priklausančius namus. Nors ir skundžiamasi sunkia materialine padėtimi, tačiau visi apklausti romai pabrėžė norintys, kad jų vaikai galėtų mokytis toliau, įgytų norimą profesiją. Dvyliktoje klasėje besimokantis romų jaunuolis norėtų studijuoti Vilniaus universitete. Pamokas dažnai praleidžia tik viena romų moksleivė, tačiau dėl to, kad serga epilepsija.

Apklausti mokyklų darbuotojai šeimas apibūdino teigiamai, vaikai visuomet yra prižiūrėti, tvarkingi. Švenčionyse gyvenančios šeimos bendrauja rusų kalba, jų vaikai eina į rusų dėstomosios kalbos mokyklą. Abiejose mokyklose tėvai nuolat bendrauja su mokytojais. Šeimų vyrai nuolat dirbo, tačiau šiuo metu yra atleisti iš darbų ir nuolatinio darbo neturi (užsiregistravę darbo biržoje). Apklaustiems romams svarbu išlaikyti savo tautos papročius bei tradicijas, jie nuolat eina į bažnyčią. Šioms šeimoms svarbi jų vaikų ateitis (norėtų finansiškai paremti sūnaus studijas universitete), tačiau problemų kelia nuolatinio darbo neturėjimas.

3 PRIEDAS. Tyrimo anketa

Tyrimo
„Romų padėties tyrimas: romai švietimo ir darbo rinkos sankirtoje“
anketa

Socialinių tyrimų institutas

Socialinių tyrimų institutas Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie LR vyriausybės užsakymu atlieka romų bendruomenės sociologinę apklausą apie jų mokymąsi (švietimo institucijų lankymą, kt.).
Apklausa yra **anoniminė**, jos duomenys bus naudojami tik susumuoti, apibendrintiems rezultatams.

DAUGUMA KLAUSIMŲ – APIE JŪSŲ VAIKŲ MOKYMAŠI, MOKYKLOS LANKYMA, GALIMĄ PAGALBĄ MOKANTIS, LANKANT MOKYKLĄ.

Atsakyti į juos bus nesudėtinga. Dažniausiai aš skaitysiu Jums klausimą ir atsakymų variantus. Jūs turėsite pasirinkti Jums tinkamą atsakymą iš tų, kuriuos aš Jums perskaitysiu. Apklausos tikslas - sužinoti Jūsų asmeninę nuomonę, aš neturiu teisės aiškinti klausimų prasmės arba komentuoti atsakymus.

Labai svarbūs yra Jūsų atsakymai į kiekvieną klausimą, bet jei kuris nors klausimas Jums yra neiškus ar nežinote, kaip atsakyti, pereisime prie kito klausimo.

Pirmiausia norime apklausti šeimos narį, turintį mokyklinio amžiaus vaikų (7-18 metų).

Ačiū, kad dalyvaujate!

Interviuotojui: Jei Jums kyla klausimų ar neaiškumų, skambinkite tel.: 2 72 20 63

Interviu data 2008 m. _____ mėn. _____ d. Interviu pradžia _____ val. _____ min.

- **INTERVIUOTOJO/S VARDAS,
PAVARDĖ** _____

Patvirtinu, kad apklausa atlikta laikantis instrukcijų, asmeninio interviu būdu.

Interviuotojo parašas _____

Interviu numeris	
------------------	--

Interviu pabaiga _____ val. _____ min.

Anketos Nr. _____ (pildo STI)

PRADŽIOJE NORĖČIAU PAKLAUSTI APIE JŪSŲ VAIKŲ MOKYMASI MOKYKLOJE

V1. Kiek Jūs turite iš viso vaikų? (ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ) _____

V2. Kiek Jums buvo metų, kai susilaukėte pirmo vaiko? _____

V3. Kokio amžiaus yra Jūsų vaikai (įrašykite metų skaičių)? Pradėkite nuo vyriausiojo:

V4. Kiek metų buvo, kai vaikai pradėjo lankyti mokyklą? (įrašykite metų skaičių)

V5. Kiek klasių baigė Jūsų vaikai? (jei dabar mokosi, nurodykite baigtų klasių skaičių)?

	V3. Vaikų amžius:	V4. Kiek metų buvo, kai vaikai pradėjo lankyti mokyklą	V5. Kiek klasių baigė Jūsų vaikai? (jei dabar mokosi - baigtų klasių skaičių)
1. Pirmasis (vyriausias):	.....	.....	.....
2. Antrasis:	.....	.....	.....
3. Trečiasis:	.....	.....	.....
4. Ketvirtasis:	.....	.....	.....
5. Penktasis:	.....	.....	.....
6. Šeštasis:			

V6-V8. Kokia dėstymo kalba buvo ugdymo įstaigose, kurias lankė/lanko Jūsų vaikai?

Žymėkite apie kiekvieną vaiką atitinkamame stulpelyje:

	a) Pirmasis (vyriausias) vaikas	b) Antrasis vaikas	c) Trečiasis vaikas	d) Ketvirtasis vaikas	e) Penktasis vaikas	f) Šeštasis vaikas
V6. VAIKŲ DARŽELYJE/ PRIEŠMOKY KLINĖJE GRUPĖJE	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita:..... 5 – nelankė	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita:..... 5 – nelankė	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita:..... 5 – nelankė	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita:..... 5 – nelankė	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: 5 – nelankė	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita:..... 5 – nelankė
V7. MOKYKLOJE	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita:	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: ...	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: ...	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: ...	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: ...	1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: ...
V8. Kitoje MOKYKLOJE (jei keitė mokyklą)	1 - lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita:	1 - lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: ...	1 - lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: ...	1 - lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: ...	1 - lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: ...	1 - lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: ...

V9. „Metęs“ (nustojęs lankyti) mokyklą, ką veikė (kuo užsiėmė) kiekvienas vaikas? KLAUSIAMA APIE TAI, KĄ IŠ KARTO VEIKĖ, KODĖL NUSTOJO LANKYTI MOKYKLĄ (NURODYKITE PAGRINDINĮ UŽSIĖMIMĄ, PRIEŽASTĮ. GALIMI NE DAUGIAU NEI 2 ATSAKYMAI – RYŠKIAU PAŽYMĖKITE PIRMAJĄ PAMINĖJIMĄ)

	Mokėsi profesijos, specialybės	Dirbo (už atlygį, darbo rinkoje)	Padėjo dirbti tėvams (uždirbti pinigų)	Pržiūrėjo kitus šeimos narius (vaikus)	Susilaukė vaikų (sukūrė savo šeimą)	Nieko neveikė	Kita (nurodykite)
a) Pirmasis (vyriausias) vaikas	1	2	3	4	5	6	.....
b) Antrasis vaikas	1	2	3	4	5	6	.....
c) Trečiasis vaikas	1	2	3	4	5	6	.....
d) Ketvirtasis vaikas	1	2	3	4	5	6	.....
e) Penktasis vaikas	1	2	3	4	5	6	.....
f) Šeštasis vaikas	1	2	3	4	5	6	.....

V10. Ar visi Jūsų vaikai lankė / lanko tą pačią (tas pačias) mokyklą?

1. Taip

2. Ne

99. N/N

V11. Kokias mokyklas lanko Jūsų vaikai (vaikas)? (NURODYKITE PAVADINIMUS)

V12. Ar Jūsų vaikai (vaikas) lanko tą mokyklą, kurią Jūs norėjote, kad lankytų?1. TAIP, **KLAUSTI V14**2. NE, norėjau, kad lankytų kitą mokyklą **KLAUSTI V13****V13. Pakomentuokite kodėl, Jūsų vaikas lanko ne tą mokyklą, kurią Jūs norėtumėte?****V14. Kiek Jūs sutinkate ar nesutinkate su žemiau pateiktais teiginiais apie Jūsų vaiko (vaikų) mokymąsi mokykloje?**

TEIGINIAI	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku	N/N
1. Mano vaikas (vaikai) nori eiti į mokyklą (patinka mokykloje)	1	2	3	4	5	99
2. Mano vaikui (vaikams) nesunku mokytis mokykloje	1	2	3	4	5	99
3. Mano vaikas (vaikai) gauna gerus pažymius (įvertinimus) mokykloje	1	2	3	4	5	99
4. Mano vaikas (vaikai) turi draugų <u>ne romų</u> mokykloje	1	2	3	4	5	99
5. Mano vaikas (vaikai) mokykloje draugauja <u>tik su romais</u>	1	2	3	4	5	99
6. Mano vaikas (vaikai) praleidžia daug pamokų (dažnai neina į mokyklą)	1	2	3	4	5	99
7. Mano vaikui (vaikams) padeda mokytoja(i)	1	2	3	4	5	99
8. Mano vaikui (vaikams) padeda kiti klasės draugai	1	2	3	4	5	99
9. Mano vaikui (vaikams) padeda vyresni broliai, seserys	1	2	3	4	5	99
10. Mano vaikui (vaikams) mokykloje padeda socialinis pedagogas	1	2	3	4	5	99
11. Mano vaikui (vaikams) sunku mokykloje dėl ekonominių priežasčių (neturi vadovėlių, kitų mokymo priemonių, trūksta pinigų)	1	2	3	4	5	99
12. Mano vaikas (vaikai) mokykloje gauna nemokamą maitinimą	1	2	3	4	5	99

PRAŠOME ATSAKYTI Į KELIS KLAUSIMUS APIE JŪSŲ VAIKŲ VARTOJAMAS KALBAS.

K1. Kokias kalbas moka Jūsų vaikai:**K1.1. Pirmas (vyriausias) vaikas**

<i>Lietuvių</i>	<i>Rusų</i>	<i>Lenkų</i>	<i>Romų</i>
1. Supranta	1. Supranta	1. Supranta	1. Supranta
2. Laisvai susikalba	2. Laisvai susikalba	2. Laisvai susikalba	2. Laisvai susikalba
3. Skaito	3. Skaito	3. Skaito	3. Skaito
4. Rašo	4. Rašo	4. Rašo	4. Rašo

K1.2. Paskutinis (jauniausias) vaikas

<i>Lietuvių</i>	<i>Rusų</i>	<i>Lenkų</i>	<i>Romų</i>
1. Supranta	1. Supranta	1. Supranta	1. Supranta
2. Laisvai susikalba	2. Laisvai susikalba	2. Laisvai susikalba	2. Laisvai susikalba
3. Skaito	3. Skaito	3. Skaito	3. Skaito
4. Rašo	4. Rašo	4. Rašo	4. Rašo

K2. Įvertinkite, kiek Jums svarbūs šie lūkesčiai:

<i>Norėčiau, kad mano vaikas/vaikai...</i>	Visiškai nesvarbu	Nesvarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Svarbu	Labai svarbu	N/N
1. Perimtų mano tautos tradicijas/kultūrą/papročius	1	2	3	4	5	99
2. Mokėtų mano tautos kalbą	1	2	3	4	5	99
3. Perimtų mano tikėjimą	1	2	3	4	5	99
4. Gyventų Lietuvoje	1	2	3	4	5	99
5. Bendrautų su savo tautiečiais (kitais romais)	1	2	3	4	5	99
5. Persikeltų gyventi į kitą šalį - Jei aktualu, įrašykite, KOKIA:	1	2	3	4	5	99

K3. Ar pritartumėte, jei Jūsų vaikas tuoktųsi su kitos, negu Jūs, tautybės, kilmės ar tikėjimo žmogumi?

<i>Jei tuoktųsi su...</i>	Prieštaraučiau	Greičiau nepritarčiau, negu pritarčiau	Nei prieštaraučiau, nei pritarčiau	Greičiau pritarčiau, negu nepritarčiau	Pritarčiau	N/N
1. Čigonu /-e/ romu /-e/	1	2	3	4	5	99
2. Rusu /-e	1	2	3	4	5	99
3. Lenku /-e	1	2	3	4	5	99
4. Lietuviu /-e	1	2	3	4	5	99
5. Užsieniečiu (ne romu, ne LT, ne RUS, ne PL)	1	2	3	4	5	99

K4. Palyginkite savo išsilavinimą su Jūsų tėvų įgytu išsilavinimu?*(PAŽYMEKITE VIENĄ ATSAKYMĄ):*

1. Jūs esate labiau išsilavinęs (baigęs daugiau klasių)
2. Jūs esate tiek pat išsilavinęs (baigęs tiek pat klasių)
3. Jūs esate mažiau išsilavinęs (baigęs mažiau klasių)

99. N/N *(NESKAITYTI)***K5. Ar Jūs sutiktumėte, kad kas nors ateitų į namus padėti Jūsų vaikams ruošti pamokas (atlikti namų darbus)?**

1. Taip

2. Ne

99. N/N *(NESKAITYTI)***K6. Kokios dar pagalbos (paramos) reikėtų Jūsų vaikams mokantis mokykloje (padedant mokytis)?**

R1. Šiandien vartojami skirtingi romų tautybės pavadinimai: kartais sakoma "romai", kartais – "čigonai". Kartais tautybė įrašoma į asmens dokumentus, pavyzdžiui, vaiko gimimo liudijimą. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs?

1. Čigonai
2. Romai
3. Norėčiau, kad mano tautybė asmens dokumente nebūtų įrašyta
4. Man nesvarbu
5. KITA: .....

99. N/N *(NESKAITYTI)*

KELETAS KLAUSIMŲ APIE JUS:

D1. Lytis: 1. Vyras 2. Moteris

D2. Kiek Jums metų: _____ (*ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ*)

D3. Kur Jūs gyvenate:

1. Kirtimuose (aukštutiniame, žemutiniame "tabore")
2. Kitose vietose Vilniaus m. (Rodūnės kelyje, Šnipiškėse, kt.)
3. Kitose Lietuvos vietose (*įrašykite miesto, gyvenvietės pavadinimą*) _____
99. N/N (*NESKAITYTI*)

D4. Kiek metų Jūs gyvenate:

D4.1. šiame mieste (šioje vietovėje) _____ (*ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ*)
D4.2. šiame būste _____ (*ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ*)

D5. Kiek kartų gyvenime iš viso keitėte gyvenamą vietą:

D5.1. miestą (gyvenvietę) _____ (*ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ*)
D5.2. būstą _____ (*ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ*)

PASAKYKITE APIE VIETĄ, KURIOJE GYVENATE DABAR (NESVARBU, KUR REGISTRUOTA/-S)

D6. Kiek žmonių gyvena kartu su Jumis (<i>įskaitant Jus</i>) Jūsų namų ūkyje (t.y. name, bute)? <i>ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ.</i>	
D7. Iš jų – vaikai iki 16 metų amžiaus:	
D8. Kiti asmenys (ne vaikai):	
1. Partneris/sutuoktinis:	<i>Klausti D9</i>
2. Tėvai:	<i>Klausti D9</i>
3. Broliai, seserys:	<i>Klausti D9</i>
4. Kiti:	<i>Klausti D9</i>

D9. Kam priklauso būstas, kuriame dabar gyvenate? _____ (*ĮRAŠYKITE ATSAKYMA*)

1. Mano ar šeimos (sutuoktinio, partnerio) nuosavybė
  2. Tėvų nuosavybė
  3. Kitų giminių nuosavybė
  4. Nuomojamas iš privačių savininkų
  5. Nuomojamas iš savivaldybės
- KITA: .....
99. N/N (*NESKAITYTI*)

D10. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote gyventi atskirai nuo tėvų šeimos? (*ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ*)
_____ 98. Gyvenu su tėvų šeima 99. N/N (*NESKAITYTI*)

D11. Ar turite savo šeimą (nesvarbu, ar santuoka įregistruota, ar ne)?

1. Taip
  2. Ne
99. N/N (*NESKAITYTI*)

D12. Kelinta tai Jūsų šeima (įskaitant partnerius/ sutuoktinius)

1. pirma
  2. antra
  3. trečia
  4. kita (įrašykite) _____
99. N/N (*NESKAITYTI*)

MD1. Kiek klasių esate baigęs? MD2. Išsilavinimas:

Parašykite: _____

1. Nebaigtas pradinis
2. Pradinė mokykla
3. Pagrindinė mokykla
4. Vidurinė mokykla
5. Aukštesnioji, profesinė mokykla
6. Nebaigta aukštoji mokykla: KOKIA, KADA: .....
7. Kita (įrašykite) _____
99. N/N (NESKAITYTI)

NURODYKITE SKAIČIŲ

MD3. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote lankyti mokyklą? _____

MD4. Kiek Jums buvo metų, kai baigėte mokytis (metėte mokyklą, baigėte vidurinę ar profesinę mokyklą ar kt.)? _____

MD5. Kokia kalba mokėtės mokykloje? (JEI MOKĖSI KELIOMIS KALBOMIS, ŽYMĖTI PAGRINDINĘ ARBA KURIA MOKĖSI ILGIAUSIAI)

1 – lietuvių   2 – rusų   3 – lenkų   4 – kita: .....   99. N/N (NESKAITYTI)

MD6. Ar turite vairuotojo pažymėjimą (teises)?

1. Taip
2. Ne
3. Vairuotojo pažymėjimo neturiu, bet vairuoju

KLAUSTI MD7

KLAUSTI MD8

KLAUSTI MD8

MD7. Kiek Jums buvo metų, kai įgijote vairuotojo pažymėjimą _____ (nurodykite skaičiu)

MD8. Kiek Jums buvo metų, kai įsigijote savo automobilį? (nurodykite skaičiu) _____
98. Neturiu savo automobilio   99. N/N (NESKAITYTI)

MD9. Koks yra Jūsų PAGRINDINIS DARBAS arba užsiėmimas, už kurį gaunate pajamų ar kitokį atlyginimą? (įskaitant ir neuoatini darbą, oficialų ir neoficialų).

Pažymėkite vieną atsakymą:

- darbą, kuriame praleidote daugiausia laiko per praėjusį mėnesį;
- jei dirbote kelis darbus; pažymėkite tą, kuris teikė daugiausia pajamų

1. Neformali individuali veikla – ĮRAŠYKITE, KOKIA: _____
2. Neformali prekyba, prekiavimas turguje
3. Dirbu samdomą darbą be darbo sutarčių
4. Dirbu pagal patentą ĮRAŠYKITE, KĄ: _____
5. Dirbu pagal darbo sutartį
6. Nedirbu jokio darbo
7. Kita: .....

99. N/N (NESKAITYTI)

MD10. KUR, KOKI paskutinį darbą dirbote darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą)?
(UŽRAŠYKITE ATSAKYMĄ)

MD11. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote dirbti (darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą) _____ (nurodykite skaičiu)?

MD12. Ar Jūs esate gyvenęs užsienyje?

Taip

KLAUSTI MD 12

2. Ne

99. N/N (NESKAITYTI)

MD13. Kiek laiko Jūs gyvenote užsienyje? (NURODYKITE METŲ (MĖNESIŲ) SKAIČIŲ) _____

MD14. Ar kas nors iš Jūsų šeimos ar pažįstamų yra išvykę į užsienio šalis?

1. Šeimos nariai, kurių dauguma dirba; (*NURODYKITE ŠALĮ, KUR*) _____
2. Pažįstami (tolimesni giminės), kurių dauguma dirba; (*NURODYKITE ŠALĮ, KUR*) _____
3. Yra išvykusių, bet dauguma nedirba.

99. N/N (*NESKAITYTI*)**MD15. Kokie pagrindiniai Jūsų pragyvenimo šaltiniai per praėjusius 3 mėn.?***(GALIMA APIBRAUKTI KELIS ATSAKYMŲ VARIANTŲ NUMERIUS, BET NE DAUGIAU 3)*

		<i>Jeigu galite, nurodykite nors kai kurias gautas sumas, pvz., pašalpa ir kitas</i>
1.	Stipendija	
2.	Neoficialus užmokestis už darbą	
3.	Darbo užmokestis	
3.	Tėvų parama	
4.	Pašalpa (-os) iš savivaldybės	
5.	Bedarbio pašalpa	
6.	Išmalda	
7.	Atlygis už atsitiktinius (laikinus) darbus	
8.	Prekyba, perpardavinėjimas	
9.	Vagystės, nelegali veikla, pan.	
10.	KITA (<i>įrašyti</i>)	
11.	KITA (<i>įrašyti</i>)	
		99. Nenurodė

VI1. Kaip dažnai per paskutinius 12 mėn. teko kreiptis į ar turėti reikalų šiose institucijose ar su jų darbuotojais?

	Nei karto	Bent kartą	2-3 kartus	Dažniau nei 3 kartus	N/N
1. Miesto merą	1	2	3	4	99
2. Savivaldybę (jos darbuotojus)	1	2	3	4	99
3. Seniūniją / seniūną	1	2	3	4	99
4. Sveikatos priežiūros (medicinos) įstaigą	1	2	3	4	99
5. Socialines paslaugas teikiančią įstaigą	1	2	3	4	99
6. Tiesiogiai į socialinį darbuotoją	1	2	3	4	99
7. Darbo biržą	1	2	3	4	99
8. Policiją	1	2	3	4	99
9. Teismą	1	2	3	4	99
10. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentą	1	2	3	4	99
11. Kontroliuojančias institucijas (pvz. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Vaiko teisių kontrolieriaus tarnyba, Seimo kontrolieriaus tarnyba)	1	2	3	4	99
12. Švietimo įstaigą (mokyklą)	1	2	3	4	99
13. Nevyriausybę organizaciją	1	2	3	4	99
14. Romų bendruomenės lyderį (ius), atstovus	1	2	3	4	99
15. Bažnyčią	1	2	3	4	99
16. Žurnalistus	1	2	3	4	99

!!! KLAUSTI TŪ, KURIE KREIPĖSI Į SOCIALINĮ DARBUOTOJĄ – VI11.6

VI2. Dėl ko Jūs paskutinį kartą kreipėtės teisiogiai į socialinį darbuotoją (kokia buvo priežastis)?

VI12.1 (UŽRAŠYKITE ATSAKYMĄ)

VI12.2. Patikslinkite ir pažymėkite tinkamą variantą:

- 1 Pasiskųsti
- 2 Pranešti apie problemą
- 3 Prašyti pagalbos, patarimo ar informacijos
- 4 Kreiptis dėl paslaugos naudojimo (prašyti suteikti paslaugą)
- 5 Kita priežastis (nurodykite) _____
- 6 Nežinau, nepamenu
(NESKAITYTI)

99. N/N

VI3. Kiek Jūs patenkintas ar nepatenkintas suteikta paslauga (pagalba ar informacija), kai paskutinį kartą kreipėtės į socialinį darbuotoją?

1. Visiškai nepatenkintas
2. Nepatenkintas
3. Nei patenkintas, nei nepatenkintas
4. Patenkintas
5. Visiškai patenkintas

99. N/N (NESKAITYTI)

ANKETA NAMŲ ŪKIO NARIAMS

PRADŽIOJE KELETAS KLAUSIMŲ APIE JUS:

D1. Lytis: 1. Vyras 2. Moteris

D2. Kiek Jums metų: _____ (ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ)

D3. Kur Jūs gyvenate:

1. Kirtimuose (aukštutiniame, žemutiniame "tabore")
2. Kitose vietose Vilniaus m. (Rodūnės kelyje, Šnipiškėse, kt.)
3. Kitose Lietuvos vietose (įrašykite miesto, gyvenvietės pavadinimą) _____ 99. N/N (NESKAITYTI)

D4. Kiek metų Jūs gyvenate:

D4.1. šiame mieste (šioje vietovėje) _____ (ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ)
D4.2. šiame būste _____ (ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ)

D5. Kiek kartų gyvenime iš viso keitėte gyvenamą vietą:

D5.1. miestą (gyvenvietę) _____ (ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ)
D5.2. būstą _____ (ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ)

D6. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote gyventi atskirai nuo tėvų šeimos? (ĮRAŠYKITE SKAIČIŲ)

_____ 98. Gyvenu su tėvų šeima 99. N/N (NESKAITYTI)

D7. Ar turite savo šeimą (nesvarbu, ar santuoka įregistruota, ar ne)?

1. Taip 2. Ne 99. N/N (NESKAITYTI)

D8. Kelinta tai Jūsų šeima (įskaitant partnerius/ sutuoktinius)

1. pirma 2. antra 3. trečia kita (įrašykite) _____ 99. N/N (NESKAITYTI)

R1. Šiandien vartojami skirtingi romų tautybės pavadinimai: kartais sakoma "romai", kartais – "čigonai". Kartais tautybė įrašoma į asmens dokumentus, pavyzdžiui, vaiko gimimo liudijimą. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs?

1. Čigonai
  2. Romai
  3. Norėčiau, kad mano tautybė asmens dokumente nebūtų įrašyta
  4. Man nesvarbu
  5. KITA: .....
99. N/N (NESKAITYTI)

DABAR NORĖČIAU PAKLAUSTI APIE JŪSŲ MOKYMOSI (IŠŠILAVINIMO) IR DARBO PATIRTĮ

MD1. Kiek klasių esate baigęs? MD2. Išsilavinimas:

Parašykite: _____

1. Nebaigtas pradinis
  2. Pradinė mokykla
  3. Pagrindinė mokykla
  4. Vidurinė mokykla
  5. Aukštesnioji, profesinė mokykla
  6. Nebaigta aukštoji mokykla: KOKIA, KADA: .....
  7. Kita (įrašykite) _____
99. N/N (NESKAITYTI)

NURODYKITE SKAIČIŲ

MD3. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote lankyti mokyklą? _____

MD4. Kiek Jums buvo metų, kai baigėte mokytis (metėte mokyklą, baigėte vidurinę ar profesinę mokyklą ar kt.)? _____

MD5. Kokia kalba mokėtės mokykloje? (JEI MOKĖSI KELIOMIS KALBOMIS, ŽYMĖTI PAGRINDINĘ ARBA KURIA MOKĖSI ILGIAUSIAI)

1 – lietuvių 2 – rusų 3 – lenkų 4 – kita: ..... 99. N/N (NESKAITYTI)

MD6. Ar turite vairuotojo pažymėjimą (teises)?

1. Taip
2. Ne
3. Vairuotojo pažymėjimo neturiu, bet vairuoju

KLAUSTI MD7

KLAUSTI MD8

KLAUSTI MD8

MD7. Kiek Jums buvo metų, kai įgijote vairuotojo pažymėjimą _____ (nurodykite skaičių)**MD8. Kiek Jums buvo metų, kai įsigijote savo automobilį? (nurodykite skaičių) _____**
98. Neturiu savo automobilio 99. N/N (NESKAITYTI)**MD9. Koks yra Jūsų PAGRINDINIS DARBAS arba užsiėmimas, už kurį gaunate pajamų ar kitoki atlyginimą? (įskaitant ir nenuolatinį darbą, oficialų ir neoficialų).**Pažymėkite **vieną** atsakymą:

- darbą, kuriame praleidote daugiausia laiko per praėjusį mėnesį;
- jei dirbote kelis darbus; pažymėkite tą, kuris teikė daugiausia pajamų

1. Neformali individuali veikla – ĮRAŠYKITE, KOKIA: _____
2. Neformali prekyba, prekiavimas turguje
3. Dirbu samdomą darbą be darbo sutarčių
4. Dirbu pagal patentą ĮRAŠYKITE, KĄ: _____
5. Dirbu pagal darbo sutartį
6. Nedirbu jokio darbo
7. Kita: .....

99. N/N (NESKAITYTI)

MD10. KUR, KOKI paskutinį darbą dirbote *darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą*? (UŽRAŠYKITE ATSAKYMĄ)**MD11. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote dirbti (*darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą*) _____ (nurodykite skaičių)?****MD12. Ar Jūs esate gyvenęs užsienyje?**

Taip KLAUSTI MD 13

2. Ne

KLAUSTI MD 14

99. N/N (NESKAITYTI)

MD13. Kiek laiko Jūs gyvenote užsienyje? (NURODYKITE METŲ (MĖNESIŲ) SKAIČIŲ) _____**MD14. Ar kas nors iš Jūsų šeimos ar pažįstamų yra išvykę į užsienio šalis?**

4. Šeimos nariai, kurių dauguma dirba; (NURODYKITE ŠALĮ, KUR) _____
5. Pažįstami (tolimesni giminės), kurių dauguma dirba; (NURODYKITE ŠALĮ, KUR) _____
6. Yra išvykusių, bet dauguma nedirba.

99. N/N (NESKAITYTI)

MD15. Kokie pagrindiniai Jūsų pragyvenimo šaltiniai per praėjusius 3 mėn.?

(GALIMA APIBRAUKTI KELIS ATSAKYMŲ VARIANTŲ NUMERIUS, BET NE DAUGIAU 3)

		Nurodykite nors kai kurias gautas sumas, pvz., pašalpų ir kitas
1.	Stipendija	
2.	Neoficialus užmokestis už darbą	
3.	Darbo užmokestis	
3.	Tėvų parama	
4.	Pašalpa (-os) iš savivaldybės	
5.	Bedarbio pašalpa	
6.	Išmalda	
7.	Atlygis už atsitiktinius (laikinus) darbus	
8.	Prekyba, perpardavinėjimas	
9.	Vagystės, nelegali veikla, pan.	
10.	KITA (<i>įrašyti</i>)	
11.	KITA (<i>įrašyti</i>)	
		99. Nenurodė

Interviu data 2008 m.

mėn. _____ d.

4 PRIEDAS. Tyrimo metu aplankytos mokyklos

Mokyklos, kuriose atlikti interviu su socialiniais pedagogais, mokytojais, mokyklų administratoriais

Rajonas/ miestas	Mokykla	Atlikti interviu
Akmenės r.	Akmenės gimnazija	2 pradinių klasių mokytojos
Anykščių r.	Troškūnų K. Inčiūros vidurinė mokykla	Mokytojos
Jonavos r.	Lietavos pagrindinė mokykla	Direktorius, socialinė pedagogė
Kauno miestas	J. Dobkevičiaus vidurinė mokykla	Socialinė pedagogė
	Milikonų vidurinė mokykla	Direktorius, mokytoja, pavaduotoja
	Nemuno vidurinė mokykla	Pavaduotoja
	P. Eimučio jaunimo mokykla	Pavaduotoja, soc. pedagogas ir 2 mokytojos
	Veršvų vidurinė mokykla	Soc. pedagogė, mokytoja
	P. Vileišio vidurinė mokykla	Socialinė pedagogė
Kauno r.	Vandžiogalos vidurinė mokykla	Socialinė pedagogė
Kėdainių r.	M. Daukšos pagrindinė mokykla	Socialinė pedagogė, direktorius, mokytoja
Klaipėdos m.	I. Simonaitytės pagrindinė mokykla	Socialinė pedagogė
	Klaipėdos 2-oji specialioji mokykla	Socialinė pedagogė
	Pamario vidurinė mokykla	Mokytoja
Panevėžio m.	Skaistakalnio vidurinė mokykla	Socialinė pedagogė, direktorė
Panevėžio r.	9-oji vidurinė mokykla	Socialinė pedagogė
Šalčininkų r.	Ramygalos gimnazija	Socialinė pedagogė
Šalčininkų r.	S. Rapolionio gimnazija	Muzikos mokytojas (romas)
Šiaulių m.	Salduvės pagrindinė mokykla	Pavaduotoja ir 2 mokytojos
Šiaulių r.	Drašučių pagrindinė mokykla	Direktorė
Švenčionių r.	Švenčionių vidurinė mokykla	Direktoriaus pavaduotoja
	Švenčionėlių II vidurinė mokykla	Direktorė ir socialinė pedagogė
Ukmergės r.	Dukštynos pagrindinė mokykla	Direktorės pavaduotoja
	Šilo vidurinė mokykla	Mokytoja
	Senamiesčio pagrindinė mokykla	Direktorė
Varėnos r.	Gudžių pagrindinė mokykla	Direktorius ir 2 pradinių klasių mokytojos
	Senosios Varėnos A. Rylišio vidurinė mokykla	Socialinė pedagogė
Vilniaus m.	Saulėtekio vidurinė mokykla	Socialinės pedagogės (2)
	Naujininkų vidurinė mokykla	Socialinė pedagogė
	Gerosios Vilties vidurinė mokykla	Socialinė pedagogė (telefonu)
	Senamiesčio vidurinė mokykla	Socialinis pedagogas
Vilniaus r.	Nemenčinės K. Parčevskio gimnazija	Direktorius ir socialinė pedagogė
Vilkaviškio r.	Kybartų pagrindinė mokykla	Socialinė pedagogė

5 PRIEDAS. Tyrimo duomenų lentelės

Lentelių sąrašas

- 4.1 lent. Lytis
- 4.2 lent. Amžius (Kiek jums metų?)
- 4.3 lent. Amžius (Kiek jums metų?) (sugrupuota pagal amžiaus grupes)
- 4.4 lent. Kur jūs gyvenate? (sugrupuota pagal apskritis)
- 4.5 lent. Kur Jūs gyvenate? Nurodyti tiksliai gyvenvietę
- 4.6 lent. Kiek metų Jūs gyvenate šiame mieste (šioje vietovėje)?
- 4.7 lent. Kiek metų Jūs gyvenate šiame buste?
- 4.8 lent. Kiek kartų gyvenime iš viso keitėte gyvenamą vietą?
- 4.9 lent. Kiek kartų gyvenime iš viso keitėte gyvenamą būstą?
- 4.10 lent. Kiek žmonių gyvena kartu su Jumis?
- 4.11 lent. Iš jų – vaikai iki 16 metų amžiaus
- 4.12 lent. Kiti asmenys (ne vaikai)
- 4.13 lent. Kam priklauso būstas, kuriame dabar gyvenate?
- 4.14 lent. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote gyventi atskirai nuo tėvų šeimos?
- 4.15 lent. Ar turite savo šeimą (nesvarbu, ar santuoka įregistruota, ar ne)?
- 4.16 lent. Kelinta tai Jūsų šeima (įskaitant partnerius/ sutuoktinius)?
- 4.17 lent. Kiek klasių esate baigęs?
- 4.18 lent. Išsilavinimas
- 4.19 lent. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote lankyti mokyklą?
- 4.20 lent. Kiek Jums buvo metų, kai baigėte mokyti (metėte mokyklą, baigėte vidurinę ar profesinę mokyklą ar kt.)?
- 4.21 lent. Kokia kalba mokėtės mokykloje?
- 4.22 lent. Ar turite vairuotojo pažymėjimą (teises)?
- 4.23 lent. Kiek Jums buvo metų, kai įgijote vairuotojo pažymėjimą?
- 4.24 lent. Kiek Jums buvo metų, kai įsigijote savo automobilį?
- 4.25 lent. Koks yra Jūsų pagrindinis darbas arba užsiėmimas, už kurį gaunate pajamų ar kitokį atlyginimą?
- 4.26 lent. Kur, kokį paskutinį darbą dirbote darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą)?
- 4.27 lent. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote dirbti (darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą)?
- 4.28 lent. Ar Jūs esate gyvenęs užsienyje?
- 4.29 lent. Kiek laiko Jūs gyvenote užsienyje?
- 4.30 lent. Kokie pagrindiniai Jūsų pragyvenimo šaltiniai per praėjusius 3 mėn.?
- 4.31 lent. Kokie pagrindiniai Jūsų pragyvenimo šaltiniai per praėjusius 3 mėn.? Nurodykite vidutines sumas, kurias gavote.
- 4.32 lent. Kiek Jūs turite iš viso vaikų?
- 4.33 lent. Kiek Jūs turite iš viso vaikų?
- 4.34 lent. Kiek Jums buvo metų, kai susilaukėte pirmo vaiko?
- 4.35 lent. Kokio amžiaus yra Jūsų vaikai?
- 4.36 lent. Kokio amžiaus yra Jūsų vaikai?
- 4.37 lent. Kiek metų buvo, kai vaikai pradėjo lankyti mokyklą?
- 4.38 lent. Kiek metų buvo, kai vaikai pradėjo lankyti mokyklą?
- 4.39 lent. Kiek klasių baigė Jūsų vaikai?
- 4.40 lent. Kiek klasių baigė Jūsų vaikai?
- 4.41 lent. Kokia kalba buvo dėstoma jūsų vaikams vaikų darželyje/priešmokyklinėje grupėje?

- 4.42 lent. Kokia kalba buvo dėstoma jūsų vaikams vaikų darželyje/priešmokyklinėje grupėje?
- 4.43 lent. Kokia kalba buvo dėstoma jūsų vaikams mokykloje?
- 4.44 lent. Kokia kalba buvo dėstoma jūsų vaikams mokykloje?
- 4.45 lent. „Metę“ (nustoję lankyti) mokyklą, ką veikė (kuo užsiėmė) Jūsų vaikai?
- 4.46 lent. „Metę“ (nustoję lankyti) mokyklą, ką veikė (kuo užsiėmė) Jūsų vaikai?
- 4.47 lent. Ar visi Jūsų vaikai lankė / lanko tą pačią (tas pačias) mokyklas?
- 4.48 lent. Ar Jūsų vaikai (vaikas) lanko tą mokyklą, kurią Jūs norėjote, kad lankytų?
- 4.49 lent. Pakomentuokite, kodėl Jūsų vaikas lanko ne tą mokyklą, kurią Jūs norėtumėte?
- 4.50 lent. Kiek Jūs sutinkate ar nesutinkate su žemiau pateiktais teiginiais apie Jūsų vaiko (vaikų) mokymąsi mokykloje?
- 4.51 lent. Kokias kalbas moka Jūsų vaikai (proc.)?
- 4.52 lent. Įvertinkite, kiek Jums svarbūs šie lūkesčiai.
- 4.53 lent. Ar pritartumėte, jei Jūsų vaikas tuoktųsi su kitos, negu Jūs, tautybės, kilmės ar tikėjimo žmogumi?
- 4.54 lent. Palyginkite savo išsilavinimą su Jūsų tėvų įgytu išsilavinimu?
- 4.55 lent. Ar Jūs sutiktumėte, kad kas nors ateitų į namus padėti Jūsų vaikams ruošti pamokas (atlikti namų darbus)?
- 4.56 lent. Kokios dar pagalbos (paramos) reiktų Jūsų vaikams mokantis mokykloje (padedant mokytis)?
- 4.57 lent. Šiandien vartojami skirtingi romų tautybės pavadinimai: kartais sakoma „romai“, kartais – „čigonai“. Kartais tautybė įrašoma į asmens dokumentus, pavyzdžiui, vaiko gimimo liudijimą. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs?
- 4.58 lent. Kaip dažnai per paskutinius 12 mėn. teko kreiptis į ar turėti reikalų šiose institucijose ar su jų darbuotojais?
- 4.59 lent. Dėl ko Jūs paskutinį kartą kreipėtės tiesiogiai į socialinį darbuotoją (kokia buvo priežastis)?
- 4.60 lent. Dėl ko Jūs paskutinį kartą kreipėtės tiesiogiai į socialinį darbuotoją (kokia buvo priežastis)?
- 4.61 lent. Kiek Jūs patenkintas ar nepatenkintas suteikta paslauga

4.1 lent. Lytis

Lytis	N	Procentai
Vyras	95	41,1
Moteris	136	58,9
Iš viso	231	100,0

4.2 lent. Amžius (Kiek jums metų?)

	Bendras	Vyrai	Moterys
N	231	95	136
Vidurkis	33	33	33
Mediana	31	31	30,5

4.3 lent. Amžius (Kiek jums metų?) (sugrupuota pagal amžiaus grupes)

Amžiaus grupės	N	Proc.
Iki 18 metų	31	13,4
19-25 metų	36	15,6
26-30 metų	48	20,8
31-35 metų	34	14,7
36-40 metų	26	11,3
41-45 metų	16	6,9
46-50 metų	14	6,1
51 m. ir daugiau	26	11,3
Iš viso	231	100,0

4.4 lent. Kur jūs gyvenate (sugrupuota pagal apskritis)?

Apskritis	N	Proc.
Alytaus apskr.	3	1,3
Kauno apskr.	14	6,1
Klaipėdos apskr.	25	10,8
Marijampolės apsk.	8	3,5
Panevėžio apskr.	52	22,5
Šiaulių apskr.	30	13,0
Utenos apskr.	4	1,7
Vilniaus apskr.	95	41,1
Iš viso	231	100,0

4.5 lent. Kur Jūs gyvenate? Nurodyti tiksliai gyvenvietę.

	N	Procentai
Akmenė	2	,9
Anykščių raj.	4	1,7
Eišiškės	8	3,5
Jonava	7	3,0
Kaunas	1	,4
Kaune	4	1,7
Kėdainiai	2	,9
Kybartai	8	3,5
Klaipėda	25	10,8
Londone	1	,4
Panevėžio raj.	22	9,5
Panevėžyje	30	13,0
Šiauliuose	14	6,1
Šnipiškės	8	3,5
Švenčionys	2	,9
Ukmergė	29	12,6
Varėna	2	,9
Varėnos raj.	1	,4
Vilniaus m.	44	19,0
Vilniaus raj.	3	1,3
Žagarė	14	6,1
Iš viso	231	100,0

4.6 lent. Kiek metų Jūs gyvenate šiame mieste (šioje vietovėje)?

	N	Proc.
Iki 5 m.	19	8,3
6-10 m.	30	13,0
11-15 m.	26	11,3
16-20 m.	36	15,7
21-25 m.	26	11,3
26-30 m.	32	13,9
31 m. ir ilgiau	61	26,5
Iš viso	230	100,0

4.7 lent. Kiek metų Jūs gyvenate šiame buste?

	N	Proc.
Iki 3 m.	79	34,2
4-5 m.	21	9,1
6-10 m.	42	18,2
11-15 m.	20	8,7
16-20 m.	21	9,1
21 m. ir ilgiau	34	14,7
Nenurodė (nežino)	14	6,1
Iš viso	231	100,0

4.8 lent. Kiek kartų gyvenime iš viso keitėte gyvenamą vietą?

	N	Procentai
0 (nei karto)	32	13,9
1	29	12,6
2	43	18,6
3	24	10,4
4 ir daugiau	23	10,0
Iš viso	151	65,4
Nepažymėta	80	34,6
Iš viso	231	100,0

4.9 lent. Kiek kartų gyvenime iš viso keitėte gyvenamą būstą?

	N	Procentai
0 (nei karto)	15	6,5
1	33	14,3
2	31	13,4
3	42	18,2
4 ir daugiau	69	29,9
Iš viso	190	82,3
Nepažymėta	41	17,7
Iš viso	231	100,0

4.10 lent. Kiek žmonių gyvena kartu su Jumis?

	N	Proc.
1-3 žmonės	12	11,2
4-5 žmonės	35	32,7
6-7 žmonės	29	27,1
8 žmonės ir daugiau	31	29,0
Iš viso	107	100,0

4.11 lent. Iš jų – vaikai iki 16 metų amžiaus:

	N	Proc.
1 vaikas	14	13,1
2 vaikai	27	25,2
3 vaikai	28	26,2
4 vaikai	12	11,2
5 ir daugiau vaikų	22	20,6
Nenurodė	4	3,7
Iš viso	107	100,0

4.12 lent. Kiti asmenys (ne vaikai):

	N
Partneris/sutuoktinis	73
Tėvai	26
Broliai, seserys	29
Kiti	42

4.13 lent. Kam priklauso būstas, kuriame dabar gyvenate?

	N	Proc.
Mano ar šeimos (sutuoktinio, partnerio) nuosavybė	41	38,3
Tėvų nuosavybė	8	7,5
Kitų giminių nuosavybė	12	11,2
Nuomojamas iš privačių savininkų	8	7,5
Nuomojamas iš savivaldybės	33	30,8
Kita	5	4,7
Iš viso	107	100,0

4.14 lent. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote gyventi atskirai nuo tėvų šeimos?

	N	Proc.
Gyvenu su tėvų šeima	73	31,6
Iki 14 m.	14	6,1
15-16 m.	39	16,9
17-18 m.	36	15,6
19-21 m.	39	16,9
22-24 m.	16	6,9
25-30 m.	12	5,2
Nenurodė	2	0,9
Iš viso	231	100,0

4.15 lent. Ar turite savo šeimą (nesvarbu, ar santuoka įregistruota, ar ne)?

	N	Procentai
Taip	162	70,1
Ne	68	29,4
Nenurodė	1	0,4
Iš viso	231	100,0

4.16 lent. Kelinta tai Jūsų šeima (įskaitant partnerius/ sutuoktinius)?

	N	Procentai
Pirma	132	57,1
Antra	25	10,8
Trečia	6	2,6
Kita	3	1,3
Nenurodė	6	2,6
Iš viso	172	74,5
Nepažymėta	59	25,5
Iš viso	231	100,0

4.17 lent. Kiek klasių esate baigęs?

Baigtos klasės	N	Proc.
0 klasių	47	20,3
1-4 klasės	59	25,5
5-6 klasės	29	12,6
7-8 klasės	54	23,4
9 klasės ir daugiau	40	17,3
Nenurodė	2	0,9
Iš viso	231	100,0

4.18 lent. Išsilavinimas

	N	Proc.
0 klasių (arba nelankė mokyklos)	47	20,3
Nebaigtas pradinis	40	17,3
Pradinė mokykla	65	28,1
Pagrindinė mokykla	51	22,1
Vidurinė mokykla	18	7,8
Aukštesnioji, profesinė mokykla	3	1,3
Nebaigta aukštoji mokykla	3	1,3
Kita	2	0,9
Nenurodė	2	0,9
Iš viso	231	100,0

4.19 lent. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote lankyti mokyklą?

Metai	N	Procentai	Atsakiusiųjų dalis
6	13	5,6	7,1
7	111	48,1	61,0
8	22	9,5	12,1
9	16	6,9	8,8
10	13	5,6	7,1
11	6	2,6	3,3
13	1	,4	0,5
Iš viso	182	78,8	100,0
Nenurodyta	49	21,2	
Iš viso	231	100,0	

4.20 lent. Kiek Jums buvo metų, kai baigėte mokyti (metėte mokyklą, baigėte vidurinę ar profesinę mokyklą ar kt.)?

Metai	N	Procentai	Atsakiusių dalis
8	4	1,7	2,5
9	6	2,6	3,7
10	7	3,0	4,3
11	13	5,6	8,1
12	22	9,5	13,7
13	5	2,2	3,1
14	22	9,5	13,7
15	23	10,0	14,3
16	34	14,7	21,1
17	9	3,9	5,6
18	10	4,3	6,2
19	2	0,9	1,2
22	2	0,9	1,2
31	1	0,4	0,6
42	1	0,4	0,6
Iš viso	161	69,7	100,0
Nepažymėta	70	30,3	
Iš viso	231	100,0	

4.21 lent. Kokia kalba mokėtės mokykloje?

Kalba	N	Procentai
Lietuvių	103	54,5
Rusų	82	43,4
Kita	3	1,6
Nenurodė	1	0,5
Iš viso	189	100,0

4.22 lent. Ar turite vairuotojo pažymėjimą (teises)?

	N	Procentai
Taip	29	12,8
Ne	187	82,4
Vairuotojo pažymėjimo neturiu, bet vairuoju	11	4,8
Iš viso	227	100,0

4.23 lent. Kiek Jums buvo metų, kai įgijote vairuotojo pažymėjimą?

Metai	N	Procentai
16	1	3,4
18	8	27,6
19	1	3,4
20	2	6,9
21	1	3,4
22	4	13,8
23	1	3,4
24	1	3,4
25	1	3,4
27	1	3,4
30	1	3,4
33	1	3,4
35	2	6,9
36	2	6,9
37	1	3,4
43	1	3,4
Iš viso	29	100,0

4.24 lent. Kiek Jums buvo metų, kai įsigijote savo automobilį?

Metai	N	Procentai
13	1	2,7
15	1	2,7
18	3	8,1
19	1	2,7
20	8	21,6
21	1	2,7
22	1	2,7
23	1	2,7
24	2	5,4
25	4	10,8
26	1	2,7
27	3	8,1
30	1	2,7
32	1	2,7
35	3	8,1
37	1	2,7
41	1	2,7
45	2	5,4
55	1	2,7
Iš viso	37	100,0

4.25 lent. Koks yra Jūsų pagrindinis darbas arba užsiėmimas, už kurį gaunate pajamų ar kitokį atlyginimą?

	N	Proc.
Nedirbu jokio darbo	131	56,7
Neformali individuali veikla	24	10,4
Dirbu pagal darbo sutartį	20	8,7
Neformali prekyba, prekiavimas turguje	16	6,9
Kita	16	6,9
Dirbu samdomą darbą be darbo sutarčių	14	6,1
Dirbu pagal patentą	4	1,7
Nenurodė	6	2,6
Iš viso	231	100,0

4.26 lent. Kur, kokį paskutinį darbą dirbote darba, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą)?

	N	Proc.
Darbas pagal darbo sutartį	33	14,3
Turguje (prekyba)	24	10,4
Statybose	20	8,7
Viešieji darbai	15	6,5
Metalo rinkimas	11	4,8
Darbas užsienyje	10	4,3
Būrimas	4	1,7
Kita	34	14,7
Niekada nedirbo	20	8,7
Nenurodė	60	26,0
Iš viso	231	100,0

4.27 lent. Kiek Jums buvo metų, kai pradėjote dirbti (darbą, už kurį gavote pajamų ar kitą atlyginimą)?

	N	Proc.
Amžius		
Iki 16 m.	62	26,8
17-18 m.	31	13,4
19-25 m.	41	17,7
26-30 m.	10	4,3
31 m. ir daugiau	6	2,6
Nenurodė (įskaitant niekada nedirbo)	81	35,1
Iš viso	231	100,0

4.28 lent. Ar Jūs esate gyvenęs užsienyje?

	N	Procentai
Taip	68	29,4
Ne	154	66,7
Nepažymėta	9	3,9
Iš viso	231	100,0

4.29 lent. Kiek laiko Jūs gyvenote užsienyje?

	N	Proc.
Ne ilgiau nei 1 m.	15	23,1
1-4 m.	19	29,2
5-10 m.	19	29,2
11 m. ir ilgiau	12	18,5
Iš viso	65	100,0

4.30 lent. Kokie pagrindiniai Jūsų pragyvenimo šaltiniai per praėjusius 3 mėn.?

	N	Proc.
Pašalpa (-os) iš savivaldybės	112	37,5
Tėvų parama	51	17,1
Neoficialus užmokestis už darbą	32	10,7
Darbo užmokestis	27	9,0
Atlygis už atsitiktinius (laikinus) darbus	27	9,0
Prekyba, perpardavinėjimas	20	6,7
Kita	15	5,0
Bedarbio pašalpa	11	3,7
Stipendija	2	0,7
Išmalda	1	0,3
Vagystės, nelegali veikla, pan.	1	0,3

4.31 lent. Kokie pagrindiniai Jūsų pragyvenimo šaltiniai per praėjusius 3 mėn.? Nurodykite vidutines sumas, kurias gavote.

	Vidurkis (Lt)	Minimumas – maksimumas (Lt)
Stipendija	34,00	
Neoficialus užmokestis už darbą	697,00	100,00–1500,00
Darbo užmokestis	869,17	300,00–1700,00
Tėvų parama	405,26	100,00–1500,00
Pašalpa (-os) iš savivaldybės	690,96	50,00–4000,00
Bedarbio pašalpa	300,00	300,00
Atlygis už atsitiktinius (laikinus) darbus	839,74	15,00–2800,00
Prekyba, perpardavinėjimas	708,00	50,00–2000,00
Kita	312,00	50,00–500,00

4.32 lent. Kiek Jūs turite iš viso vaikų?

	N	Procentai
1	8	7,5
2	22	20,6
3	26	24,3
4	24	22,4
5	11	10,3
6	8	7,5
7	3	2,8
8	3	2,8
9	1	0,9
10	1	0,9
Iš viso	107	100,0

4.33 lent. Kiek Jūs turite iš viso vaikų?

	N	Proc.
1–2 vaikus	30	28,0
3 vaikus	26	20,6
4 vaikus	24	24,3
5-6 vaikus	19	17,8
7 vaikus ir daugiau	8	7,4
Iš viso	107	100,0

4.34 lent. Kiek Jums buvo metų, kai susilaukėte pirmo vaiko?

	N	Proc.
Iki 16 m.	16	16,2
17 – 18 m.	37	37,4
19 – 20 m.	15	15,1
21 – 22 m.	13	13,2
23 – 24 m.	6	6,0
25 m. ir >	14	14,0
Iš viso	99	100,0

4.35 lent. Kokio amžiaus yra Jūsų vaikai?

Vaikų amžius	Pirmas	Antras	Trečias	Ketvirtas	Penktas	Šeštas	Septintas	Aštuntas	Devintas	Dešimtas	N
0-3 m.	0	6	9	8	8	5	1	1	1	1	40
4-6 m.	2	9	15	13	7	4	4	2	1	0	57
7-9 m.	19	20	16	11	6	0	1	2	0	0	75
10-12 m.	14	20	13	6	2	2	0	0	0	0	57
13-15 m.	18	15	8	7	3	2	2	1	0	0	56
16-18 m.	22	13	6	3	1	0	0	0	0	0	45
19-21 m.	13	8	1	0	0	0	0	0	0	0	22
22-25 m.	9	0	4	1	0	1	0	0	0	0	15
26-30 m.	5	6	3	1	1	0	0	0	0	0	16
31 m. ir >	5	2	0	0	0	0	0	0	0	0	7
Iš viso	107	99	75	50	28	14	8	6	2	1	390

4.36 lent. Kokio amžiaus yra Jūsų vaikai?

	N	Proc.
0-3 m.	40	10,3
4-6 m.	57	14,6
7-9 m.	75	19,2
10-12 m.	57	14,6
13-15 m.	56	14,4
16-18 m.	45	11,5
19-21 m.	22	5,6
22-25 m.	15	3,8
26-30 m.	16	4,1
31 m. ir >	7	1,8
	390	100,0

4.37 lent. Kiek metų buvo, kai vaikai pradėjo lankyti mokyklą?

	Pirmas	Antras	Trečias	Ketvirtas	Penktas	Šeštas	Septintas	N
5 m.	0	2	1	0	0	0	0	3
6 m.	12	13	8	5	3	1	2	44
7 m.	63	46	30	18	7	3	0	167
8 m.	10	8	5	3	1	0	0	27
9 m.	9	4	2	1	1	0	0	17
10 m.	3	2	3	1	0	1	0	10
11 m.	0	1	1	0	0	0	0	2
N/N	1	1	1	0	0	0	0	3
Iš viso	98	77	51	28	12	5	2	

4.38 lent. Kiek metų buvo, kai vaikai pradėjo lankyti mokyklą?

	N	Proc.
5 m.	3	1,1
6 m.	44	16,1
7 m.	167	61,2
8 m.	27	9,9
9 m.	17	6,2
10 m.	10	3,7
11 m.	2	0,7
Nenurodė	3	1,1
Iš viso	273	100,0

4.39 lent. Kiek klasių baigė Jūsų vaikai?

	Pirmas	Antras	Trečias	Ketvirtas	Penktas	Šeštas	Septintas	N
0 kl.	2	2	2	1	0	0	0	7
1-4 kl.	41	35	29	12	10	2	2	131
5-6 kl.	16	13	5	6	1	1	0	42
7-8 kl.	18	12	3	0	0	1	2	36
9-12 kl.	18	11	7	4	1	0	0	41
Iš viso	95	73	46	23	12	4	4	

4.40 lent. Kiek klasių baigė Jūsų vaikai?

	N	Proc.
0 kl.	7	2,7
1-4 kl.	131	51,0
5-6 kl.	42	16,3
7-8 kl.	36	14,0
9-12 kl.	41	16,0
Iš viso	257	100,0

4.41 lent. Kokia kalba buvo dėstoma jūsų vaikams vaikų darželyje?

	Pirmas	Antras	Trečias	Ketvirtas	Penktas	Šeštas	
Lietuvių	14	14	13	5	2	2	50
Rusų	6	3	2	1	0	0	12
Kita	0	1	0	0	0	0	1
Nelankė	40	39	28	19	9	7	142
Iš viso	60	57	43	25	11	9	

4.42 lent. Kokia kalba buvo dėstoma jūsų vaikams vaikų darželyje?

	N	Proc.
Lietuvių	50	24,4
Rusų	12	5,9
Kita	1	0,5
Nelankė	142	69,3
Iš viso	205	100,0

4.43 lent. Kokia kalba buvo dėstoma jūsų vaikams mokykloje?

	Pirmas	Antras	Trečias	Ketvirtas	Penktas	Šeštas	
Lietuvių	70	54	42	20	10	6	202
Rusų	32	22	11	6	3	1	75
Lenkų	0	1	1	1	1	0	4
Kita	1	1	0	1	0	0	3
Iš viso	103	78	54	28	14	7	

4.44 lent. Kokia kalba buvo dėstoma jūsų vaikams mokykloje?

	N	Proc.
Lietuvių	202	71,1
Rusų	75	26,4
Lenkų	4	1,4
Kita	3	1,1
Iš viso	284	100,0

4.45 lent. „Metę“ (nustoję lankyti) mokyklą, ką veikė (kuo užsiėmė) Jūsų vaikai?

	Pirmas	Antras	Trečias	Ketvirtas	Penktas	Šeštas	N
Mokėsi profesijos, specialybės	3	1	1	1	0	0	6
Dirbo (už atlygį, darbo rinkoje)	3	3	0	0	0	0	6
Padėjo dirbti tėvams	4	1	3	1	1	1	11
Pržiūrėjo kitus šeimos narius (vaikus)	3	2	1	0	0	0	6
Susilaukė vaikų (sukūrė savo šeimą)	11	6	1	0	0	0	18
Nieko neveikė	8	7	3	1	0	0	19
Kita	6	2	1	0	0	0	9
Iš viso	38	22	10	3	1	1	75

4.46 lent. „Metę“ (nustoję lankyti) mokyklą, ką veikė (kuo užsiėmė) Jūsų vaikai?

	N	Proc.
Mokėsi profesijos, specialybės	6	8,0
Dirbo (už atlygį, darbo rinkoje)	6	8,0
Prižiūrėjo kitus šeimos narius (vaikus)	6	8,0
Kita	9	12,0
Padėjo dirbti tėvams	11	14,7
Susilaukė vaikų (sukūrė savo šeimą)	18	24,0
Nieko neveikė	19	25,3
Iš viso	75	100,0

4.47 lent. Ar visi Jūsų vaikai lankė / lanko tą pačią (tas pačias) mokyklas?

	N	Procentai
Taip	59	25,5
Ne	22	9,5
N/A	2	,9
Iš viso	83	35,9
Nepažymėta	148	64,1
Iš viso	231	100,0

4.48 lent. Ar Jūsų vaikai (vaikas) lanko tą mokyklą, kurią Jūs norėjote, kad lankytų?

	N	Procentai
Taip	94	94,9
NE, norėjau, kad lankytų kitą mokyklą	5	5,1
Iš viso	99	100,0

4.49 lent. Pakomentuokite, kodėl Jūsų vaikas lanko ne tą mokyklą, kurią Jūs norėtumėte?

	N
9-oji vid. m. yra kitame miesto pakraštyje, tačiau joje mažesnė diskriminacija dėl tautybės	1
Aš pati norėjau, kad mano būtų eiti į lietuvių mokyklą, todėl kad gyvename Lietuvoje todėl privalo žinoti	1
Gailiuosi, kad leidau jauniausią į Naujininkų, nes labai diskriminuoja ir netoleruoja	1
Kita mokykla mano vaikų nepriėmė	1
Mokykloje, kur norėjau buvo nepatinkama mokytoja ankstesnėje mokykloje su ja buvo konfliktas	1
Norėjau, kad lankytų geresnę	1
Šešis metus gyveno Rusijoje, o dabar formina asmens dokumentus ir išvyks į Angliją	1
Norėjo į lietuvių mokyklą, bet bendruomenės centre mokytojai kažkaip užregistravo į Naujininkų m-klą	1

4.50 lent. Kiek Jūs sutinkate ar nesutinkate su žemiau pateiktais teiginiais apie Jūsų vaiko (vaikų) mokymąsi mokykloje?

TEIGINIAI	Visiškai nesutinku		Nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Sutinku		Visiškai sutinku		Nenurodė	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Mano vaikas (vaikai) nori eiti į mokyklą (patinka mokykloje)	3	2,9	7	6,7	15	14,4	38	36,5	40	38,5	1	1
2. Mano vaikui (vaikams) nesunku mokytis mokykloje	8	7,8	19	18,4	27	26,2	35	34,0	14	13,6	0	0
3. Mano vaikas (vaikai) gauna gerus pažymius (įvertinimus) mokykloje	3	3,0	13	12,9	38	37,6	34	33,7	11	10,9	2	2,0
4. Mano vaikas (vaikai) turi draugų <u>ne romų</u> mokykloje	2	2,0	2	3,0	10	10,1	36	36,4	48	48,5	0	0
5. Mano vaikas (vaikai) mokykloje draugauja <u>tik su romais</u>	54	52,9	35	34,3	2	2,0	5	4,9	5	4,9	1	1,0
6. Mano vaikas (vaikai) praleidžia daug pamokų (dažnai neina į mokyklą)	22	21,6	30	29,4	24	23,5	13	12,7	13	12,7	0	0
7. Mano vaikui (vaikams) padeda mokytoja(i)	4	4,1	3	3,1	24	24,7	36	37,1	30	30,9	0	0
8. Mano vaikui (vaikams) padeda kiti klasės draugai	10	10,2	24	24,5	37	37,8	13	13,3	12	12,2	2	2,0
9. Mano vaikui (vaikams) padeda vyresni broliai, seserys	20	21,3	22	23,4	13	13,8	18	19,1	18	19,1	3	3,2
10. Mano vaikui (vaikams) mokykloje padeda socialinis pedagogas	14	14,9	4	4,3	29	30,9	23	24,5	19	20,2	5	5,3
11. Mano vaikui (vaikams) sunku mokykloje dėl ekonominių priežasčių (neturi vadovėlių, kitų mokymo priemonių, trūksta pinigų)	2	2,0	29	29,3	12	12,1	26	26,3	29	29,3	1	1,0
12. Mano vaikas (vaikai) mokykloje gauna nemokamą maitinimą	11	11,2	4	0	32	4,1	50	32,7	1	51,0	0	0

4.51 lent. Kokias kalbas moka Jūsų vaikai (proc.)?

		Supranta		Laisvai susikalba		Skaito		Rašo	
		N	%	N	%	N	%	N	%
VYRIAUSIAS	Lietuvių	5	4,8	27	26	1	1	71	68,3
	Rusų	24	25,8	28	30,1	2	2,2	39	41,9
	Lenkų	8	66,7	2	16,7	0	0	2	16,7
	Romų	1	1	79	77,5	1	1	21	20,6
JAUNIAUSIAS	Lietuvių	18	22,8	22	27,8	2	2,5	37	46,8
	Rusų	14	29,2	15	31,3	0	0	19	39,6
	Lenkų	4	57,1	1	14,3	0	0	2	28,6
	Romų	15	17,4	57	66,6	0	0	14	16,3

4.52 lent. Įvertinkite, kiek Jums svarbūs šie lūkesčiai:

<i>Norėčiau, kad mano vaikas/vaikai....</i>	Visiškai nesvarbu		Nesvarbu		Nei svarbu, nei nesvarbu		Svarbu		Labai svarbu		Nenurodė	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Perimtų mano tautos tradicijas/kultūrą/papročius	4	3,7	7	6,5	14	13,1	26	24,3	56	52,3	0	0
2. Mokėtų mano tautos kalbą	1	0,9	5	4,7	4	3,7	32	29,9	65	60,7	0	0
3. Perimtų mano tikėjimą	1	0,9	12	11,2	8	7,5	26	14,3	59	55,1	1	0,9
4. Gyventų Lietuvoje	6	5,9	21	20,6	21	20,6	19	18,6	35	34,3	0	0
5. Bendrautų su savo tautiečiais (kitais romais)	1	0,9	8	7,5	13	12,1	40	37,4	45	42,1	0	0
5. Persikeltų gyventi į kitą šalį	13	15,7	26	31,3	28	33,7	5	6	6	7,2	5	6

4.53 lent. Ar pritartumėte, jei Jūsų vaikas tuoktųsi su kitos, negu Jūs, tautybės, kilmės ar tikėjimo žmogumi?

<i>Jei tuoktųsi su...</i>	Prieštaraučiau		Greičiau nepritarčiau, negu pritarčiau		Nei prieštaraučiau, nei pritarčiau		Greičiau pritarčiau, negu nepritarčiau		Pritarčiau		Nenurodė	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Čigonu /-e/ romu /-e/	0	0	4	3,7	10	9,3	12	11,2	81	75,7	0	0
2. Rusu /-e	9	8,6	10	9,5	27	25,7	21	20,0	37	35,2	1	1,0
3. Lenku /-e	15	14,2	19	17,9	26	24,5	11	10,4	34	32,1	1	0,9
4. Lietuviu /-e	7	6,5	5	4,7	28	26,2	23	21,5	43	40,2	1	0,9
5. Užsieniečiu (ne romu, ne LT, ne RUS, ne PL)	27	25,5	13	12,3	26	24,5	6	5,7	34	32,1	0	0

4.54 lent. Palyginkite savo išsilavinimą su Jūsų tėvų įgytu išsilavinimu.

	N	Procentai
Jūs esate labiau išsilavinęs	46	43,4
Jūs esate tiek pat išsilavinęs	30	28,3
Jūs esate mažiau išsilavinęs	29	27,4
Nenurodė	1	0,9
Iš viso	106	100,0

4.55 lent. Ar Jūs sutiktumėte, kad kas nors ateitų į namus padėti Jūsų vaikams ruošti pamokas (atlikti namų darbus)?

	N	Procentai
Taip	72	67,9
Ne	32	30,2
Nenurodė	2	1,9
Iš viso	106	100,0

4.56 lent. Kokios dar pagalbos (paramos) reikėtų Jūsų vaikams mokantis mokykloje (padedant mokytis)?

	N	Proc.
Finansinės paramos	28	24,3
Mokymo priemonių	22	19,1
Edukacinės pagalbos	20	17,4
Kita	14	12,2
Socialinės pagalbos	14	12,2
Nereikia paramos	11	9,6
Vienodo požiūrio	6	5,2

4.57 lent. Šiandien vartojami skirtingi romų tautybės pavadinimai: kartais sakoma "romai", kartais - "čigonai". Kartais tautybė įrašoma į asmens dokumentus, pavyzdžiui, vaiko gimimo liudijimą. Kokį savo tautybės pavadinimą norėtumėte vartoti Jūs?

	N	Proc.
Čigonai	37	16,0
Romai	113	48,9
Norėčiau, kad mano tautybė asmens dokumente nebūtų įrašyta	32	13,9
Man nesvarbu	44	19,0
Kita	4	1,7
Nenurodė	1	0,4
Iš viso	231	100,0

4.58 lent. Kaip dažnai per paskutinius 12 mėn. teko kreiptis į ar turėti reikalų šiose institucijose ar su jų darbuotojais?

	Nei karto		Bent kartą		2-3 kartus		Dažniau nei 3 kartus		N/N	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Miesto merą	69	78,4	4	4,5	6	6,8	9	10,2	0	0
Savivaldybę (jos darbuotojus)	40	43,5	19	20,7	15	16,3	18	19,6	0	0
Seniūniją / seniūną	48	54,5	14	15,9	9	10,2	17	19,3	0	0
Sveikatos priežiūros (medicinos) įstaigą	18	18,9	16	16,8	22	23,2	39	41,1	0	0
Socialines paslaugas teikiančią įstaigą	28	30,1	20	21,5	10	10,8	31	33,3	4	4,3
Tiesiogiai į socialinį darbuotoją	47	52,2	12	13,3	11	12,2	19	21,1	1	1,1
Darbo biržą	51	57,3	9	10,1	9	10,1	20	22,5	0	0
Policiją	76	84,4	6	6,7	5	5,6	3	3,3	0	0
Teismą	75	86,2	8	9,2	1	1,1	2	2,3	1	1,1
Tautinių mažumų ir išėivijos departamentą	82	95,3	0	0	1	1,2	1	1,2	2	2,3
Kontroliuojančias institucijas (pvz. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Vaiko teisių kontrolieriaus tarnyba, Seimo kontrolieriaus tarnyba)	76	88,4	5	5,8	0	0	3	3,5	2	2,3
Švietimo įstaigą (mokyklą)	25	27,5	12	13,2	9	9,9	45	49,5	0	0
Nevyriausybinių organizaciją	67	77,9	1	1,2	3	3,5	10	11,6	5	5,8
Romų bendruomenės lyderį (ius), atstovus	54	61,4	8	9,1	11	12,5	12	13,6	3	3,4
Bažnyčią	37	41,6	9	10,1	6	6,7	36	40,4	1	1,1
Žurnalistus	77	87,5	6	6,8	4	4,5	1	1,1	0	0

4.59 lent. Dėl ko Jūs paskutinį kartą kreipėtės tiesiogiai į socialinį darbuotoją (kokia buvo priežastis)?

	N	Proc.
Dėl vaikų	21	44,7
Dėl būsto	3	6,4
Dėl pašalpų, paramos	14	29,8
Kita	9	19,1
Iš viso	47	100,0

4.60 lent. Dėl ko Jūs paskutinį kartą kreipėtės tiesiogiai į socialinį darbuotoją (kokia buvo priežastis)?

	N	Proc.
Prašyti pagalbos, patarimo ar informacijos	29	61,7
Pranešti apie problemą	7	14,9
Kreiptis dėl paslaugos naudojimo (prašyti suteikti paslaugą)	5	10,6
Kita priežastis	4	8,5
Nenurodė	2	4,3
Iš viso	47	100,0

4.61 lent. Kiek Jūs patenkintas ar nepatenkintas suteikta paslauga?

	N	Proc.
Visiškai nepatenkintas	7	14,9
Nepatenkintas	9	19,1
Nei patenkintas nei nepatenkintas	6	12,8
Patenkintas	15	31,9
Visiškai patenkintas	9	19,1
Nenurodė	1	2,1
Iš viso	47	100,0

**6 PRIEDAS. Romų moksleivių statistikos suvestinė
2007–2008 m.m., 2008–2009 m.m.**